ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI

DE IVRISDICTIONE LIBRI II.

Aduerſus Eguinarium Baronem Ireconſultum.

AD

Petrum Caſtellanum Epiſcopum Matiſconenſem & magnum Galliæ Eleemoſynarium.

PAVLATIM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

TOLOSAE.

Apud Ioannem de Fleurs in via Arietinæ Portæ.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

M. D. LII.

13 . 11 . C 17

PETRO CASTELLANO Epiſcopo Matiſconenſi,

ET HENRICI REGIS CHRISTIANISS.

Eleemoſynario magno,

Antonius Goueanus

S.

MITTO tibi, Præſul Ampliſſime, ſecundas meas de Iuriſdictione cogitationes, ſpero etiam poſtremas, duobus libris aduerſus Eguinarium Baronem primum ætatis noſtræ iuris doctorem explicatas. Leue quidem munus, ſi cum immortalibus tuis in me beneficijs conferatur, ſed tamen literarium: pene ſcripſi literatum, ſed non antè id dicam, quàm tibi placuiſſe intellexero. Et ſanè ſi in iure Populi Romani dignitatem vllam eſſe ſtatuis, non indigna hæc prorſus quæſtio eſt, quæ ad te ſcribatur. Clauſtra enim, vt ita dicam (id quod te artis huius peritiſſimum minimè latet) ciuilis diſciplinæ continet, tentata ſæpius à me, nunc demum niſi fallor reſerata. Quale autem aut quantulum verò cunq; munus hoc eſt, ita vti ſpero accipies, ſi cogitabis non eandem mihi ad remunerandum, quàm tibi ad bene de me merendum eſſe facultatem Vale Cadurci Non. Februarijs. 1550.

TOTOS ſex antè menſes amice, Lector, quàm doctiſſimus vir Eguinarius Baro fato concederet, traditum mihi fuerat iſtius apographum libelli. Quod cùm ab omnibus requiri ſtudioſius intelligerem, nolebam certè committere, vt fœdis illis & ſinuoſis, quibus adhuc vſi ſumus, characteribus excuderetur: & magna cùm temporis iactura, tum etiam operæ, comune malum tantiſper ſuſtinuimus, dum elegantiores iſti pauloq; venuſtiores ſcalpuntur, & adferuntur ad nos longo pòſt interuallo. Hic porro officina chartaria nulla eſt, nullus papyroprates qui nobis ſolidas ac puras chartas ſuppeditet. Emporeticæ magis ſunt quibus vulgò vtimur, & aut bibulæ, aut quæ characteres facilè tranſmittant. Papyrus itaque ſuſcipiendis typis hiſce conueniens nobis aliunde petenda fuit. Hæc te, lector, ſcire volumus, authori ne aſcribas huius libelli ſeram editionem, aut verò cum laruis eum luctari (quod aiunt) putes, qui non niſi laceßitus ſcripſit, & opus ſcriptum, vixque adeò recognitum à ſe, precibus amicorum victus mox excudendum tradidit, quod totũ eſſe poßit velut quoddam σχέδιασμα. Ex quibus (opinor) intelligis, nec per me, nec per eum ſtetiſſe, quominus multo ante Baronis obitum liber in lucem prodierit.

VALE.

ANTONII GOVEANI de Iuriſdict. Lib. I.

ADVERSVS EGVINARIVM BARONEM.

T*VVM* de Iuriſdictione *librum legi Eguinari diligenter. Autor erat primi in Gallia nominis, cui ego tantum tribuebam, quantum mihi non auſim arrogare, quæſtio ipſa obſcura atq; difficilis, ego autem cupidiſſimus intelligendi quid de quæſtione ea ſentires, quam ipſe annos abhinc ſex attigeram, & quo tempore in manus meas venit liber tuus, fuſius explicabam. Legi itaque librum tuum ſanè diligenter. In prima parte tuam in conquirendis colligendiſque ſcriptorum locis qui ad hanc rem pertinent, diligentiam probaui. In ſecunda vero, in qua ſententiam tuam nobis exponis (dicam liberè & ingenuè) nulla mihi litera viſa tua eſt Eguinari, hoc eſt, docti hominis & eruditi. Ex tertia ac poſtrema parte, ôtio te valde abundare, non dicam abuti, intellexi, qui ab Accurſio ordiens, omnium qui quæſtionem hanc vel explicauimus vel attigimus, opiniones confutes. Tuo ego exemplo, quo æquius erit mihi te ignoſcere, contra meam conſuetudinem, ſecundæ partis libri tui ſententias excutiam; vt intelligas nihil eſſe tam facilè, quam in opere alieno ingenioſum videri. Neque tamen mihi tanti eſſet te per me intelligere, id quod tu in ſcriptis noſtris facis, poſſe nos quoque in tuis, vt exemplum imitari vellem, niſi tanta iam tua eſſet apud iuuenes bonos, quibus nos quoque & placere & prodeſſe ſtudemus, autoritas, vt nihil, contra te qui ſentiat, ſentire videatur.*

Cogitanti igitur mihi ſecundas meas de iuriſdictione opiniones mandare literis, autoritas tua amolienda neceſſariò eſt. Quod ego tamen ita faciam moderatè, vt queri à me non poßis imminutam. Tantum enim præſtanti ingenio tuò, excellentiq́, doctrinæ tribuo, vt tecum comparem paucos, anteponam profectò neminem. Vtinámque ijs qui iſtum ante te Biturigibus locum tenuere, mens eadem fuiſſet vindicandi ab iniuſtis poſſeſſoribus iuris ciuilis. Quibus eo minus ignoſcendum eſt, quo plus vel ad conandum facultatis, vel ad perſuadendum authoritatis habuerūt. Tuis itaque laudibus cum magis quam ego, faueat nemo, in vtiliſsimo & ſanctiſsimo propoſito tuo adiutando ſi me recipis, ſocius eſſe cupiam. Caue quæſo credas animo me à te diſſentire. Iudicij ſi nonnulla erit diſsimilitudo, cogitare debebis non idē tibi quoq́, videri quod mihi: neq́, euenire aliter poſſe in quæſtione tam varia, tam recondita, tam noſtris etiam diſſentionibus obſcurata. Neque ſententias tuas ſolum confutabo, meas tibi quoque exponam: quas te vel probaturum, vel non omnino certè repudiaturum ſpero. Vt autem ſperem facis tu, qui in eo libello quem ad caput illud Vlpiani Imperium, *abhinc annos ſex, breuiter & dilucidè tuo iudicio ſcripſimus, aliquid te deſiderare dicas: vt non temere nunc ſperare videar, ſecundas meas cogitationes facturas ſatis deſiderio tuo. Sed in refutandis tuis multò mihi maior erit labor, quàm exponendis meis. Ita nánque ſcripta tua ſunt obſcurè & perplexè, vt quid tibi velis ſuſpicari, vel potius diuinare nobis ſit neceſſe. Quod ego rei, nō orationis vitio accidiſſe putem, cuius te diuitias habere video. Nulla enim tanta dicēdi facultas eſt, quæ rem non intellectam apertè ac dilucidè exponere queat. Primo igitur capite, imperij definitionem & diuiſionem exequi mihi videris, ijs verbis.* Ex ijs igitur primùm apparet priuatorum etiā hominū iuſtū, deinde magiſtratuū poteſtatúmue omnemq́

omnem poteſtaté,quæ priuatis data non eſt,imperij generali appellatione contineri, ſiue ea in extraiudicialibus, ſiue in criminum animaduerſione, ſiue in iure dicundo de priuatis cauſis, & ciuilibus conſiſtat. *A definitione igitur imperij ordiris.in quo vide ne ego te imprudens Eguinari deceperim, qui ita in calce commentarij mei ſcripſerim, Imperium igitur quod principiò à nobis definitum oportuit, &c. Ad legem nanque imperium ſcribenti, eiúsque duntaxat ſententiam exponere volenti,ab imperij definitione principium ducendum fuerat. Tu verò qui non capitis vnius digeſtorum, ſed quæſtionis vniuerſæ de iuriſdictione explicationem inſcriptione libri oſtendis, à iuriſdictione auſpicari debuiſti: quid ea eſſet, quàm variè diceretur. Leue tibi hoc fortaſſe peccatum videatur, quia ſcilicet nihil ad ius: non negabis tamen eius artis eſſe, ſine qua ars ius eſſe nullo modo poſſit.* Priuatorum (*ais*) hominum iuſtum. *Bibliopolæ hoc ego erratum puto, non tuum: te iuſſum,non iuſtum ſcripſiſſe. Quid enim ſit iuſtum priuatorum? Ius priuatorum quod Græci* δίκαιον *appellant, Terentius bonus in primis latinitatis autor, in Phormione iuſtum dixit.*

An quiſquam iudex eſt,qui poßit noſcere "
Tua iuſta,vbi tute verbum non reſpondeas? "

Sed quid ſit hoc loco ius priuatorum? Niſi igitur me coniectura fallit, iuſſum Eguinari ſcripſiſti. Iuſſum igitur priuatorum imperij appellatione contineri ais. Puto cum pater filio, ſeruo dominus imperat:hæc imperata,hæc iuſſa imperia appellantur. Nam uis ipſa atque poteſtas imperandi,in patre poteſtas,in domino dominium,non imperium appellatur l.poteſtatis.de verb.ſig.ff. Verũenimuero quid hæc imperia ad iuriſdictionẽ, de qua tibi ſcribere propoſitum eſt? Deinde(*ais*)magiſtratuũ poteſtatúmue omné poteſtaté,quæ priuatis data nõ eſt,*&c. Totũ hoc à nobis*

 vel

vel ſumpſiſti ſi confiteris, vel furatus es ſi negas. Ita nanque in eo libello quem legiſti imperium definiuimus, poteſtatem magiſtratus ea faciendi, quæ priuatus facere non poſſit. Ego tamen tam latè quam tu imperium non ſumebam. Tibi qui in generalem imperij appellationem priuatorum etiam iuſſa includis, quænam religio eſt confiteri, quæ ad officium magiſtratus dicuntur ab Vlpia. pertinere l. prima de iuriſ. om. iud. quale illud eſt, tutores dare, ſi priuati ea quoq; facere poſsint, imperij lata iſta ſignificatione contineri? Dices mihi religionē tibi iſtā inijcere Vlpi. in l. muto. §. tutoris datio, qui tutoris dationem neque imperij neque iuriſdictionis eſſe ſcribat. Superſtitio hæc eſt Eguinari, nō religio. Tibi nanque in mētem non venit, non tam latè eo loco ab Vlpia. quàm à te imperium accipi, quod à iuriſdictione ſeparet atque diſtinguat: tum verò priuatorum iudicum ac ſpecialium vim & poteſtatē, quam iuriſdictionem iureconſulti vocant in l. cum quædam, & l. ſi idē. de iuriſd. om. iud. qui iubere & imperare ſolēt, in §. vlt. de diuiſio. ſtipul. in inſt. neque à prætore tantùm dati, verumetiam ex recepto & compromiſſo aditi l. quid tamen. §. vlt. l. celſus. §. i. de recep. arb. ff. Cur inquam hanc iudicum poteſtatem in latam iſtam imperij appellationem non recipis? Poſtremò non omnium magiſtratuum imperium eſt Eguinari, ſed maiorum duntaxat magi-
» *ſtratuum. Vlpianus in l. nec. de iniur. Sed verius eſt, ſi is magi-*
» *ſtratus eſt, qui ſine fraude in ius vocari non poteſt, expectandum*
» *eſſe donec magiſtratu abeat. Quòd ſi ex minoribus magiſtratibus*
» *erit, ideſt, qui ſine imperio aut poteſtate ſunt, in ipſo etiam magi-*
» *ſtratu poſſe conueniri. Idem Vlpianus in l. 2. de in ius vocan. In*
» *ius vocare non oportet neque conſulem, neque præfectum, neque*
» *prætorem, neque proconſ. neque cæteros magiſtratus qui imperium*
» *habent, & qui coercere aliquē poſſunt, & iubere in carcerem duci.*
Aediles nánque imperium non habuiſſe teſtis eſt M. Tull. orat.

ij. in

ij.in Verrem. Erit, inquit, tum conſul Hortenſius cum ſummo imperio ac poteſtate, ego autem ædilis, hoc eſt, paulo amplius quam priuatus. Itaque in ius etiam vocari ædilis poterat. arg. l. eúmque. de peric. & commodo rei vend. ff. vbi in eum actionem dari videmus. Et Gellius lib. 13. cap. 13. in ius vocari potuiſſe ædilem ſcribit ex Varrone. Neque moueri nos eo conuenit, quòd ædilium certis de rebus erat iuriſdictio, qui ſciamus ædilium iuriſdictionem prætoriæ iuriſdictionis partem eſſe. Sequitur diuiſio eius poteſtatis quam imperium feciſti. Siue (*inquis*) ea in extraiudicialibus, ſiue in animaduerſione criminum, ſiue in iure dicundo de cauſis priuatis & ciuilibus conſiſtat. *Extraiudicialia vocas, curare rem militarem, exigere ſarta tecta templorum. Quid hoc eſt? res militaris eſt res extraiudicialis? exactio ſartorum tectorum eſt res extraiudicialis? quid ita quæſo? an quia nihil ad iudicia, déque rebus ijs iudicio non diſceptatur? quin ergo edere, bibere, agrum colere extraiudicialia facimus? Equidem quod in iudicio fieri poteſt, ſi extra iudicium fiat, extraiudiciale dici exiſtimabam: vt, cum debitorem extra iudicium appellamus, cum aduerſario extra iudicium iuſiurandum deferimus, quorum vtrúnque in iudicio fieri poſſe conſtat. Tu quicquid ſine iudicio fit, extraiudiciale facis. Audiamus cætera.* Siue in animaduerſione criminum, ſiue in iure dicundo de cauſis priuatis & ciuilibus conſiſtat. *Potuiſti, & vero debuiſti Eguinari ita ſcribere, Siue in extraiudicialibus, ſiue in iure dicundo conſiſtat. Quid enim neceſſe erat hoc loco facinorum animaduerſionem à iuriſdictione ſeparare, cum de capite quoque ius dici ipſe paulo pòſt ſcribas ijs verbis.* Et hoc quidem poſterius imperium iuridiciale appellamus, quòd generaliter ius dicere, & de capite, & de rebus priuatis dicamur. *Nullus vnquam Eguinari, magis me ſcri-*

ptor torſit, quàm tu: neq; dubito, ſi ad tuum librum commentarios ipſe edere velles, quin te valde impedires. Res non intellectas quoquo modo ſcribere facile eſt: ſcripturam eam qui interpretari velit, nunquam profecto ſe explicauerit. Sequitur. Sed huius imperij ea particula, quæ in cognoſcendis iudicandiſque priuatis cauſis, & ciuilibus verſatur, iuriſdictio anguſtiſsima verbi ſignificatione appellata eſt. *Quæ pars non eſt tuæ diuiſionis ſed partis poſtremæ pars. Subijcis nanque.* Quod reliquum eſt, imperium contracto verbo dictum, vti in alijs pleriſque in iure ciuili obſeruamus. Imperium hoc, aliud extraiudiciale eſt omnimodo, vt in militaribus rebus, & ſartis tectis exigendis: aliud iudiciale, quod ad edicta, decreta, cognitiones magiſtratuũ, & iudicia, quibus maleficia puniuntur, fere pertinet. *Cùm igitur in reliquo imperio iuriſdictionem magiſtratuum includas, particula imperij illa, quam anguſtiſsima iuriſdictionis appellatione ſignificari dicis, notio erit iudicantis, vel de iure, vel de facto magiſtratus: quam tamen à iuris dictione ſeparat iureconſultus in l. quidam. de re iud. Si tamen (ait) minor*
„ *prætor, vel cõſul ius dixerit, ſententiámue protulerit, &c. vt mirari*
„ *ſatis non poſsim, quamobrem iuriſdictionis anguſtiſsimam hanc ſignificationem dicas. Nam vt quæq; magis propria eſt verbi alicuius ſignificatio, ita anguſtior eſt ac ſtrictior: cum proprio nihil magis repugnet quam generale, commune ac latum. Atqui ita ſcribit iureconſultus. Ius dixerit ſententiámue protulerit. Videtúrne tibi exiſtimare iudicantẽ propriè ius dicere? Neq; illud quoq; ſatis intelligo, quamobrem cum ea colligeres, in quibus iuridiciale tuum imperium poneres, iudicis dandi licentiam prætermiſeris: quã iuriſdictionis eſſe Vlpia. ait in l. imperium. Tum verò cum edictũ perpetuæ iuriſdictionis cauſa proponit prætor, ius tibi dicere videtur:*

tur: mihi autem edicere, non ius dicere: ius dicere tum, cum ius reddit
poſtulãtibus, decernit, fatur, vnde faſtos & nefaſtos dies ſcis eſſe ap
pellatos. Ius mihi magis dicere videtur, cũ in ſingulorũ cauſis edi-
cit: vt, cùm ab eo primum, ſecundũ, tertium edictum impetratur, &
poſt hæc peremptorium, & interdum ſtatim illud, quod vnum pro
omnibus appellatur. Edicit igitur, qui quod ius dicturus ſuo anno
eſt, proponit: dicit ius, qui decernit redditque poſtulantibus. Iam
vero qualiter à te & quàm ſcienter iuriſdictio definiatur, audia-
mus. Publica iuris dicundi poteſtas. *Primùm, ambigua niſi*
antè diſtincta definiri non poſſunt. tum vero tam nobis obſcurum
eſt quid tu ius dicere appelles, quàm erat ignota iuriſdictio: quod
vitium eſt in definiendo vel maximum. Non debuiſti Eguinari,
iſtius definitionis autoribus credere, quos in tota hac quæſtione ſcie-
bas nihil vidiſſe. Quibus tamen eſt quòd ignoſcamus. Ignorabat
illa ætas, ingeniorum alioquin feraciſſima, eas res, quibus tu ita in-
ſtructus es, vt artem hanc iuris ſumma ſcientia tractare poſſe vi-
dearis. Sequitur. Qui enim præeſt magiſtratus poteſtáſue
ius dicit, vel populo edicendo, vel ſingulis decernendo
& iudicando. *Primùm, quis ſic loquitur, Qui enim præeſt*
magiſtratus? Vlpia. in l. qui iuriſdictioni. de iuriſdict.
om. iud. non qui præeſt ſcripſit, ſed qui iuriſdictioni præeſt.
Idem in l. i. de iudic. Cuiuſuis iudicis qui tribunali præeſt.
Imp. in l. priuatorum. de iuriſd. om. iud. Eum qui nulli præeſt
iuriſdictioni. Tum verò ita decernere & iudicare coniungis, quaſi
nihil ſententia à decreto differat, idémque decernere ſit, & iudica-
re: quæ tamen aliquantò pòſt ipſe differre ſcribas, ijs verbis.
Edicta enim & decreta, quibus bonorum poſſeſsio datur,
mittitur in poſſeſsionem, iubetur caueri legatorum no-
mine, reſtituitur in integrum, & huiuſmodi alia, quæ ma-
gis imperij quam iuriſdictionis eſſe. Paulus ſcribit, iudi-

cia

cia propriè non dicuntur. *Sequitur*. Nam & qui publicum iudicium exercet magiſtratus, iudéxue quæſtionis, & qui centumuirali haſtæ præeſt, conſiliúmue alioquin exercet, manumittit, emancipat, adoptat, quíque decernit cauſa cognita, aut de plano dat bonorum poſſeſsionem, qui mittit in poſſeſsionem, quíue iudicium dat & iudices, aut ipſe dijudicat, ius dicere generaliter dicitur. Nihil enim aliud eſt ius dicere, quàm quod legibus, plebiſcitis, ſenatuſconſultis, edictis, decretis principum ſanctum eſt, vel publicè vel priuatim poſtulantibus reddere. *Primum Eguinari, adoptare magiſtratus non dicitur: apud magiſtratum fieri dicuntur adoptiones, in l. omnes, de off. proconſ. Quod nanque ſcribitur in l. ſequente (Nec adoptare poteſt.) connectendum eſt cum extrema lege præcedente. Tum verò & qui bonorum poſſeſsionem dat, & qui decernit cauſa cognita, generaliter tibi ius dicere videtur: at mihi verè, germanè ac propriè. hæc enim ſoli faciunt magiſtratus, quorum propriam eſſe iuriſdictionem intelligimus ex l. ait prætor, de re iudic. Ait (inquit) Vlpia. prætor*, cuius de ea re iuriſdictio eſt. *melius ſcripſiſſet*, cuius de ea re notio eſt. *etenim notionis nomen ad eos etiam pertinet, qui iuriſdictionem non habent. Sed quid ego Vlpiani autoritate contra te vtor? Tibi ipſi ius dicere nihil eſſe aliud videtur, quàm reddere vel priuatim vel publicè poſtulantibus, quæ vel legibus, vel plebiſcitis, vel ſenatuſcon. vel edictis, vel decretis principum ſancita ſunt: vt qui horum aliquod faciat, propriè non generaliter tibi videri debeat ius dicere. Neque verò ſatis à te conſtanter nunc dicitur, nihil eſſe aliud ius dicere, quàm poſtulantibus iura reddere, qui ius dicere magiſtratum, cum edictum proponit, pauloante affirmabas, cum tamen ius reddere poſtulantibus nemo dixerit.*

Na

Næ incerta tua eſt Eguinari,ſuſpectáque doctrina: modo ais, modo negas, in eóque duntaxat laboras, vt ex eo loco in quem imprudens te demiſiſti,euadas:quomodo autem euadas,referre nihil putas. Ingredientibus videndum eſſe quemadmodum egredi poſſimus,ſatis nos caper ille Aeſopicus commonefacit. Poſtremò ne illud quidem intelligo quale ſit, Priuatim,*vel publicè reddere. Magiſtratus nanque ius publicè reddunt:ad priuatos & ſpeciales iudices nulla imperij tui pars,nulla iuriſdictionis pertinet: & ſi maximè pertineret,tamen eorum publicum munus eſſe conſtat ex l. quippe.de iud. Priuatim igitur nemo ius dicit:niſi fortè priuatim ius tibi dicere videtur,qui in cauſis ſingulorum ius dicit: publicè, qui edictum populo proponit. At eum qui edictum proponit, ius non reddere iam antea docuimus. An verò priuatim reddere ius tibi videtur,qui in priuatis cauſis reddit:publicè autem,qui iudicia publica exercet? Tua nobis hoc loco Eguinari,ope opus eſt,ſine qua mihi non ſumam, vt tua ſcripta interpretari poſſim. Libere enim tibi dicã quod ſentio. De induſtria mihi videris hæc tam obſcurè, tam perplexè,tã non tuo more dicere voluiſſe:ne ſi dicta eſſent à te ſcriptáque dilucidè,facile quiuis perſpiceret,quàm verè diceretur:ipſáque ſaltem obſcuritas imperitos in admirationem raperet, doctos & ingenioſos a reprehendendo deterreret. Sequitur.* Sed imperium iuridiciale rurſus in duo genera diſcedit,merum imperium, & miſtum. Merum imperium appellatum eſt,quod purum & abſque iuriſdictione,de re priuata, & ciuili eſt:quę propriè iuriſdictio primùm appellata eſt,& quidem paulò latiore verbi iuriſdictionis appellatione,quàm ſupra ex Paulo dixi. Non enim ſolum in iudicando iure magiſtratus de cauſis priuatis, ſed etiam in decretis interponendis iure magiſtratus,atque adeo ſpeciali iure, de negocijs ciuilibus conſiſtit iuriſdictio.

Primùm non intelligo quod nã abs te imperiũ iuridiciale, aut quã-
obrem verò appelletur. Qui extraiudiciale quoddam imperium
feceras, iudiciale hoc facere debuiſti. Statum nanque iuridicialem
rhetores appellant, nõ à iudicio, ſed cùm iure nè an iniuria factum
quid ſit, quæritur. Cùm autem ijdem rhetores orationum genera
diuidunt, quoddam iudiciale faciunt, quod in forum ſcilicet & iu-
dicia venit, quo tu quoque nomine imperium tuum appellare de-
buiſti, cùm extraiudiciali non iuridiciale, ſed iudiciale opponatur.
Sed appelletur ſanè iuridiciale: & quoniam quid in re ſit tenemus,
permittamus tibi verbis vti tuo arbitratu. Imperium igitur iſtud
tuum iuridiciale, erit imperium quod ad iudicia pertinet. Omnes
ergo imperij huius partes ad iudicia pertinebunt. At miſtum impe-
rium, quod in danda bonorum poſſeßione conſiſtit, quomodo dici
iudiciale poteſt, cùm ipſo prætor ſine cauſæ cognitione dare bono-
rum poſſeßionem ſoleat. Quid iubere cauere ſtipulatione prætoria?
quid in poſſeßionem mittere, quæ tute ipſe iudicia non dici paulo
pòſt ſcribis? quid quæ de plano à prætore adminiſtrantur? quid
manumittere, quid emancipare, quæ tu pauloantè iuriſdictionis &
imperij iuridicialis feciſti, quomodo ad iudicia pertinebunt, quæ vo
luntariæ iuriſdictionis à Martiano in l. ij.. de off. proconſ. eße di-
cuntur, iudicium autem niſi ex partium contentione naſci non
,, poßit? M. Tullius pro Murena. Ager qui Sabinus appellatur
,, meus eſt, imo meus, tum iudicium. Iam verò imperij huius iuri-
dicialis duo genera facis, merum, & mixtum. Merum dici putas,
quia purum ſit & abſque iuriſdictione, de re priuata, & ciuili:
quæ primùm abs te propriè iuriſdictio appellata eſt, & quidem
paulò latiore, ais, verbi huius ſignificatione. Primùm ſtare hæc
nullo modo poſſunt, purum ſimpléxque eſſe hoc imperium, & iu-
ridiciale eſſe. Si nanque purum ſimpléxque eſt, cur non ſimpliciter
imperium, ſed iuridiciale imperium appellatur, quaſi admiſtam

habeat iuriſdictionem? Habet, inquis tu, iuriſdictionem admiſſam (de capite nanque ius quoque dicitur) ſed non veram illam germanámque iuriſdictionem, quam principiò definiui iudiciorum priuatorum diſceptationem. Primùm hanc propriam iuriſdictionem non eſſe, ex l. quidam. de re iud. iam antea docuimus. Tum verò miſtum imperium, merum hac ratione erit imperium. Dare nanque bonorum poſſeßionem, miſti, vt tu putas, eſt imperij: eſt tamen ab hac tua propria iuriſdictione ſeparatum. Quid igitur cauſæ adferri poteſt, quin bonorum poſſeßionem dare meri ſit imperij? At ſine cauſæ cognitione datur, ſine decreto datur: niſi fortè decretalis ſit poſſeßio, quæ tamen ipſa, licet ſine cauſa cognitione non detur, ſine iudicio tamen datur. Hoc tu ne fateri cogereris, adiecisti. Et quidem paulò latiore verbi huius ſignificatione: *vt merum imperium non ſolùm dicatur, quia ſit à propria iuriſdictione ſeiunctum, ſed etiam impropria. Quo nihil abſurdius dici cogitaríue poteſt: ex impropria, & vt ita dicam, notha iuriſdictionis ſignificatione, meri imperij appellationem promanaſſe. Ita nanque & miſtum merum dici potuit, quia ſit ab impropria iuriſdictione, rerum videlicet capitalium ſeparatum, quin & à propria iuriſdictione tua: cùm ius dicere & iudicare plurimùm interſe diſtent ex l. quidam de re iud. & l. voluit. §. vlti. de interrog. act. Si ergo cùm iudicat ſententiámque profert magiſtratus, ius dicere non dicitur, cùm autem quæ miſti imperij ſunt exequitur, tuo iudicio ius dicit, fit illud neceſſariò, miſtum imperium à cauſarum priuatarum dijudicatione, quam tu propriam iuriſdictionem vocas, ſeparatum eſſe atque ſeiunctum. Merum itaque erit, ſi verè abs te merum imperium, ſi verè propria iuriſdictio definitur. Sed videamus paulò latior iſta tua iuriſdictionis ſignificatio quatenus porrigatur.*

Non enim (*ais*) ſolùm in iudicando iure magiſtratus de cauſis priuatis,ſed etiam in decretis interponendis iure magiſtratus,atque adeo ſpeciali iure de negocijs ciuilibus,conſiſtit iuriſdictio. *Paulò latiorem hanc iuriſdictionem vocas Eguinari? Oratoriè mihi paulò latiorem ſignificationem eam dicere videris,quæ ſit latiſſima.Tutoris nanque datio negotium priuatum eſt,atque ciuile,magiſtratui ſpecialiter tributum: quam tamen cùm & imperij,& iuriſdictionis eſſe neget Vlp.nō eam paulò latior, ſed latiſſima iuriſdictionis ſignificatio pertingat.Tum verò cum paulò pòſt merum imperium in ijs etiam rebus poſitum ſcribas,quæ ſpecialiter tribuuntur, quomodo nunc abs te merū imperium ab ijſce rebus ſeiungatur,non equidem intelligo.Sequitur.* Miſtum imperiū ergo eſt, imperium cui etiá eiuſmodi iuriſdictio ineſt,nimirum de re priuata,&ciuili negotio. *Omne igitur negotium ciuile ad miſtum imperium, ſi tibi credimus Eguinari,referemus.Sed quæſo,quid Vlpiano reſpondeas,qui tutoris dationē imperij eſſe negat? neque imperij modò,iuriſdictionis etiam eſſe negat?quid inquam reſpondeas niſi illud, ex malè prouiſis poſitíſque principijs veri nihil effici poſſe? Iam verò videamus, ne ſi miſti hanc diffinitionem recipimus, merum quoque miſtum eſſe fatendum nobis ſit neceſſariò. Quid ais?Poſſum ne apertius oſtendere qualis doctrina ſit tua, quàm ſi demonſtrauero ex tuis principijs, merum imperium miſtum dici & poſſe, & debere? Non arbitror. Age ergo, miſtum imperium eſt, cui & propria, & impropria ineſt iuriſdictio. hac nanque ſignificat illud tuum, eiuſmodi. Multò igitur magis miſtum erit, cui propria inerit iuriſdictio. At criminalis iuriſdictio ſpecies iuriſdictionis eſt: vera igitur eſt iuriſdictio: vt & homo verè animal & eſt, & dicitur. Animal verè corpus & eſt, & dicitur. Speciem autem iuriſdictionis*

eſſe

eſſe ex eo intelligimus, quòd tu quoque confiteris de capite ius dici ex l. ij. de orig. iur. & quòd lex imperium, quæ ſub titulo de iuriſdictione ponitur, ad criminum animaduerſionem pertinet. Quin & in codice Theodoſij titulus de iuriſdictione ad criminales etiam cauſas pertinet: itémque in Iuſtiniani codice. Criminalis autem iuriſdictio quin mero imperio inſit, negari non poteſt. Quòd ſi criminalem iuriſdictionem impropriè iuriſdictionem dici velis, non tamen magis impropriè iuriſdictio dicetur, quàm tutoris datio: quam, vti iam diximus, neque imperij, neque iuriſdictionis Vlpianus eſſe vult. Hæc tamen miſti imperij tui eſſe debet. Vbi nanque expoſuiſti, paulò latiorem illam tuam iuriſdictionis appellationem ad eas quoque res pertinere priuatas, & ciuiles, quæ ſpeciali iure magiſtratibus tribuuntur, in quibus ab Vlpiano ponitur tutoris datio in l. muto. § tutoris datio, ſubiunxiſti, miſtum imperium id eſſe, cui eiuſmodi ineſſet iuriſdictio. Si ergo propter admiſtam iuriſdictionem miſtum imperium appellatur, merum cui admiſtam eſſe iuriſdictionem docuimus, miſtum erit, ſiue criminalis iuriſdictio propria ſit, ſiue impropria iuriſdictio: cum impropriæ etiam iuriſdictionis admiſtio, miſtum tuum conſtituat imperium. Sequitur. Licet enim de capite ius dicatur, non tamen poſtulanti, ſed in reum ius redditur: vt meritò contrahatur iuriſdictionis appellatio ad eam, qua alicui in aliquem ius dicitur de re priuata, & ciuili negotio. *Quid ais Eguinari? Iuriſdictionis appellatio ad criminalem nō pertinet, quia cum de capite ius dicitur, non dicitur ius alicui in aliquem? An cum prætor tutores dat, cum iudices dat, alicui in aliquem ius dicit? cum bonorum poſſeſſionem de plano dat, in aliquem ius dicit? quæ tamen omnia iuriſdictionis pauloantè feciſti. Sequitur*, Et hæc quidem interpretatio nunc placet, & quòd Haloandri lectio incerta adhuc ſit, & quòd hæc ſententia quamminimùm

recedat à præiudicata Petri & Bartoli opinione: etſi in commentarijs ad τὰ πρῶτα, & in libro ſingulari Manualium ad eandem partem digeſtorum, Haloandri lectionem defendi poſſe oſtenderim: nec quicquam à nobis ex tam multis ſcriptoribus aduocetur, quod ei repugnet: & Accurſio, Cyno, & Baptiſtæ Seuerinati, ea interpretatio placeat. Nam verbum merũ imperium apud Paulum ſupraſcripto tantum loco, Papinianum lib. j. quæſtionum, & neſcio quem Feneſtellam reperitur: quod tam rebus priuatis ſpecialiter tributis, quàm capitalibus rebus accommodes, ſi iuriſdictionem in definitione miſti imperij ad eam coanguſtes, quæ more maiorum competit magiſtratibus, non quæ lege, ſenatuſcon. vel conſtitutione deferuntur. *Hæc igitur tibi nunc placet interpretatio. Olim Haloandri lectionem ſecutus es, non iudicio, vt apparet, ſed propter nouitatem. Neque dubito, vt te in tua interpretatione vacillantem & titubantem video, ſi noua aliqua alicunde lectio emerſerit, vel ab imperitiſſimo typographo ementita, quin eam tua interpretatione repudiata ad tempus ſecuturus ſis. Vti nanque apud comicum eſt.*

» *Dum in dubio eſt animus, paulo momento huc illuc impellitur.*
Vt autem coniecturam hanc faciam, illud in cauſa eſt: quòd qui merum imperiũ à iuriſdictione, nõ propria modo, verùm etiam ab impropria ſeparaueras, atque ab ijs adeo rebus quæ ſpecialiter tribuuntur, nunc veluti addubitans, quæ vt certa & explorata poſueras, ita à mero imperio res ſpecialiter tributas ſeparas, ſi in miſti imperij definitione iuriſdictio ad eas quoque res porrigatur: ſin autem ad ea coanguſtetur, quæ iure competunt magiſtratus, non dubitas quin meri ſint imperij, quæ vel lege, vel ſenatuſconſ. vel à principe, tribuuntur. Hoccine docere eſt Eguinari? hoccine rebus

obſcu-

obſcuris lucem afferre? Ecquem tam ſtupidum fore putaſti, qui hæc ſine riſu legeret. Naturam meri imperij ex ſignificatione vnius verbi in definitione miſti imperij poſiti, aliam atque aliam facere? Næ tu comicorum aduocatorum modò, incertiores nos multò dimittis, quàm acceperas. Imperium meri, & miſti genus eſt: certam naturam meri, certam miſti eſſe neceſſe eſt, ex genere ſcilicet differentiáque conſtitutam atque conflatam: ex quibus vti conſtat, ita per ea definiri explicaríque debuerunt. Iam verò ſi quæ ſpecialiter tribuuntur iuriſdictionis ſint, non ideo iuriſdictionis eſſe deſinent, ſi lex iubeat, ſenatus decernat, princeps conſtituat, vt de ijs ipſi cognoſcant magiſtratus. Exempli cauſa: liberales cauſæ niſi magiſtratibus tribuantur, rectè atque ordine faciat magiſtratus, ſi iudicium de ſtatu det, iudices det. Etſi cauſa hæc ad iuriſdictionem antea pertinebat; non eo iuriſdictionis eſſe deſinet, quòd lex, vel ſenatus, vel princeps delegari vetet. Si autem res eiuſmodi ſit, vt iuriſdictionis non ſit, qualis eſt tutoris datio, non eo magis erit iuriſdictionis, quia ſpecialiter magiſtratibus ſit tributa, alioquin iuriſdictionis eſſet tutoris datio. Si nanque meri imperij proprium illud facimus, non poſſe delegari, vide ne tutoris datio non modo imperij, ſed meri etiam ſit imperij, cùm certi iuris ſit delegari nullo modo poſſe ex l. nec mandante. de tut. & curat. datis. Sequitur. Nec ex Cicerone aut alijs apparet iuriſdictionem latius patuiſſe, quàm pro ea quæ iure magiſtratus competit ei, qui poteſtatem iuris dicundi generaliter ſortitur: cùm centumuiralia iudicia non eidem prætori ſorte contigiſſe, cui priuata iudicia, veriſimile ſit. *Centumuiralia iudicia à priuatis diſtinguis: publica ergo te autore erunt: nihil enim tertium eſt. quo abſurdius dici nihil poteſt. Publica iudicia ex legibus publicorum iudiciorum venire ſcribit Vlpianus l. i. de publ. iud.*

Peti-

Petitionem hæreditatis l. vlt. de petit. hæred. centumuirale iudicium vocat imperator. Querelam inofficioſi centumuirale iudicium vocat iureconſul. in l. Titia de inoff. teſt. Nobile illud iudicium Curianum in quo quæſitum ſcimus, contineretne pupillaris ſubſtitutio vulgarem, centumuirale multis locis vocat M. Tullius. Idem in oratione pro Cecinna cauſam ſtatus centumuiralem facit. At hæc omnia iudicia priuata eſſe nulla dubitatio eſt. Sequitur. Sed in re dubia ſequamur quod pluribus placuit, & totum officium iuriſdicendi, totámque vel vniuerſam iuriſdictionem tranſire interpretemur ex ſententia ſcribentis, præterquàm quod ſpecialiter tribuitur: vel, quod eſt verius, totam iuriſdictionem ſimplicem. *Mirus homo es Eguinari. Non magis in fictis fabulis varius eſt vel Protheus, vel Silenus. Simul & placere tibi communem ſententiam, & diſplicere ais. Omittamus id quod pluribus placuit: excutiamus id quod tu verius putas. Mandata igitur iuriſdictione vniuerſa, ſimplex duntaxat tranſit iuriſdictio. Primùm quam ſimplicem voces iuriſdictionem non intelligo iuriſconſultorum non eſſe hoc verbum affirmare auſim: eorum fortaſſe fuerit, quos rebus non intellectis apta conuenientiáq; veriſimile non ſit nomina dediſſe. Si igitur nouitas te, inſolentiáque verborum delectat Eguinari, concedere nobis debes, vt in ijs quæ hoc verborum genere à te dicuntur, diuinemus. Puto igitur ſimplicem te iuriſdictionem dicere, quam antea veram ac germanam appellabas, de cauſa videlicet priuata notionem. Hanc tu duntaxat mandata vniuerſa iuriſdictione tranſire ais. At Vlpianus in l. prima de ſuſp. tut. mandata iuriſdictione omne officium iuriſdictionis tranſire ſcribit. Iuriſdictionis autem officium non ſolùm in iudicando poſitum, tute ſcribis. Idem Vlpianus in l. ſolet. de iuriſd.*
» *om. iud. Solet prætor ſuam iuriſdictionem mãdare, & aut omnem*

man-

mandat, aut ſpeciem vnam. Idem in l. prætor. eodem tit. Prætor ſicut vniuerſam iuriſdictionem mandare alij poteſt, &c. Dices mihi hos omnes locos de iuriſdictione quam ſimplicem vocas, intelligi debere: quod tamen qui dicet, duro ore ſit neceſſe eſt. Sed dicas ſanè. Quid ſi demonſtrem etiam hæc, dare bonorum poſſeßionem, mittere in poſſeßionem, iubere cauere ſtipulatione prætoria, iubere poßidere, & quæ huius generis ſunt, mandata iuriſdictione tranſire? Audiamus Papinianum in l. i. de off. eius cui mand. eſt iuriſdict. Quæcunque (inquit) ſpecialiter lege, vel ſenatuſconſ. vel conſtitutione principum tribuuntur, mandata iuriſdictione non transferuntur. Si quæ igitur ſpecialiter tribuuntur, mandata iuriſdictione non transferuntur, quæ ſpecialiter non tribuuntur, mandata iuriſdictione transferri dicendum eſt. Idémque eodem loco Papinianus. Qui mandatam iuriſdictionem ſuſcepit, proprium nihil habet, ſed eius qui mandauit iuriſdictione vtitur. Verius enim eſt, more maiorum iuriſdictionem quidem transferri, ſed merum imperium, quod lege datur, non poſſe tranſire. Quæ igitur ſpecialiter non tribuuntur, mandata iuriſdictione tranſeunt. at nihil eorum quæ enumerauimus, ſpecialiter tribuitur: mandata ergo iuriſdictione transferuntur. Quin & cùm Papinianus mandata iuriſdictione imperium merum non transferri ſcribat, miſtum transferri eum dicere accipere debemus. at dare bonorum poſſeßionem tibi miſti imperij eſt. cui igitur mandata iuriſdictio eſt, is dare bonorum poſſeßionem poteſt. non ergo ſimplex duntaxat mandata iuriſdictione tranſit, id quod tu verius putas, iuriſdictio. Non ſunt, mihi crede, certiores geometrarum illæ lineares demonſtrationes. Falsò igitur paulo pòſt ita ſcribis. Quamobrem data iuriſdictione priuato, imperium ei conceſſum videtur ad coercendum eum, qui vocatus in ius non venit, non item ad dandam bonorum poſſeſsionem, ad iubendum vt legatorum no-

uare,ideo magiſtratibus municipalibus delegandum hoc rectè pu- "
tauit. Idem in l.dies.§.ſi intra. Duas igitur res magiſtratibus mu "
nicipalibus prætor vel præſes iniūxit, cautionem,& poſſeßionem: "
cætera ſuæ iuriſdictioni reſeruauit. Non igitur ad ea tantum per- "
tinet eo loco iuriſdictio,quæ legis actione apud iudicem in priua-
to iudicio diſceptantur. ſic enim ſcribis. In quo non poſſum non
mirari oblitum te tam citò primæ tuæ ſententiæ, in qua imperium
magiſtratibus & poteſtatibus dediſti, eiúſque imperij particulam
feciſti iuriſdictionem legis huius quartæ, quam nunc tamen iudici-
bus priuatis das: quam eis cum das, imperium etiam das. In quo
vt à te, ita à iureconſulto quoque diſſentis, qui in l. poteſtatis. de
verb.ſig. poteſtatis appellatione in magiſtratu,imperium ſignifi-
cari ait:& in l.obligationes.de act.& oblig. Obligationes (inquit) "
quæ non proprijs viribus conſiſtunt,neq; officio iudicis,neq; prætoris "
imperio,neq; legis poteſtate confirmantur. Vides Eguinari, vt iu- "
dici officium,magiſtratui imperium tribuat iureconſul. Iam verò
quis tibi dixit,ea quæ decreto,hoc eſt cauſa cognita,à prætore expe-
diuntur, vt cùm reſtituit,cùm iubet poſſidere vbi duratum eſt non
caueri, quis tibi inquam dixit, hæc Paulum dicere magis imperij
quam iuriſdictionis? Paulus quidem ita ſcribit. Iubere cauere "
ſtipulatione prætoria,& mittere in poſſeßionem,imperij magis eſt "
quam iuriſdictionis, At vtrunque ſine decreto fit,ſine cauſæ cogni "
tione fit,ex l.dies.§.ſi intra.de dam.infect.quo loco ait iureconſult.
cautionē,& poſſeßionem delegaſſe prætorē magiſtratibus: vt autē
poſſidere iubeatur,quia niſi cauſa cognita nō fit,id verò ſuæ iuriſdi
ctioni reſeruaſſe. Nō ergo quæ miſti imperij ſunt omnia,magis im
perij quàm iuriſdictionis eſſe ſcribit Paulus,ſed ea quæ ex edicto ſi-
ne cauſæ cognitione,ſine decreto,de plano expediri poſſunt. Quāob-
rē autē de me ſuo loco audies,cum l. ea quæ.ad municipalē.tibi ex-
ponā. Tertiò quæ miſti imperij ſunt,nec quaſi iudex,vel ius dicens

magiſtratus, aut cui mandata iuriſdictio eſt, tibi videtur expedire. Tum ergo neque iudicat, neque ius dicit, cum reſtituit in integrum? Dicito quaſo mihi quid ſit ius dicere. Nam Paulus in l. ius. de iuſtitia & iur. prætorem cùm decernit, ius reddere ait. At reſtitutio in integrum cùm cognitionem cauſæ deſideret, decreto expediri debet. Tum verò quæ miſti imperij ſunt quomodo is nunc expedit, cui mandata iuriſdictio eſt, cum mandata iuriſdictione ſimplicem duntaxat tranſire pauloantè dixeris? Si memoriæ hoc vitium eſt, non putem Curionem illum, cuius Marcus Tullius in Bruto meminit, magis fuiſſe obliuioſum, quàm tu es. Sin autem rei non intellectæ vitio id accidit, vt tibi ipſe ſis contrarius, quòd tibi contrarius es ignoſco, quòd ſcribis non ignoſco. Quis enim te ſcribere coegit quod non intelligeres? Quin nec illa ſtare ſimul poſſunt, magiſtratum non expedire quæ miſti imperij ſunt tanquam ius dicentem, & eis ineſſe tamen iuriſdictionem. Quæ, quòd putas Paulũ in l. i. de offi. eius cui, &c. dicere iuriſdictioni cohærere, non recte putas. Imperium quod iuriſdictioni cohæret, eſt poteſtas in carcerem mittendi. Id quod ex Paulo intelligimus libro quinto ſententiarum, ad legem Iuliam de vi publica, & priuata. Hactenus ergo coercere poteſt qui ius dicit, vt in carcerem duci iubeat. Sine quo imperio, & coercendi poteſtate, quia vana ſit ac nulla potius iuriſdictio, mandata iuriſdictione non magiſtratui modò, ſed & priuato, tranſire hoc imperium, transferríque placuit. Qua de re plura ſuo loco dicemus. Sequitur.

Quamobrem data iuriſdictione priuato, imperium ei conceſſum videtur ad coercendum eum, qui vocatus in ius non venit, non item ad dandam bonorum poſſeſsionem, ad iubendum vt legatorum nomine caueatur, & alia huiuſcemodi, quæ iuriſdictioni ſimplici & puræ cohærere non videntur, vt modica coercitio. Quanquam

quam lege noua Inſtiniani, reſtitutio integri mandata generali iuriſdictione concedatur, non ſolùm cùm ſpecialiter mandatur. Cætera miſti imperij quæ iuriſdictioni ſimplici nõ cohęrẽt, ſpecialiter quidẽ mãdari poſſunt, niſi lege, ſenatuſc. vel cõſtitutione tribuãtur nominatim: ſed mandata generali iuriſditione nõ trãſeũt. Et hoc quidẽ verius mihi videtur, quàm ſi à reſtitutione integri, ad cætera meri imperij argumentũ ducamus, in quibus eadam ratio non videtur. *Haccine tu ſcribere, haccine edere auſus es, omnium noſtrum qui ante te lucem aliquam quæſtioni huic attulimus, corrector? Primùm dic mihi quem priuatum voces, cui mandari iuriſdictionem dicas. Equidem cùm iuriſdictionẽ ſimplicem mandata iuriſdictione tranſire tantùm putes, quæ in cauſarum cognitione poſita eſt, non potes legatum, cui proconſul more maiorum mãdat iuriſdictionem, priuatum dicere: neque verò etiã eum, cui in vrbe à prætore iuriſdictio mandata eſt. Mandata nanque iuriſdictione, quæ miſti imperij ſunt tranſire antea demõſtrauimus. Cùm ergo ſimplex tantùm iuriſdictio, hoc eſt cauſæ cognitio & diſceptatio, mandata iuriſdictione mandata eſſe te autore cenſeatur, priuatum cùm dicis, ſpecialem iudicem te dicere accipio: ad quẽ qui vocatur, vbi quæſo legiſti, aut de quo etiam fando audiuiſti, in ius vocari? Ius locus is dicitur, vbi prætor ius dicit, ſaluo more maiorum, ſaluáque maieſtate imperij ex l. ius de iuſt. & iur. totúſque ille tutulus, de in ius vocando, ad magiſtratus pertinet, non ad iudices ſpeciales. Itaque ſiquis ad pedaneũ iudicem vocatum vi eximat, in edictum,* Ne quis eum qui in ius vocatus eſt vi eximat, *non incidere ſcribit Vlpianus in l. quod ſi. ne quis eum qui &c. eo ſcilicet quòd ad pedaneũ vocatus iudicem, in ius vocatus non dicitur. Vnde illũ quoq; qui ad pedaneum vocatus iudicem non ierit, in edictũ,* Si quis in ius voca-

C iij tus

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tus &c. *non dicemus incidiſſe: quare neque ab eo coerceri poſſe. Sanè ad prætorem, vel ad alios qui iuriſdictioni præſunt vocati ire debent: quorum illa quoque notio eſt, eorúmne ſit iuriſdictio l. ex quacunque. ſi quis in ius &c. Iam cùm mandata iuriſdictione priuato, quæ miſti imperij ſunt tranſire neges, ſi magiſtratui à magiſtratu mandetur, vt in l. ſed etſi. de off. eius cui &c. tranſire te etiam autore dicemus. Aut ſi nihil referre putas, cui mandetur, priuatóne, an magiſtratui, cur priuati mentionem facis? Illud quidem imperitiſſime à te dicitur, noua Iuſtiniani lege mandata generali iuriſdictione, in integrum reſtitutionem tranſire. Vetus hoc ius erat. Iuſtinianus vt pedanei iudices etiam reſtituere poſſent, conſtituit: quibus non ſuam iuriſdictionem prætor vel proconſul mandat, ſed cauſarum audientiam, notionem, cognitionem. Itaque cum pro tribunali non cognoſcant, reſtitutio autem in integrum tribunal deſideret, reſtituere in integrũ non poſſe videbantur. Legatus, cui more maiorũ à proconſule mandatur iuriſdictio, pro tribunali cognoſcit, & vice proconſulis cognoſcit: adeo vt ab eo nõ ipſe proconſul, ſed imperator appelletur l. ij. qui & à quib. appel. Nam ſi proconſ. à legato appellaretur ipſe à ſe proconſul appellari videretur. Idem dicendum de eo eſt, cui prætor in vrbe iuriſdictionem ſuam mandat. Rectè nanque ex eo quod in prouincia fit, quid in vrbe fieri debeat, colligimus, ex l. 1. de ſuſp. tut. Sequitur.* Non ignoro dici poſſe imperium miſtum cohærere iuriſdictioni ſimplici, & omne miſtum imperium transferri mandata generali iuriſdictione, niſi ſpecialiter tribuatur: quò ſpectat quod ad finem commentarij. cap. v. de off. eius cui &c. à nobis ſcriptum eſt. Si quis in miſti imperij definitione tertiam ſignificationem magis probet, non equidem repugno. Pro iuriſdictione de ciuili negotio, id verbi

bi in eadem definitione accipi ex vulgari lectione eodem loco oſtendi: etſi ex Haloandrinis libris magis pro iuriſdictione, quæ iure magiſtratus competit, vſurpari defendam. Vulgarem lectionem in edicti compoſitione ſecutus ſum. Quæ meri imperij ſunt quæue alioqui lege, ſenatuſcons. &c. Iuriſdictionem accipi pro ciuili, vel ſi quis mallet, pro ſimplici, illis verbis ad edictum ſignifico. Miſtum imperium cui iuriſdictio ciuilis ineſt, vel quod iuriſdictioni cohæret, vt dare bonorum poſſeſsionē, quod cohęret iuriſdictioni ex interdicto Quorum bonorum. Sed verius eſt quod pauloātè ſcripſi. *Quis ſic ſcribit, niſi cui de quo ſcribit parum liquet? Non ignoras poſſe dici, imperiū miſtum cohærere iuriſdictioni ſimplici: at ignoras quid dicendum ſit. Et mandata generali iuriſdictione tranſire miſtum imperium, eo ſpectare quod ſcribis ad finem cap. 5. de off. eius cui eſt mand. iuriſd. Sed vtro in loco verū te ſcripſiſſe putas? ad finémne illius capitis, an hic? quantūquidem in te eſt, facis neutrum vt verum putet, qui alio doctore quàm te non vtitur. Si quis in miſti imperij definitione tertiam ſignificationem magis probet, non repugnas. Si tibi tertia non placet, quin repugnas? Si placet, cur non eam tu quoque recipis? Pro iuriſdictione de ciuili negocio id verbi in eadem definitione accipi, eodem loco oſtendiſſe te ais. Verbo ponere, tibi fortaſſe eſt oſtendere: nos niſi verè oſtendas, doceas, demonſtres, tibi nihil credimus, neq; verò credituri ſumus: licet ex Haloandrinis libris pro iuriſdictione quæ iure magiſtratus cōpetit, magis vſurpari defēdas. Quæ, malum, iſta eſt ridicula & iocularis inconſtantia? Quid diſcipulis tuis cū typographis? de te diſcere cupiūt, quid in re ſit, aut certè quid tui ſit iudicij. Iſto quidē modo næ tu eos facile doceas nihil ſcire.*

Vulgarem

Vulgarem lectionem in edicti compoſitione ſecutum te ais. Vereor ne noua hæc edicti clauſula, non tranſlatitia dicatur, vt quam Iulianus de ſuo addidit. Nouus tu, ſi dijs placet, Iulianus, vt tibi id quoque liceret, impetrare à principe debuiſti. Sed compone ſanè tuo arbitratu edictum: neminem ex eo tibi ius dicturum affirmo. Et hæc quidem tuarum opinionum ſumma eſt Eguinari, in quibus nihil veri, certi, ſani, integri eſſe vides: quin falſa, incerta & ſuſpecta omnia. Quibus dijudicandis ſi tantum operæ ponere voluiſſes, quantum in reprehendendis alienis, eſſent hæc eorum ſimilia quæ adhuc ex tua officina prodierunt. Sed vſu ita videmus euenire, vt qui aliena curant, ſua negligant: & cùm noſſe volumus aliena, noſtra ignoremus. Magno quidem certè otio feciſti, vt omnium noſtrum qui vnquam hac de re ſcripſimus, errata colligeres: eo puto, ne de nobis didiciſſe videreris. Quod cùm negare tamē nō poßis, honeſtius tibi profectò fuit, quæ à nobis benedicta inuentaq́ erant, quàm quæ ſecus, colligere. Sed noui cùm adferre nihil poſſes, velles tamē noua dicere videri, rem feciſti minime liberalem, miniméque te dignam. Omißis contentionibus Eguinari, in veri inueſtigationem incumbamus. Breui iuris ciuilis iniuſti poſſeſſores, id quod tu iam multos annos agis, de poſſeßione depellentur.

FINIS.

ANTONII GOVEANI de Iuriſdict. Lib. ij.

S VPEREST Eguinari, meas tibi opiniones exponam: quas cùm & tibi, & omnibus ſtudioſis iuris ciuilis cupiam eſſe quàm notiſsimas, non ſumma ſequar, vt eſt apud poetam, faſtigia rerum. Titulum de iuriſdictione vniuerſum explicabo: vt cum tibi ſatisfacio, alijs quoque prodeſſe poſsim. Titulus igitur eſt, De iuriſdictione omnium iudicum. Quem corruptum qui putant, & legendum ſolùm, De iuriſdictione, in codice Iuſtiniani hunc eundem titulum emendent neceſſe eſt. In codice quidem Theodoſij titulus eſt, De iuriſdictione, non ideo tamen noſtrũ titulum corruptum dicemus. Cùm igitur titulus ſit de iuriſdictione omniũ iudicũ, principio de iuriſdictione, tum de iudicibus conſideremus. Et iuriſdictio non vno dicitur modo. Interdum pro notione ponitur, vt in l. i. de off. eius cui mand. eſt iuriſ. l. cum ij. §. ſed nec. de trãſact. ff. impropriè tamẽ, vt ſcribit Vlpianus in l. ait prætor. de re iud. Ait prætor, Cuius de ea re iuriſdictio eſt. melius ſcripſiſſet, Cui9 de ea re notio eſt. etenim notionis nomẽ ad eos pertinet, qui iuriſdictionẽ nõ habẽt, ſed habẽt de quauis alia cauſa notionẽ. quẽ locũ inferius explicabimus. Notio autẽ non eorũ tantũ qui vel magiſtratus ſunt, vel extra ordinẽ creãtur, vel alicui procurationi præpoſiti ſunt à principe, ſed & iudicium pedaneorum, qui nõ expectato prætoris iuſſu humilia negotia diſceptant l. vlti. de ped. iud. C. Ita ſumitur in l. ſi idem. noſtro tit. In ijs enim cauſis de quibus ex delegatione cognoſcunt, neque iuriſdictionem, neque notionem habere dicuntur. Vix enim eſt, vt eius rei notionem quis ha-

bere videatur, de qua cognoſcere niſi iuſſus non poteſt, & qui conſtitutus iudex nō eſt. Quemadmodū autē iuriſdictio pro notione ſumitur, ita & notionē pro iuriſdictione accipi ſcribit iurecōſultus in l. notionem. de verb. ſig. Quo in loco cognitionē pro notione de qua diximus accipi puto. Nā & cognoſcere ita accipitur in l. iij. de off. præf. vig. §. cognoſcit. Propria autem, hoc eſt magiſtratus generalis iuriſdictio, criminalis quædam eſt, quædam ciuilis: vt nō ſine cauſa in l. i. §. qui mandatam. de off. eius cui mand. eſt iuriſd. dubitetur à Papiniano, mandata iuriſdictione à procoſ. legato, merúmne in legatū trāſeat imperiū. Itaq; in noſtro titulo de mero agitur imperio, quod in maleficiorum grauiore omni coërcitione poſitum eſſe intelligimus ex l. ſolet. de off. procoſ. Neque enim poteſt quis (ait Vlpianus) gladij poteſtatem ſibi conceſſam, vel cuiuſuis alterius coërcitionis ad alium trāſferre. Venuleius eod. tit. Siquid erit, quod maiorem animaduerſionem exigat, remittere legatus ad procoſ. debet: nec enim animaduertendi, coërcendi, vel atrociter verberandi ius habet. Sed de mero impèrio ſuo loco plura. Satis in præſentia ſit demonſtraße, iuriſdictionem ad maleficiorum etiam animaduerſionem pertinere. de quo quia libro ſuperiore diximus, plura hoc loco dici nihil eſt neceſſe. Altera iuriſdictionis ſpecies in ciuilibus negotijs cauſiſq; verſatur, fecítque commune iuriſdictionis nomen, ſuū. Eius nanque munus qui ciuili huic iuriſdictioni præeſt, iuriſdictio appellatur. Cicero pro Flacco. Præturæ iuriſdictio, res varia & multiplex, ad ſuſpiciones & ſimultates nō attingitur. Idē in Verrē lib. i. Quapropter ita me de præturæ criminibus auditóte, vt ex vtróque genere & iuriſdicundi, & ſartorum tectorum exigendorum, ea poſtuletis quæ maxime digna ſunt eo reo, cui paruū ac mediocre obijci nihil poteſt. Iulius Capitolinus in M. Philoſopho. Prætorē quoque dum peßimè egerat, nō abdicare ſe pratura iußit, ſed collegæ iuriſdictionē mādauit. Vt autē eius munus iuriſdictio, ita ipſe ius dicentis appellatione deſignatur. M. Tullius lib. i. in

Verrē. Das bonorū poſſeſſionē ei qui non iurauit, cōcedo, prætoriū ”
eſt: adimis tu ei qui iurauit, quo exēplo? Proſcriptū iuuat, lex eſt, ”
pœna eſt, quid ad eū qui ius dicit? Et hac dubitandi cauſa eſt in l. ”
iſti quidē ff. de eo quod me. cau. Ulp. l. i. noſtri tituli. Ius dicētis offi ”
ciū latiſſimū eſt. nā & bonorū poſſeſſionē dare pōt &c. Et prætor
titulū propoſuit, ſiquis ius dicenti nō obtēperauerit. Ciuilibus igitur
cauſis conſtituēdis qui præeſt, eius munus, iuriſdictio, ipſe autem,
ius dicens appellatur. Ad munus autē hoc, & officium ius dicētis,
quædam etiam pertinent, quæ propriæ, veræ, ac germanæ iuriſdi-
ctionis non ſunt, & quæ ad magiſtratum non pertinerent, niſi ei
data eſſent, tributáque nominatim. Huius generis eſt tutoris da-
tio, quæ licet ad officium ius dicentis dicatur pertinere l. i. noſtri ti-
tuli, iuriſdictionis tamē non eſt l. muto. §. tutoris datio. de tut. quā-
obrem autē iuriſdictionis non ſit ſuo loco dicemus. Pertinent præte-
rea ad hoc officiū quædā, quæ cū exequitur magiſtratus, ius nō red
dit, vt, cùm dat iudices litigantibus l. i. noſtri tituli. poteſtas tamen
hæc dādi iudicis, iuriſdictio appellatur in l. imperiū. Itē cùm prætor
edictū proponit, ius nō reddit, vti libro ſuperiore docuimus, ſed quod
redditurus eſt, edicit. Prætoris tamen honori tributū, vt in ſuū an-
nū ius facere poſſit, vt ſcribit Pōpo. l. ij. de orig. iur. & Papinia. in
l. ius autē. de iuſt. & iur. Pertinēt poſtremò ad hoc munus ius dicē-
tis quædā, quæ cū magiſtratus adminiſtrat, ius reddit: nō quod ſem
per æquū decernat, ſed quia habeatur eius ratio, quod facere prætorē
oportet. l. ius de iuſt. & iu. qualia ſunt illa, dare bonorū poſſeſſionē,
mittere in poſſeſſionē. hæc enim ad noſtras poſtulatiões à magiſtra
tibus decernūtur. Quæ primo ad officium ius dicētis pertinere dixi-
mus, mādata vel à procoſ. vel à prætore vniuerſali iuriſdictiōe
nō trāſferūtur l. i. de off. eius cui mād. eſt iur. Quæ itē ſecūdo loco di
ximus pertinere, mandata generali iuriſdictione nō transferuntur.
Nam legato, cui procoſ. mandauit ſuam iuriſdictionem, lege da-

tum eſt, vt iudices dare poſſet l. cùm prætor. de iud. quaquidẽ lege nihil opus eſſet, ſi mandata iuriſdictione, poteſtas hæc dandi iudicis transferretur. Legatum certè edictum non proponere perpetuæ iuriſdictionis cauſa, accepta iuriſdictione, conſtat. Hoc enim magiſtratus poteſtatíſue honori tributum diximus. Quæ tertio loco ad ius dicentis officium pertinere ſcripſimus, ea demum mandata vel à procoſ. vel à prætore iuriſdictione trãſeunt: ad quæ pertinet officium iuris dicundi, quod vniuerſum mandata iuriſdictione legato tranſire ſcribit Vlpia. l. i. de ſuſpect. tut. Ciuilis itaque iuriſdictio, aut pro munere ius dicentis ponitur, aut pro ea huius muneris parte, quæ in reddendo iure poſita eſt, quam mandata iuriſdictione tranſire diximus: cuius illa ſunt, actiones dare, reſtituere in integrũ mittere in poſſeſſionem, iubere poßidere, dare bonorum poſſeßionẽ, interdicere. Et ijs ferè modis dicitur iuriſdictio. Iudices autem aut priuati ſunt, aut magiſtratus. Magiſtratum nunc appello eum, cui aliqua procuratio reip. vel à pop. vel à principe datur. Proprie qui magiſtratus ſint, dicemus ad l. eum qui. Priuati à magiſtratibus eligebantur ad ſuſcipienda priuata iudicia: qualem ſe iudicẽ fuiſſe ſcribit Gellius cap. 2. lib. 14. Et hæc diuiſio notatur in nouella de iudicijs. §. hos igitur. in l. à diuo Pio. de re iudi. in l. præſes. iiij. de off. præſ. in l. prætor, de tut. & curat. dat. &c. in l. prætor. de off. præt. in l. vlt. C. vbi & apud quem. Priuati ij iudices ſpeciales appellantur in l. ſpeciales. C. de iud. in ll. præſes, & prætor, iam citatis. Dicũtur & pedanei tot. tit. de peda. iud. C. in l. ſancimus. C. de iudi. in l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. in l. vlt. vbi & apud quem &c. in l. prætor. de tutor. & cura. dat. ab ijs. &c. in l. ſi quis aliquid §. iudices. ff. de pœnis. in l. quòd ſi quis. ne quis eũ qui in ius &c. Dicti autẽ pedanei vidẽtur ad differẽtiã magiſtratuũ, qui pro tribunali ſedẽtes in curuli ſella ius dicebãt: qua auerſa à Bruto prætore cæcũ quendã, cũ poſtulare vellet, deſtitutũ legimus §. caſum l. i. de poſtulando

lãdo. M. Tullius in Bruto aliud eſſe ſcribit, dicere ad ſedentẽ iudicẽ, aliud ad ſtantem in comitio. Dicti autem ij videntur exemplo ſenatorum pedariorum. Iudicũ enim pedaneorum nulla fit apud veteres ſcriptores mentio. Pedarij autem ſenatores (nam pedaneos parum latinè dici ſcribit Gellius) ij erant, qui ſententias ipſi in ſenatu non dicebant, ſed in aliorum ſententias pedibus ibant. Vnde pes ſine capite, ſententia pędaria à poeta non infacetè dicta eſt. Cicero ad Att. Ita ſubitò in eam ſententiam pedarij concurrerunt. Et " alio loco. Scito illud S. C. ſumma pedariorum voluntate, nullius " noſtrum eſſe factum. Erant autem ij, qui patricijs magiſtratibus vſi nondum erant. Quæſtores nanque ius ſententiæ dicendæ habebant l. vnica de off. quæſt. Appellantur etiam delegati in l. à diuo Pio, iam citata. Et fere in iure cùm iudex dicitur priuatus, ſpecialis, pedaneus, delegatus intelligitur. Quin & arbitri dicuntur, vt & iudicia arbitraria: arbitri tamen ſimpliciter. Qui enim compromiſſarij ſiue recepti appellantur, eo ſcilicet quòd ex recepto, hoc eſt, ex compromiſſo adeuntur l. rem non nouam C. de iudicijs, licet interdum in iudicibus numerentur, vt in l. iiij. de off. præſ. in l. qui neque. de iudic. non tamen tam iudices ſunt, quàm iudicum partes recipiunt l. idem Pomponius. de recep. arbit. & l. rem nõ nouam. C. de iudic. vbi hos arbitros iudicia imitari ſcribit imperator. arg. præterea l. ſicuti, iuncta l. ſuperiore proxima. l. non diſtinguemus. §. & ideo. de receptis arbitr. vbi ait iureconſ. ab arbitri ſententia non appellari. & §. queſitum eadem l. non diſtinguemus. & l. cum prætor. eodem tit. & l. i. C. eod. tit. vbi illud iureconſulti confirmat imperator, ab arbitri ſententia non appellari, cùm tamen à iudicum ſententijs appelletur. Vnde fit, vt neq; iudicati actio ex arbitri ſententia detur, l. i. C. de recept. arbi. eóque pœna compromittitur, vt eius metu à placitis non recedatur: neque arbitri ſentẽtia infamiam irroget, l. quid ergo. §. cum autem, de ijs qui not. infam. neque exce-

ptio detur rei iudicatæ l.ij.de recep.arb.ff.neque committatur euictionis ſtipulatio l.ſi dictum §.ſi compromiſero.de euict. Quamobrem autem iudices non ſint, cauſa dicenda eſt. Et certi iuris eſt, conſenſu priuatorum iudicem fieri non poſſe l.priuatorũ, de iuriſd. om.iud.C. Munus enim publicũ cùm ſit iudicare l. quippe de iud. & l.nam quod.ad ſenatuſconſ.Treb.l.filiusfamilias.de iis qui ſunt ſui vel &c.cùm munus inquam publicum ſit iudicare, quomodo priuatorum conſenſu conferri poßit? Adeo autem iudicem priuati facere non poſſunt, vt ne poteſtates quidem prouinciales, niſi legis beneficio, iudicem dare poßint l.cum prætor. de iudiciis. Iudicem, „ ait Paulus, dare poſſunt, quibus lege, vel conſtitutione, vel ſena- „ tuſconſ.conceditur: lege, ſicut procoſ.is quoque cui mandata eſt iu- „ riſdictio, iudicem dare poteſt, vt ſunt legati proconſulum: Quin ne ipſi quidem vrbani magiſtratus, niſi more id eis conceſſum eſſet, „ iudices dare poſſent. Item ij, ait eodem loco Paulus, quibus id „ conceſſum eſt propter vim imperij: ſicuti præfectus vrbi, cæteriq́; „ Romæ magiſtratus. Et ſanè ipſi prouinciarum præſides, ipſi romani magiſtratus, iudices veri, legitimíque ſunt. Itaque etiam in l.i. de off.præf.præt.Afr.C.& Liuius prætores iudices appellatos ſcribit Decad.i.lib.iij.& noſter titulus ad eos quoque pertinet, & titulus item, de bonis autoritate iudicis poßidendis. Ita appellantur in l.in multis.de appellationibus. C.& l.i.de iudic.& l.non diſtinguemus §.de liberali.de recept.arb. maiores iudices appellantur. Arbitri igitur recepti, ſiue compromiſſarij, iudices non ſunt, nullumq́; eorum ſententia ius parit, neque eis quicquam licet, niſi quod compromiſſo cautum definitúmque eſt l.non diſtinguemus, „ iam citata §.de officio. De officio, ait iureconſultus, arbitri tra- „ ctantibus ſciendum eſt, omnem tractatum ex compromiſſo ſumen- „ dum. nec enim aliud illi licebit, quàm quod illi, vt efficere poßit, „ cautum eſt. Quod ſecus eſt in vero & dato à magiſtratu iudice,

ad

ad cuius merũ officiũ multa pertinẽt: vt illa ſtipulatio, quę iudicialis appellatur in tit. de diuiſio. ſtipulat. in inſtit. Magiſtratus aũt alterũ iudicũ genus, aut vrbani ſunt, aut prouinciales, aut municipales, qui duũuiri appellãtur. Urbani, propriè magiſtratus sũt: prouinciales, pro magiſtratibus. Itaq; in vrbe conſul, in prouincia procõſul eſt, ſiue procõſule: in vrbe prętor eſt, in prouĩcia proprętor, ſiue proprętore: appellãturq́; propriè prouinciales, poteſtates in l. eũ qui. noſtro titul. De quo quia ſuperiore libro diximus, nõ attinet hoc loco plura dicere. In prouincialibus magiſtratibus eſt (vt de procõſulibus, proprętoribus, præſidibus taceã) pręfectus Auguſtalis, ſiue pręfectus prętorio Auguſtalis: ita enim in ſuo titulo à Iuſtiniano appellatur, cui Auguſtus imperium dedit par proconſulari, quemadmodum ſcribit Ulpianus l. vnica. de off. pręf. Auguſt. De quo Tacitus lib. ij. annaliũ. M. Syllano, l. Norbano coß. Germanicus Aegiptũ proficiſcitur cognoſcendę antiquitatis cauſa, ſed cura prouincię pretendebatur: leuauítque apertis horreis pretia frugum, multáque in vulgus grata vſurpauit: ſine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Gręcis amictu, P. Scipionis ęmulatione, quẽ eadem factitauiſſe apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc pœnorum bello, accepimus. Tyberius cultu habitúque eius lenibus verbis perſtricto, accerrimè increpuit, quod contra inſtituta Auguſti, non ſponte principis, Alexandriam introiſſet. Nam Auguſtus inter alia dominationis arcana, vetitis, niſi permiſſu, ingredi ſenatoribus, aut equitibus romanis illuſtribus, ſepoſuit Aegyptũ, ne fame vrgeret Italiam, quiſquis eã prouinciã, clauſtraq́; terrę ac maris, quãuis leui pręſidio ingẽtes exercitus inſediſſet. Hęc tacitus. Eſt etiam in prouincialibus poteſtatibus iuridicus Alexandrię, qui in ſuo titulo C. ab imperatore iudex appellatur. Is vniuerſę rei iudiciarię Alexandrię praerat. De quo Aelius Spartianus in Seuero. Deinde Alexandrinis ius Bulentarum dedit, qui ſine

publico

publico cõſilio,ita vt ſub regibus antè,viuebãt,vno iudice cõtenti,
„ quẽ Cæſar dediſſet.Strabo de Aegipto prouĩcia.Qui verò recturus
„ Aegiptũ prouinciã mittitur,is vicẽ principis obtinet,ſub eóq; eſt is
„ q.i δικαιοδότης dicitur,in cuius poteſtate ſunt iudicia.Ad aſſeſſores
pertineat ne noſter titulus quæri poteſt. Et verius puto ipſos non iu-
dices, ſed iudicum,hoc eſt præſidum,conſiliarios fuiſſe l.i.& l.ve-
lut.C.de aſſeſ.& l.conſiliarijs.de off.aſſeſſ.arg.quoque fuerit l.præ-
ſides. C. de aſſeſ. vbi vetat imperator, ne ius ſubſcribendi præſes
det aſſeſſoribus. Neque verò à præſidibus aſſeſſoribus mandabatur
iuriſdictio.Fruſtrà nanque poſt titulum de off. eius cui mand. eſt
iuriſd.titulus de aſſeſſorum officio poneretur.De aſſeſſoribus Lam-
„ pridius in Alexandro. Aſſeſſoribus ſalaria inſtituit Alexander,
„ quamuis ſæpe dixerit eos eſſe promouendos, qui per ſe remp. gerere
„ poſſent,nõ per aſſeſſores: addens, militares habere ſuas adminiſtra-
„ tiones,habere literatos, & ideo vnũquémque id agere debẽre quod
„ noſſet. Spartianus quoque in Peſcenio Nigro aſſeſſorum memi-
nit. Aſſeſſores maiores omnes habuiſſe iudices, intelligimus ex locis
compluribus tit. de aſſeſſoribus. C. Procurator etiam Cæſaris licet
magiſtratus non ſit l. non licet.de contrah. emp.tamen inter certas
perſonas, hoc eſt fiſcum, & priuatos,iuriſdictionẽ habet l.i. de iu-
riſdict.omniũ iud.C.inter quas præſides,& rectores prouinciarum
non cognoſcunt l.ne quicquam de off.proconſ.De ijs ita Tacitus lib.
„ xij.annal. Eodem anno ſæpius audita vox principis, parem vim
„ rerum habendam à procuratoribus ſuis iudicatarum,ac ſi ipſe ſta-
„ tuiſſet.Ac ne fortuitò prolapſus videretur,ſenatuſcõſulto quoq; cau
„ tum plenius & vberius, quàm antea. Nã diuus Auguſtus apud
„ Equeſtres qui Aegypto præſiderent,lege agi, decretáq; eorum pro-
„ inde haberi iuſſerat,ac ſi romani magiſtratus conſtituiſſent.Eque-
„ ſtres hos præfectos Auguſtales dicit.Et poſt pauca. Matthios
„ poſthac, & Vedios, & cætera equitum romanorũ præualida no-
mina.

*mina referre nihil attinuerit, cùm Claudius libertos, quos rei fami- »
liari præfecerat, ſibíque & legibus adæquauerit. Hæc tacitus. Lega »
tus autem proconſulis qui mandatam iuriſdictionem ſuſcepit, pro-
priũ nihil habet, ſed eius qui mãdauit, iuriſdictione vtitur l.i. de off.
eius cui &c. & l. et ſi eod. tit. & l. ſolet. de iuriſdic. om. iud. Cui rei
argumento id eſſe poteſt, quod libro ſuperiore diximus, à legato
non proconſulem, ſed principem appellari, ne ipſe à ſe proconſul ap-
pellari videatur. Et vt ex prouincia in vrbem veniamus, conſu-
les, & prætores iuriſdictionem habuiſſe in confeſſo eſt. Aedilis iu-
riſdictio pars prætoriæ iuriſdictionis erat §. proponebant. de iur.
nat. gen. & ciui. & tit. de diuiſ. ſtipul. in inſt. & l. ſtipulationum
aliæ. de verb. oblig. eóque nullus ædilibus datus titulus eſt: quorum
tamen edictũ propoſitũ poſtea videmus. Tribuni plebis (quã pote-
ſtatem imperatores ipſi ſumpſerunt, eóque de eorum officio nõ tra-
ctant iureconſulti) habuerint ne iuriſdictionem an non, dubitari
poteſt. Et Gellius tribunos olim iuridicundo non creatos ſcribit.
vnde intelligi poteſt, poſtea iuriſdictionem habuiſſe: & vix eſt
vt qui de aliorum magiſtratuum iniurijs cognoſcebant, iuriſdi-
ctionem non habuerint. M. Tullius in oratione pro Quintio, cùm
prætor perſeueraret decernere procuratorem eius, qui ipſe non ſatiſ-
daret, ſatiſdare oportere tribunos appellatos ait: qui tamen auxi-
lium, cuius ergo creati erant, ferre non poterant, niſi prius de præ-
toris iniuria cognouiſſent. Idem Tullius lib. ij. ad Herennium. Iu-
dicatum eſt id de quo ſententia lata eſt, aut decretum interpoſi- »
tum. Ea ſæpe diuerſa ſunt, vt aliud alij iudici, aut prætori, aut »
conſuli, aut trib. plebis placitum ſit, & fit vt de eadem re alius a- »
liud decreuerit &c. Quo ex loco iuriſdictionem eos habuiſſe appa- »
ret. Neque obſtat quod Gellius ſcribit prehenſionem eos, non vo- »
cationem habuiſſe. Quos nanque in vincula mittere volebant, vel
aliquo alio modo coercere, vocare non poterant, prehendere pote-*

rant. Neque ad eorum iuriſdictionem exercendam vocatio erat neceſſaria. Cùm enim auxilij ergo creati eſſent, ſatis erat eos adiri ab ijs, à quibus appellabantur: aut, vt Gellius ſcribit, quòd tribuni antiquitus creati eſſent non iuridicundo, nec cauſis querelíſque de abſentibus noſcẽdis, ſed interceßionibus faciendis quibus præſentes fuiſſent, vt iniuria quæ coram fieret arceretur, propterea ius vocandi eis ademptum, quoniam vt vim fieri vetarent, aßiduitate eorum, & præſentium oculis opus erat: quorum audita querimonia, ſi iniuriam fieri crederent, decernebant ſe auxilio futuros, ſi magiſtratus iniuriam facere perſeueraret. Liuius Decadis primæ
„ *lib.iiij. Menenio contrà vociferante, ſi iniuſti domini poſſeßione*
„ *agri publici cederent, ſe moram delectui non facere, decreto interpo-*
„ *ſito nouem trib. ſuſtulerunt certamen, pronunciatúmque ex col-*
„ *legij ſententia, C. Valerio coſ. ſe damnum aliámque coercitionem*
„ *aduerſus interceßionem collegæ delectus cauſa detrectantibus*
„ *militiam inhibenti, auxilio futuros eſſe. Hoc decreto armatus conſul &c. Pomp. l. ij. de orig. iur. tribunos iuriſdictionem habuiſſe ijs verbis ſcribit. Ergo ex his omnibus decẽ tribuni plebis, cõſules duo, decem & octo prætores, ſex ædiles in ciuitate iura reddebant. Et ſanè cùm hos ex omnibus iura reddere Pomponius ſcribat, verè ac propriè eum ſcripſiſſe accipere debemus. Si enim latè ius reddere accipimus, ecquis eſt magiſtratus, ecquis eſt etiam extra ordinem creatus, qui ius non reddat? Præfectus vrbi omnia crimina ſibi vendicat l. i. de off. præfect. vrbi. Cognoſcit de rebus innumerabilibus ex eadem lege. Præfectus quoque vigilum de incendiarijs, furibus, effractoribus, aduerſus etiam capſarios, qui mercede ſeruanda in balneis veſtimenta ſuſcipiunt, cognoſcit l. nam ſalutem. de officio præf. vigilum. Præfectus item annonæ iuriſdictionem aliquam habebat ex l. vlt. §. vlt. ad l. iul. de ann. & l. vlt. quòd cum eo qui &c. Quin & quæſtor cùm magiſtratus ſit, vix eſt vt cogni-*

tionem

tionem nullam habeat. Magiſtratum eſſe ex eo intelligimus, quòd populi ſuffragio ordine creatur l. vnic. de off. queſt. & Gellius lib. xiij. cap. xiij. & Pomponius quoque quæſtorem in magiſtratibus numerat l. ij. de orig. iur. Marcus Tullius in diuinatione, quæſtorem ſocium proconſulis facit in publico munere adminiſtrando. Et lib. 5. in Verrem quæſtores legatis anteponit. Vbi quæſtores, vbi legati? Et in diuinatione iuriſdictionẽ dat quæſtori. Vbi hoc quæſtori Cæcilio viro optimo, & homini æquiſſimo nunciatum eſt, vocari ad ſe Agonidem iubet. Iudicium dat ſtatim, ſi pateret eam ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe. Iudicant recuperatores id, quod neceſſe erat: neque erat cuiquam dubium quin illa dixiſſet. Iſte in poſſeſſionem bonorum mulieris mittit, ipſam Veneri in ſeruitutem adiudicat. De quæſtoribus ita Tacitus lib. xi. annaliũ. Sed quæſtores regibus etiam imperantibus ſunt inſtituti, quod lex Curiána oſtendit, à L. Bruto repetita, mansítque coſſ. poteſtas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandauit: creatíque primi Valerius Poſthumius, & Aemylius Mamercus lxiij. anno poſt Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negotijs duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Pòſt lege Syllæ viginti creati ſupplendo ſenatui, cui iudicia tradiderat. Et quanquam equites iudicia recuperauiſſent, quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuitò concedebatur, donec ſententia Dolabellæ velut venundaretur. De omnibus ijs qui notionem, ſiue, vt Cælius ad Ciceronem ſcribit, ſpectionem habent, prætoris intelligenda verba ſunt in l. ait prætor. de re iudic. Ait prætor, cuius de ea re iuriſdictio eſt. *In quo, vt principio diximus, ab Vlpiano reprehenſus eſt. Impropriè nanque iuriſdictionem habere dicuntur, qui notionem habent. Meritò itaque Pomponius*

loco iam citato legis ſecundæ de orig. iur. inter eos qui iura reddebant, hoc eſt, qui iuriſdictionem habebant, hos non connumerat. Docuimus quàm variè dicatur iuriſdictio, & quot genera ſunt iudicum. Supereſt videamus poßitne vna aliqua iuriſdictionis inueniri definitio. Et vulgò poteſtas publica iuriſdicundi definitur. Qua definitione nihil dici abſurdius poteſt. Tam enim obſcurum nobis eſt ius dicere, quàm iuriſdictio. Sic ergo definiri poterit non omnino malè, poteſtas publica ſtatuendi de ciuili, vel criminali negotio. Hanc poteſtatem qui habent, quidam habere iuriſdictionem dicuntur, vt prætor vrbanus: quidam notionem, vt præfectus annonæ, vt publicorum iudiciorum quæſitores, vt pedanei iudices vilium negotiorum: quidam vtrunque, vt præſides prouinciarum, qui & ciuilem habent iuriſdictionem, & notionem, ſiue cognitionem cauſarum criminalium. Qui ex delegatione magiſtratus cognoſcunt, neutrum habent, vti iam diximus. Qui iuriſdictionem habent, mandare eam poſſunt vel generaliter, vel ſpecialiter, vel etiam in certas perſonas: dare etiam iudices poſſunt. Notionem qui habent, mandare eam non poſſunt, niſi in caſu legis primæ, de offi. eius cui &c. neque iudices dare poſſunt. Et hæc de titulo.

Ad l.

Ad L. primam

Vlpianus lib. primo Regularum.

IVs dicentis officium latiſsimum eſt. nam & bonorum poſſeſsionem dare poteſt,& in poſſeſsionem mittere, pupillis non habentibus tutores conſtituere iudices litigantibus dare,&c.

GOVEANVS.

IVS dicentem magiſtratum eſſe,capite ſuperiore docuimus. Plurimúmque inter ius dicere, & iudicare intereſt. Filius in cauſa patris ius dicere prohibetur l. qui iuriſdictioni. noſtro tit. iudicare non item l. in priuatis.de iud. l. quidam. de re iud. Ius dicere, & ſententiam proferre diſtinguntur in l. voluit.§.quod ait. de interrogat.act. Iuriſdictio à iudicio ſeparatur.in tit. C. ne quis in ſua cauſa iudicet, vel ius ſibi dicat. Mar. Tullius in epiſt. ad Quint. fratrē. Quid? prætor iudicare ſolet deberi? Et ſanè qui à prætore iudices dātur, vix eſt vt ius dicere videantur, cùm ex iure à prætore dicto & præſcripto iudicent: adeo vt neque abſoluere, neque condemnare poßint, niſi prætoris permiſſu. M. Tullius in prætura Sicilienſi. Si verò illud quoque accedet, vt prætor in ea verba iudicium det, vt vel Octauius Balbus, homo & officij, & iuris peritißimus, nō poßit aliter iudicare &c. Qui locus licet corruptus ſit, hanc tamen habet ſententiam. Si iudex à prætore detur ad reſtituendum fundum Quint. Catulo, licet is fundus P. ſeruilij, qui cum Quint. Catulo de fundi dominio contendebat, eſſe probetur, tamen

 Quint.

Quint. Catulum P. Seruilio condemnare nō poſſit: quia ſcilicet ad reſtituendum fundum duntaxat Quint. Catulo, non adiudicandū ei cuius eſſe pareret, iudex datus erat. Idē in diuinatione. Quæſtor iudicium dat, ſi pareret eam ſe & ſua veneris eſſe dixiſſe. Recuperatores id quod neceſſe erat iudicant: nec dubium erat, quin illa dixiſſet. Non poterant ergo recuperatores Agonidem abſoluere, etiā ſi paruiſſet mulierem miſeram, vt ſe veneris religione ab iniuria defenderet, dixiſſe, ſe & ſua veneris eſſe: quia ſcilicet iudicandum duntaxat illis erat, dixiſſétne Agonis, ſe & ſua veneris eſſe. Iureconſultus in l. cùm fideicommiſſum. in tit. de cōfeſſ. „Cùm fideicommiſſum peteretur, hæres confeſſus eſt debere. „Arbiter ad reſtituendū datus nullum cuiquam fideicommiſſum relictum à teſtatore comperit. Non debet, ait iureconſultus, hæredem iudex abſoluere, ſed ad prætorem remittere, vt is abſoluat: & ideo, quia datus ad reſtituendum arbiter fuerat. Certum igitur eſt per ius dicentem, eum qui iuriſdictioni præeſt, non eum qui ex delegatione priuata iudicia ſuſcipit, intelligi. Sed de eo cui à magiſtratibus mandata eſt iuriſdictio vniuerſalis, conſideremus: an is ius dicentis appellatione contineatur. Et putem non contineri. Titulus enim ei datus eſt de off. eius cui mandata eſt iuriſdictio, non de officio ius dicentis. Tum verò cum ius legatus dicit, aut is cui in vrbe prætor iuriſdictionem mandat, vice eius ius dicit, à quo iuriſdictionem habet: vt ipſe magis qui mandauit, quam qui ſuſcepit ius dicere videatur l. etſi. de offi. eius cui &c. & l. ſolet. noſtro tit. Cui rei argumento quoque fuerit, quod ſcribit iureconſultus l. i. §. ab eo. quis & à quo app. A legato non proconſulem, ſed eum qui ab ipſo proconſule appellaretur, hoc eſt principem, appellari. Neque obſtat lex ſequens, in qua, Appellari, ait Venuleius, à legato procoſ. poteſt. Etſi multā dixerit, poteſt de iniquitate eius procoſ. cognoſcere, & quod optimum putauerit, ſtatuere. Quibus ex

verbis malè colligunt interpretes noſtri, à legato proconſulem appellari. Appellari quidem à legato, principio legis dicit Venuleius. Quis autem appelletur, lege proxima ſuperiore dictum fuerat, princeps videlicet. Hoc addit præterea Venuleius. Si legatus multam dixerit, non quidem ab eo appellari, ſed de legati iniquitate proconſulem cogniturum. Cæterum in multis quidem appellari certum eſt l. & in multis. C. de appel. l. ſi qua. de verb. ſig. Quod in pœna ſecus eſt, à qua non appellatur ead. l. ſi qua. in principio. Cùm enim legibus ſint pœnæ conſtitutæ, qui à pœna appellaret, de legum iniquitate queri videretur. Verùm à multa ita appellatur, ſi is dicat, qui dicendæ ius habet. Neque enim appellatione opus eſt ad ea reuocanda, & reſcindenda, quæ nunquam conſtiterunt l. certa. quand. prouoc. non eſt neceſ. C. & l. ſi qua, iam citata. Cùm ergo legatus ius hoc nõ habeat dicendæ multæ, ab eo, ſi multã dicat, non appellabitur, ſed de eius iniquitate procoſ. cognoſcet. Varro de lingua lat. multam, pecuniam quæ à magiſtratu dicitur, appellatam ait. Aedilem plebeiũ ſcribit Gell. lib. 10. cap. 6. multam. 25. mil. æris grauis dixiſſe Claudiæ. & . 11. cap. 1. multæ dicendæ magiſtratibus pop. Romani more maiorum ius fuiſſe, & ijs verbis dici ſolitam.
M. Terẽtio quoniã citat⁹ neq; reſpõdit, neq; excuſat⁹ eſt, ego ei vnũ ouẽ multã dico. *Neq, iuſtã fuiſſe multã niſi in qua ouis genere maſculino diceretur. Multã autẽ, vt hoc obiter dicamus, Sabinũ eſſe verbũ ex Varrone ſcribit Gell. Grãmaticis autẽ qui poſt Varronẽ ſcripſerũt, per antiphraſim dictũ videri. Id quod libros Varronis de lingua latina valde ſuſpectos facit, quaſi ſuppoſititij ſint, nõ Varronis, in quibus multã per antiphraſim dictã legimus: qđ Grãmaticis qui poſt Varronẽ ſcripſerũt, viſum eſſe Gell. ſcribit. Nõ igitur à legato procõſul appellatur, cuius vicarius legatus eſt, ne, vti iã diximus, ipſe à ſe procõſ. appellari videatur. Neq, ex eo quod ſcribit Vlpia. in l. ſolet. §. legatos de off. procoſ. legatos*

 non

non principem, ſed proconſulem conſulere oportere, appellari etiam à legato proconſulem dicimus. Quid enim habet ſimile legati de iure dubitantis conſultatio cum appellatione? Nec ex eo item, quod à delegato iudice ad delegantem appellatur l. imperatores. de appel. & l. i. quis & à quo &c. proconſulem etiam à legato dicemus appellari. Non enim datus à magiſtratu iudex, magiſtratus exercet iuriſdictionem, vt legatus, proconſulis in l. cognitio de off. eius cui &c. Habemus quis nam ius dicentis appellatione contineatur: videamus eius officium quamobrem latiſsimum dicatur. Et conſtat ius dicentem poteſtate interdum ſua ac propria vti, interdum aduentitia. Vtranque hanc poteſtatem cùm ius dicentis officium complectatur, meritò latiſsimum appellatur. Aduentia ius dicentis poteſtas, eſt quæ ſpecialiter ius dicenti tribuitur. Verſatur autem in ijs rebus quæ aut ſupra iuriſdictionem ſunt, aut quæ priuatorum hominum, non magiſtratuum officium reſpiciũt. Supra præſidum iuriſdictionem eſt, iudices dare. itaque proconſuli lege id conceditur l. cùm prætor de iudicijs. Supra præſidum iuriſdictionem eſt, multã dicere. itaque id præſidibus principes permittunt l. aliud eſt fraus. de verb. ſign. Ad priuati hominis curam, magis quàm magiſtratus, illa pertinent, tutela, alienatio prædij minoris, tranſactio de alimẽtis, ſerui minoris manumiſſio: in quibus tamen omnibus qui ius dicit, interuenit iure ei ſpecialiter tributo. Neque exiſtimandum eſt quæcunque ius dicenti nominatim mandantur, aduentitiæ eſſe poteſtatis. Quædam enim eo mandantur nominatim, vt ea ipſi magiſtratus exequantur, alijs non mandent: quales ſunt cognitiones de ſtatu l. placet de ped. iudicibus C. l. non diſtinguemus §. Iulianus. de recept. arb. qualis etiam eſt cognitio de ſuſpecto tutore l. i. §. ſuſpecti. ad ſenatuſconſ. Turp. l. i. §. damus. de ſuſp. tut. quales ſunt omnes populares actiones §. Iulianus iã citato: quales ſunt extraordinariæ omnes cognitiones, de quibus titulum habemus. Omnes

hæ.

hæ cognitiones nominatim mandantur ius dicenti, non quia eius non ſint, ſed, vti iam diximus, ne ab eo mandari delegariq́ poſſint. Sed de ſuſpecti cognitione conſiderandum eſt, tranſeat ne mandata generali iuriſdictione. Et dicendum eſt tranſire, ex Vlpiano l. i. de ſuſpec. tut. §. damus: vbi iureconſultus ait, mandata generali iuriſdictione, eò cognoſcere legatum de ſuſpecto tutore poſſe, quia totum officium iuriſdicundi tranſeat mandata iuriſdictione. De quo cum antea dubitaretur, Seueri & Antonini conſtitutio eam ſuſtulit dubitationem, cuius verba refert Macer in l. cognitio de off. eius &c. Neque obſtat l. i. §. ſuſpecti. ad ſenatuſconſ. Turp. vbi ſolus præſes de ſuſpecto cognoſcere dicitur. Nam ſi præſes propriè ſumitur eo loco, hoc eſt, pro eo qui proconſul non eſt, certum eſt in ea prouincia cui is præeſt, eum duntaxat de ſuſpecto cognoſcere, quia præter eum nemo pro Tribunali cognoſcit, cùm, vti iam docuimus, legatum præſes non habeat. Si autem etiam proconſulem præſidem accipimus, cùm legatus de ſuſpecto cognoſcit, vice proconſulis cognoſcit, ipſeq́ adeo procoſ. cognoſcere videtur. Seueri igitur & Antonini conſtitutione nullum nouum ius legatis tribuitur: ſed dubitatio de eorum iure ac poteſtate tollitur, quibus à proconſule propria mandata eſt iuriſdictio. Nam quemadmodum iam antea docuimus, legati iuriſdictionem non habent, ſed exercent mandatam. Dubium autem antea erat, poſſent ne legati de ſuſpecto cognoſcere, quia fauor pupillorum merebatur, vt hanc cognitionem maiores iudices ſuſciperent, vt popularia omnia iudicia l. non diſtinguemus. §. Iulianus. de recept. arb. in quibus cognitio hæc de ſuſpecto tutore videtur numeranda, quam Vlpianus in l. i. §.

conſequens. de ſuſp. tut. quaſi publicam vocat. Publicam non eſſe ex eo intelligi poteſt, quòd ab hac accuſatione qui deſtitit non impetrata abolitione, in Turpil. non incidit l. is demum C. ad ſenatuſconſ. Turpil. Nec ex eo quòd accuſatio appellatur, publicum eſſe hoc iudicium dicemus, cùm neque ex lege publicorum iudiciorum oriatur, neque vbi accuſatio eſt, ibi publicum iudicium eſſe ſit neceſſe l. ſtellionatus. de crimi. ſtel. & l. i. de pub. iud. in qua publica omnia iudicia enumerantur, de quibus dicemus ad l. ſi quis id quod. Neque verò exiſtimandum eſt populare iudicium eſſe ſuſpecti accuſationem, cùm in ea neque de re, neque de iure populi agatur. Ea autem authore Paulo in l. i. de popul. actio. popularis actio eſt, quæ ſuum ius populo tuetur. Vnde fit, vt in actione populi, procurator dari non poſsit l. qui popularis. de popul. actio. l. licet. de procuratorib. niſi fortè actoris cauſa coniuncta ſit, cum publica. d. l. licet. Diximus de aduentitia poteſtate ius dicentis: videamus de propria. Et propria ea eſſe videtur, quæ iure competit magiſtratus, quæq; ab eo aut ſpecialiter mandatur, vt in l. cognitio. de off. eius cui &c. aut mandata iuriſdictione tranſit generaliter. Quod enim ipſius eſt magiſtratus, quin ab eo mandari, niſi prohibeatur, poſsit, nulla dubitatio eſt. Huius poteſtatis illa ſunt, dare bonorum poſſeſsionem, mittere in poſſeſsionem, dare actiones, interdicere, in integrum reſtituere, & huius generis cætera. Dare litigantibus iudices, prætoriæ quidem proprium eſt poteſtatis, cui propter vim imperij more maiorum dare iudices licet, vti iam antea docuimus ex Vlpiano in l. cùm prætor. de iud. Sed eorum qui prouincias regunt, propriam hanc poteſtatem non puto, quam à lege eos habere ſcribat in l. cùm prætor, iam citata,

iureconſultus

iureconſultus. Itaque mādata ab ijs iuriſdictione non tranſit ius dandi iudicis. Legato nanque lex hoc ius dat nominatim. Ei autem cui in vrbe prætor generalem iuriſdictionem mandat, legis beneficio nihil eſt opus, vt iudices dare poßit. A prætore nanque iuriſdictionem habet, cuius hæc propria eſt, non aduentitia poteſtas. Officium igitur ius dicentis latißimum eſt, quod etiam ad res à iuriſdictione alienas pertineat, latiúſque pateat, quam iuriſdicundi officium: quod mandata legato iuriſdictione, vniuerſum tranſire ſcribit Vlpia. l.i. de ſuſpect. tut.

Ad l. ij.

Iabolenus lib. 6. ex Caßio longino.

CVI iuriſdictio data eſt, ea quoque conceſſa eſſe videntur, ſine quibus iuriſdictio explicari non poteſt.

GOVEANVS.

Caput hoc de eo ſcriptum eſt, cui vel à prætore, vel à præſide mandatur iuriſdictio: cui & imperium quod non eſt merum videtur mandatum l. vlti. de off. eius cui &c. Sine quo vana eſt, manísque iuriſdictio. De iudice dato eò ſcriptum non videtur, quia neque iuriſdictio, neque notio eius poteſtas appellatur, vt ſcribit Vlpia. in l. imperium: trahi tamen ad eum quoq; poteſt hoc modo, vt cui ſententiæ ius datum eſt, ea quoque conceſſa videantur, ſine quibus explicari expedirique negotium non poteſt: vt nihil poßit iudex datus, niſi quod, vel diſertè ei datum, vel tacite conceſſum ſit. Concedi autem ea tacitè

videntur, quæ ad iudicij explicationem pertinent, quale illud eſt, iubere coram ſe adeſſe partes, iubere teſtium nomina edi, dare dilationes, iubere cauere ſtipulatione iudiciali, quæ ad merum iudicis officium dicitur, & ab imperatore, & à iureconſulto pertinere: aliáque innumerabilia, quæ ex ſeſe iudex facit extra id ad quod datus eſt: ſine quibus tamen id ad quod datus eſt expedire nullo modo poſſet. Quod autem de partium citatione diximus, lite coram iudice conteſtata intelligēdum eſt. §. ſi verò. in nouel. de exhib. & tranſmitt. reis. Ante conteſtationē enim litis nulla iudicis poteſtas in partes eſt. Quod in magiſtratu ſecus eſt, ad quem ex quacúnque cauſa vocatus venire debet l. ex quacúnque. ſi quis in ius vocat. non ier. Secus item cui cauſam aliquam princeps delegat. §. omnē verò. in nouel. de litigioſ. hic enim plenam in cauſa delegata habet iuriſdictionem: adeo, vt iudices etiam dare poßit l. vnic. qui pro ſua iuriſdict. C. Cui igitur datum ſententiæ ius eſt, ea quoque conceſſa eſſe videntur, ſine quibus explicari non poteſt expedirique iuriſdictio. Quod vt ſanè intelligatur, tria quærenda ſunt, à quo ius ſententiæ detur, cui detur, & quando ea poteſtas finiatur. Et de eo quod primum propoſuimus ad l. eum qui iudicare. Qui autem iudices dari poßint, ſcribit iurecōſultus in l. cùm prætor. de iudicijs: qui ſcilicet, neque lege, neque moribus, neque natura impediuntur. Lege impeditur, qui ſenatu motus eſt: moribus, fœminæ, & ſerui: natura, ſurdus, mutus, perpetuò furioſus, & impubes, qui iudicio carent. Unde illud ſequitur puberem, hoc eſt eum qui xiiij. annum compleuit, non impediri quominus iudex eſſe poßit. Certè qui plenā pubertatem attigere, iudices eſſe poſſunt l. quidem conſulebant. de re iud. Sat firmo nanque iudicio ſunt §. vlt. qui & ex quibus cauſ. in inſt. Neque obſtat l. cum lege. de recep. arb. vbi dicitur lege Iulia cautum eſſe, ne minor viginti quinq. annis iudicare cogatur. Aliud enim eſt iudicare minorē nō poſſe, aliud nō cogēdū iudicare.

re. Quin ex eo quod lege Iulia cautum eſt, non cogendum iudicare, intelligimus poſſe iudicare: alioquin fruſtra caueat lex ne cogatur, quod omnino non poteſt. Quod ergo lib. epitomat. i. cap. iiij. ſcribit Hermanopulus, minorē viginti quinq; annis iudicare nō poſſe, falſum eſt. Neque eū quicquā iuuant l. ad remp. de mun. & honor. & l. non tantū. de decur. in quibus dicitur minorē viginti quinq; annis decurionē non creari. Decurio nanque ſenator eſt municipalis, cuſtos gubernatorq; reipub. ſuæ: remp. autem adoleſcentibus committi eſt periculoſum. Quæ ratio in dato iudice locum non habet, cui cognitio de priuata cauſa committitur: & ſi quid peccat, appellatione corrigitur, & ex formula iudicare cogitur. Finitur autem dati iudicis poteſtas ſententiæ pronunciatione l. cum quærebatur. de iudic. Sententiæ nanque executio eorum eſt, qui iudices dederunt l. à diuo Pio. de re. iud. Neque obſtat l. ſi prætor. de iudic. vbi iudex de iudicato cognoſcere dicitur. Ibi enim an iudicatum eſſet quærebatur, vt in l. i. quæ ſentent. ſine app. reſc. ſponſióque huiuſmodi facta fuerat, Ni iudicatum eſſet: *de qua qui cognoſcebat, nō illud quærebat, recténe an ſecus iudicatum eſſet, ſed illud duntaxat, an iudicatum eſſet.*

Ad L. iij.

Vlpianus lib. ſingul. de off. quæſtoris.

IMperium, aut merum, aut miſtum eſt. Merum imperiū eſt, habere gladij poteſtatem, ad animaduertendum in facinoroſos homines: quod etiam poteſtas appellatur. Miſtum imperium eſt, cui etiam iuriſdictio ineſt. Quod in danda bonorum poſſeſsione conſiſtit, iuriſdictio eſt. Iuriſdictio eſt etiam, iudicis dandi licentia.

GOVEANVS.

¶ Nullum iuris ciuilis caput doctorum ingenia magis exercuit.
Quod ſanè vt intelligatur, quæri neceſſe eſt, quid merum ſit impe-
rium, vnde dicatur, qui habeant: tum verò quid miſtum impe-
rium ſit, quamobrem ita appelletur, qui habeant. poſtremò quæren-
dum de imperio eſt, quod iuriſdictio dicitur. Omnis igitur grauior
atrociórque animaduerſio, & coercitio, merum eſt imperium: Pa-
pinianus l.i.§.qui mandatam.de off.eius cui &c. Qui mandatam
„ (ait) iuriſdictionem ſuſcepit, proprium nihil habet: ſed eius qui
„ mandauit iuriſdictione vtitur. Verius eſt enim more maiorum
„ iuriſdictionem transferri, ſed merum imperium, quod lege datur,
„ non poſſe tranſire. Quare nemo dicit animaduerſionem legatum
„ proconſulis habere, mandata iuriſdictione. Quod non ſolùm de ca-
pitali animaduerſione accipiendũ eſt, ſed de grauiore omni coerci-
„ tione. Venuleius in l.ſi quid erit. de off. procoſ. Si quid erit quod
„ maiorem animaduerſionem exigat, remittere legatus ad proconſu-
„ lem debet. Nec enim animaduertendi, coercendi, vel atrociter ver-
berandi ius habet. Cui congruit Vlpianus in l.ſolet.eod. tit. Nec
„ enim poteſt quis gladij poteſtatem ſibi datam, vel cuiuſquam al-
„ terius coercitionis ad alium transferre. Omnis igitur grauior facino-
ris animaduerſio merum imperium dicitur. Nam modica coercitio
ad publicam diſciplinam emendandam, ſine qua ridicula eſſet
vanáque iuriſdictio imperij non meri eſt, eóque mandata iuriſdi-
ctione tranſire dicitur à Papiniano §.qui mandatam, iam citato.
Paulus notat (&) imperium, quod iuriſdictioni cohæret, mandata
iuriſdictione tranſire: quod verius eſt.. de qua coercitione idem
„ Paulus intelligit in l.vlt.eod.tit. Mandata (inquit) iuriſdictio-
„ ne priuato, etiam imperium, quod non eſt merum, videtur man-
„ dari: quia iuriſdictio ſine modica coercitione nulla eſt. De hac lo-

quitur

*quitur idem Paulus lib.5.ſententiarũ tit.ad l. Iuliã de vi publica „
& priuata. Hac lege excipiuntur qui artẽ ludicrã faciũt: iudicati „
etiã & confeſſi, qui ideo in carcerẽ duci iubentur, quod ius dicenti „
non obtẽperauerint, quíue cõtra diſciplinã publicã fecerint. Hãc „
coërcitionẽ habet etiam prætor urbanus. Vlpianus in l.ij.de in ius „
vocan. In ius vocare non oportet neque conſulẽ, neque præfectum, „
neque prætorẽ neque procoſ. neque cæteros magiſtratus qui imperiũ „
habent, & qui coërcere aliquem poſſunt, & iubere in carcerẽ duci. „
M. Tullius in prætura urbana à Verre prætore virgis plebem
Romanam concidi ſolitã ſcribit. Nam etiã ad verbera, coërcitio
hæc modica porrigebatur, non atrocia, ex l.ſi quid.de offi.procoſ. iã
citata: vbi dicitur legatũ ius atrociter verberandi non habere: le-
uiter igitur verberandi habet. Omnis ergo grauis coërcitio meri erit
imperij: non modica, & leuis, quæ ita iuriſdictioni cohæret, vt lega
tus mandata iuriſdictione ius leuiter coercendi habeat. Grauioris
autẽ huius coërcitionis genera varia ſunt, vt varia facinora qui-
bus irrogatur. Quædã gladio, quædã igni, quædã metalli pœna,
quædam deportatione, quædam verberibus coërcentur. Quare au-
tem ius hoc atrociter coërcendi merum imperium dicatur, non ſatis
conſtat. Et non abſurdè omnino putet quis, quia vehementiſſimũ
ſit, pertineátque ad res grauiores, merum dici. Marc. Tull. in orat. „
pro Cecinna. Ideo quod omnia iudicia aut diſtrahendarum con- „
trouerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: „
quorum alterum leuius eſt, propterea quòd minus lædit: alterum „
eſt vehementiſſimum, quod & ad grauiores res pertinet, & vim „
iudicis ſeueritatémque requirit. Itaque etiam merum hoc impe- „
rium ſumma poteſtas appellatur ab Aurelio in l. vnic. de offi. „
præfec. præto. Nam, inquit, cùm apud veteres dictatoribus ad tem- „
pus ſumma poteſtas crederetur, &c. Pomponius in l.ij.de orig.iur. „
Itaque dictatores proditi ſunt, à quibus nec prouocandi ius fuit, & „
quibus*

» *quibus etiam capitis animaduerſio data eſt. Hunc magiſtratum,*
» *quia ſummã poteſtatem habebat, non erat fas vltra ſextum menſem retinere. Ita interdum iureconſulti meram rationem, interdum ſummam rationem dicunt. Theophilus ſummam poteſtatem* ἄκραν ἐξουσίαν *vocat. Adeo autem ſeuerũ eſt vehemenſq́; hoc imperium, vt ſimpliciter poteſtas appelletur. Lampridius in Alexã-*
» *dro. Ego non patiar mercatores poteſtatum. Iureconſult. in l. iij. de*
» *off. præſid. imperium ſimpliciter pro mero imperio dicit. Præſes (in-*
» *quit) in ſuæ prouinciæ homines imperiũ habet, & hoc dum in pro-*
» *uincia eſt. nam ſi exceſſerit, priuatus eſt. Habet interdum impe-*
» *rium & in extraneos homines &c. Neque abſurdè & à Papiniano in l. i. de off. eius cui &c. & à Paulo eadem l. & l. vlt. eod. tit. & ab Vlpiano in noſtra l. imperium, pro ſummo & vehementiſſimo dicatur. Quæ enim mera ſunt, maiorem vim habent. Verius tamen puto ideo merum appellatum, quia iuriſdictionem non comitetur, & (vt Pauli verbis vtar) iuriſdictioni non cohæreat. Quod enim ſequitur mandatam iuriſdictionem non merum dici videmus, in §. qui mandatam, iam citato, & in l. vlt. eodem tit. Rectè autem ex alterius contrarij definitione, alterius colligitur definitio: neque certius colligi vllo modo poteſt. Tenemus duo genera coërcitionum, alterum grauius & atrocius, alterum lenius ac mitius: illud mandata iuriſdictione non tranſire, hoc poſterius tranſire: eóque merum illud, quaſi non cohærens iuriſdictioni, neque cum ea miſtum: hoc autem, quia ita iuriſdictioni cohæreat, vt ab ea diuelli ſepararíque non poßit, non merum appellari. Quæ omnia ita à nobis demonſtrata ſunt, vt negari nullo modo poßint. Supereſt videamus, qui grauioris huius coërcitionis ius habeant. Et dictatorem poteſtatem hanc olim habuiſſe conſtat ex eo Pomponij loco, quem antea citauimus l. ij. de orig. iur. licet interdum & quadrigis mittendis, & clauo figendo dictator crearetur,*

retur, vt ſcribit Liuius. Conſulum quæ poteſtas fuerit ſcribit idem Pomponius eodem loco ijs verbis. Lege lata factum eſt, vt ab eis prouocatio eſſet, néue poſſent in caput ciuis romani iniuſſu populi animaduertere. Solùm relictum eſt, vt coercere poſſent, & in vincula publica duci iuberent. Quo ex loco ius vitæ & necis eos non habuiſſe conſtat, eóque conſulibus ſecures in vrbe non præferebantur. Sed neque vllo modo de ciuitate capitis tollendi eis ius erat, vti ſcribit M. Tullius in oratione pro P. Seſtio. Corporalem autem aliam coercitionem habuiſſe conſules, ex citato iam loco intelligimus. Nam quod coercere eos potuiſſe ſcribit Pomponius, de corporali caſtigatione accipiendum eſt. Vlpianus in l. ſolet. de off. procoſ. Nec enim poteſt quis gladij poteſtatem ſibi datam, vel cuiuſque alterius coercitionis ad alium transferre. Modeſtinus in l. i. de termino moto. Terminorum auulſorum non multa pecuniaria eſt, ſed pro conditione admittentium, coercitione tranſigendum eſt. Ita ſumitur in l. ſaccularij §. ſunt quædam. de extraor. crimi. & l. i. §. generaliter. de pœnis. In caput igitur conſulis animaduertere non poterant: reliquam autem coercitionem, non modicam ſolùm, ſed & grauiorem habuiſſe conſules puto (quibus ſalutem populi legem ſupremam fuiſſe conſtat) neque alia vlla re eorum imperium definitum: licet Terentillus Arſa tribu. pleb. id imminuere rogatione ſua conatus ſit. Qua de re Liuius Decad. i. lib. iij. Terentillus Arſa trib. pleb. eo anno fuit. Is coſſ. abſentibus, ratus locum tribunitijs actionibus datum, per aliquot dies patrum ſuperbiam ad plebem criminatus, maximè in conſulare imperium, tãquam nimium, nec tolerabile liberæ ciuitati, inuehebatur: nomine enim tantum minus inuidioſum, re ipſa propè atrocius quàm regium eſſe &c. M. Tullius in Catilinam. Duci te ad mortem iuſſu conſulis Catilina, oportebat. Hoc tamen tantum imperium grauibus duntaxat reip. temporibus habebant, cùm ſenatus con-

ſulibus mādabat, ne quid Reſpub. detrimēti caperet. Prætores merúmne habuerint imperium dubitari ſcio. Sed verius eſt, facinorum coercitionem nihil ad prætores pertinuiſſe. Cui rei argumento eſt, quòd ſi quid vindicandam erat ſeuerius, ad præfectum vrbi remittebant. Vlpianus in l. i. de off. præf. vrb. Solent
„ ad præfectum vrbi remitti etiam tutores ſiue curatores, qui malè
„ in tutela ſiue cura verſati, grauiore animaduerſione indigent,
„ quàm vt ſufficiat eis ſuſpectorum infamia. Quin autem de ſuſpectis tutoribus prætores cognouerint, nulla dubitatio eſt. Tum verò Vlpia. in l. vlt. de priua.. delict. coram datis à prætore iudicibus pecuniariè ex delicto agi ſcribit. Sic enim verba illa intelligo. Si
„ quis actiones quæ ex maleficijs oriuntur, velit exequi, ſiquidem
„ pecuniariè agere velit, ad ius ordinarium remittēdus erit. Sequitur,
„ nec cogendus erit in crimen ſubſcribere. Quod ego intelligo, nec cogendus erit præfectum vrbi adire. Omnia nanque crimina ſibi præfecturam vindicare ſcribit Vlpianus in l. i. de offi. præf. vrbi. Quod ſanè vt intelligatur, ſcire oportet priuatorum delictorum, de quibus tractatur à titulo de priuatis delictis, vſque ad titulum de extraordinarijs criminibus, eſſe & actiones ciuiles propoſitas, & accuſationes Vlp. in l. i. de incendio, ruina &c. Et quanquam ſint de ijs facinoribus etiam criminum executiones, attamen rectè prætor fecit, qui forenſes quoque actiones criminibus iſtis propoſuit. Neque tamen hoc ſic accipi conuenit, vt grauiter nunquam prætor coercuerit. Vt enim ſcribit Vlpianus in
„ l. ſi quis. de iniur. Si quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemne-
„ re iniuriarum iudicium poßit ob infamiam ſuam, & egeſtatem:
„ prætor acriter exequi hanc rem debet, & eos, qui iniuriam fecerunt, coercere. Licet præfectus vrbi hoc dicatur facere l. i. §. generaliter, de pœnis. De præfecto vrbi quæri etiam ſcio habeat ne merum imperium. Et grauioris atrocioríſque animaduerſionis

ius

ius præfectum habuiſſe conſtat, qui omnia crimina ſibi vindica-
rit l.i.de off.præf.vrb.etiam publica.l.i.§.generaliter. de pœnis. de
quibus tamen extra ordinem cognoſcebat, durante tantùm pœna
legum. Iudiciorum nanque publicorum ordo in vſu eſſe deſierat
l.ordo. de pub. iud. Iis autem criminibus, quæ extraordinaria
appellantur, pœna à præfecto pro arbitrio irrogabatur l.prima.
de effract. ad quem & prætores, vti diximus, & præfectus vi-
gilum remitteret, qui grauiore pœna afficiendi erant. Paulus, in
l.nam ſalutem, de off.præf.vigil. niſi ſi qua tam atrox, támque »
famoſa ſit perſona, vt præfecto vrbi remittatur. &c. Vlp.in l.vlt. »
eod.titu. Eos autem, qui dolo feciſſe incendium conuincentur, ad »
Fabium Chilonem præfectum vrbi amicum noſtrum remittere »
debes. Et ſanè cùm omnia crimina ſibi vendicet, vti iam ex Vl-
piano diximus, de priuatis delictis, & extraordinarijs criminibus
cognoſcet, quibus grauiſsimæ interdum pœnæ imponuntur, vt in
l.i.de extraord.crimi.pro rei qualitate, & perſonæ conditione. Et in
hac coercitione præſes prouinciæ & præfectus vrbi æquiparantur,
Vlpia.in l.ſaccularij de extraor.crim. Sūt præterea crimina, quæ ad
executionē præſidis pertinent, vt puta, ſi quis inſtrumenta ſua præ-
dita eſſe dicat: nam huius executio rei præfecto vrbi à diuis fratri-
bus data eſt. Quod fallit in deportatione, cuius habet ius præfectus
vrbi, non præſes l.rei capitalis.§.conſtat, de pœnis. Neque tamen
hoc ſic accipi velim, quaſi præfectus gladij poteſtatē habuerit, quā
præſides habuiſſe certū eſt l.illicitas §.ſicuti. de off.præſ. Vix enim
eſt vt in vrbe gladij poteſtatē magiſtratus vllus habuerit, in qua
ne conſulibus quidem ſecures præferebantur, vti iam diximus. Ius
enim hoc, poteſtas hæc, honor hic gladij, ijs qui vniuerſas prouin-
cias regebant concedebatur, ex §. ſicuti, iam citato: qui impera-
toribus magis, quàm magiſtratibus conuenire videbatur. Pa-
piniani percuſſori Caracallam dixiſſe refert Spartianus. Gladio

» te, non ſecuri, exequi oportuit iuſſum meum. Erat quippe minus in
ſecuri quàm gladio atrocitatis. Vetus & ordinaria ſecuris pœna
erat, gladij noua, magiſque militaris. Quanquam & olim mili-
tiæ ſecuri, non gladio animaduertebatur. Inter pœnam autem ſe-
curis & gladij aliquid interfuiſſe, intelligimus ex l. aut damnum.
» de pœnis. Vita (ait Vlpianus) adimitur, vt puta ſi damnatur ali-
» quis, vt gladio in eum animaduertatur, ſed animaduerti gladio
» oportet non ſecuri, vel telo, vel fuſtibus, vel laqueo, vel aliquo alio
» modo. Et hæc quidem de præfecto vrbi. De ijs magiſtratibus
qui publicas exercebant quæſtiones, merúmne imperium habue-
rint, præcipua dubitatio eſt. Et puto non habuiſſe. Primùm
non ex omnibus publicorum iudiciorum legibus corporis coer-
citio irrogatur: infamia interdum cum pecuniaria pœna irroga-
tur §. i. in inſt. de pub. iud. & §. generaliter, iam citato. de pœn.
& l. publicorum. de pub. iud. Tum verò prætores publica hæc
iudicia exercuiſſe conſtat ex innumerabilibus Ciceronis locis.
At in facinoroſos non animaduertebant. Tertiò harum quæ-
ſtionum iudices nihil aliud pronunciabant, quàm videri reum
in legem commiſiſſe, vel non commiſiſſe: & quæ de damna-
to ſumebatur pœna, non iudicis iuſſu, ſed legis, qua erat iudi-
cium conſtitutum, imperio ſumebatur. Vnde lictor lege age-
» re dicebatur. Liuius Decad. iij. lib. ſexto. Lictor viro forti
» adde virgas, & in eum primum lege age. Quod in præfe-
cto vrbi, cui hoc imperium dedimus, ſecus eſt, qui ſuo arbi-
trio pœnam facinori irrogat, niſi notatum lege ſit iudicio-
rum publicorum, vt iam antè diximus. Poſtremò hæc iu-
dicia non erant magiſtratuum qui exercebant, ſed populi:
vnde etiam publica iudicia appellantur, non vnde. putauit
imperator in tit. de pub. iud. in inſt. Quemadmodum nanque
in prætura vrbana ſcribit Marcus Tullius, Legibus publi-

corum

corum non ſancitur, vt quod malum antea facinus non fuerit, malum poſtea facinus ſit: ſed vt de eo quod antea malum facinus erat, quæſtio ex eo tempore ad populum pertineret. Vnde illud quoque eueniebat, vt nullæ iudici partes in quæſtione publica relinquerentur, quæ tota legis imperio, & præſcripto gubernabatur, quemadmodum ſcribit idem Tullius in orat. pro Cluentio. Atteius Capito (vt refert Gellius lib. iiij. cap. xiiij.) de publicis iudicijs librum ſcripſit, in quo à tribb. pleb. ædilem, qui diem ad populũ dixerat Manuliæ meretrici, impeditũ ait ne ageret cum populo. Publicum certè quod populi romani eſt, dici conſtat. Quod ſi publica eo iudicia dicuntur, quia quiuis de populo ad ea accedere poteſt, id quod imperator exiſtimauit, populares actiones, ad quas quiuis accedere de populo poteſt, publica iudicia erunt. Et hæc quidem de vrbanis magiſtratibus. In prouincijs omnes præſides ius gladij habebant. §. ſicuti, iam citato de off. præſ. l. illicitas, & l. 7. de pœn. & grauioris omnis animaduerſionis l. ſolet de off. procoſ. Præfectus quoque Auguſtalis, de quo antea diximus, ius hoc animaduertendi habuit, qui imperium par proconſulari habuerit l. vnica de off. præf. Aug. Iuridicum Alexandriæ poteſtatem hãc habuiſſe non puto, in cuius titulo nihil de animaduerſione, & coercitione dicitur. Et iureconſultus in §. illo ſicuti, hoc ius eos demum habere ſcribit, qui prouincias vniuerſas regunt. At iuridici Alexandriæ iuriſdictio Alexandriam non egrediebatur. Et hæc quidem de mero imperio, ex quo miſtum quid ſit intelligimus: Modica ſcilicet coercitio, cui ineſt iuriſdictio. Hæc coercitio cum iuriſdictione ita coniuncta, vt ab ea ſeparari nequeat. Itaque mandata iuriſdictione miſtum hoc transfertur imperium, quod non merũ à Paulo appellatur in l. i. §. qui mandatã & l. vlt. de off. eius cui &c. Neque effugere poſſumus, quin imperiũ non merum miſtum eſſe fateamur. Nam cum in §. iam

citato, qui mandatam, imperium quoddam merum dicatur, quoddam non merum, hic autem quoddam merum, quoddam miſtũ, merúmque vtrobique idem ſit, non merum & miſtum idem eſſe neceſſe eſt: cùm præſertim coercitionis duo tantùm ſint genera, grauius quoddam & atrocius, quoddam modicum, hoc eſt, leuius & remiſsius: & cùm illud in noſtra lege merum appelletur, hoc miſtum eſſe neceſſe eſt. Tum verò coercitio aut non tranſit mandata iuriſdictione, aut tranſit, neque tertium eſt quicquam. Tranſire nanque, & non tranſire negantia ſunt & aientia. Cùm ergo in noſtra lege merum dicatur id, quod non tranſit mandata iuriſdictone, miſtum erit quod tranſit, quódque à iuriſdictione non diuellitur. Itaque à iureconſulto definitur, cui iuriſdictio ineſt: quã habere nemo poßit, qui non modicam quoque coercitionem habeat, ſiue ſuo iure, ſiue alieno beneficio iuriſdictionem habeat. Iuriſdictionem & noſtro iure habere poſſumus, vt grauiorem animaduerſionem nõ habeamus: alieno certè beneficio qui habet, nunquam talem habeat poteſtatem. Ex ijs illud quoque intelligimus, vnde miſtum imperium appelletur: ex eo ſcilicet quod nunquam à iuriſdictione diuellatur. Habent autem hanc poteſtatem conſules, prætores, tribuni plebis, præſides prouinciarum, & ij quibus in vrbe, vel in prouincia, generalis propriáque magiſtratus mandatur iuriſdictio. Et hæc quidem vt verè, ita & perſpicuè & dilucidè dicuntur, quomodo quæ falſa ſunt dici non poſſunt. Supereſt de imperio quæramus, quod iuriſdictio eſt: de quo verba illa intelligẽda ſunt in l. noſtra. " Quod in dãda bonorũ poſſeſsione cõſiſtit iuriſdictio eſt. Iuriſdictio eſt etiã iudicis dandi licẽtia. *Sic enim legendũ puto. Quæ lectio nõ multùm ab Haloandri lectione abhorret, niſi quod hæc facilior eſt & planior. Neq; vllum in veteribus libris mendum frequentius eſt, quàm iterati verbi prætermißio. Neque mihi tamen ijs duntaxat nominibus placet*

placet, quia non multùm ab Haloandri lectione diſtet, quia plana ſit & facilis, quia mendum vulgare: ſed quia ita ſcripſiſſe oportuit Vlpianum. Omne nanque magiſtratus poteſtatiſue imperium, aut in coercitione, aut in iuredicundo poſitum eſt: quarum duarum rerum cauſa omnia iudicia inuenta, inſtitutíque adeo ipſi ſunt magiſtratus. Prius illud imperium in duo genera diſcedit, quia ſcilicet non plures animaduerſionum ſpecies: grauior quædam, quæ ex eo quod, vti iam docuimus, iuriſdictionem non ſequitur, merum imperium dicitur: quædam verò modica, quæ quia nunquam à iuriſdictione diſcedit, miſtum imperium, ſiue non merum appellatur. Quod autem in iuredicundo poſitum eſt, aut in decernendo (decernere nunc latè dico, vt cum bonorũ poſſeßionem prætor dat) aut in dandis iudicibus verſatur: ÿſque duobus veluti limitibus vniuerſa prætoris urbani prouincia continetur, quam iuriſdictionem principio oſtendimus appellari. Imperium autem in ÿs quoque rebus verſari intelligimus ex l. proxim. ſequente, in qua, iubere cauere ſtipulatione prætoria, & in poſſeßionem mittere, magis imperÿ quàm iuriſdictionis eſſe dicuntur. quod quemadmodum fit, ſuo loco dicemus. Intelligimus præterea ex l. ea quæ. ad municip. intelligimus ex l. quod iußit. de re iud. intelligimus ex l. ſtipulationes. de act. & oblig. & l. iuriſgentium. §. ſi paciſcar. de pact. alÿſque iuris locis innumerabilibus, in quibus imperÿ huius prætorii, quod in iuredicundo poſitum eſt, mentio fit. Paulus in l. iudicium ſoluitur. de iudic. Iudicium ſoluitur vetante eo iudicare qui iuſſerat, vel etiam eo, qui maius imperiũ in ea iuriſdictione habet. Huius imperÿ, vti diximus, ſunt decernere & iudices dare. Decernere autẽ non ſolũ cauſa cognita, quomodò ferè dicitur decernere, verũetiã ſine cauſæ cognitiõe in l. ſi finita §. illud. de dam. infec. & alÿs locis cõpluribus.

G iiii Neque

Neque immeritò cùm iure magiſtratus quid prætor facit, imperare dicitur, cùm imperium pro magiſtratu interdum vſurpetur, vt
» *in l. cùm prætor. de iud. Cice. lib. iij. de legibus, Quod iuſta impe-*
» *ria ſunto. hoc eſt, magiſtratus legitimè creantor. Iudicis autem dandi licentia, quemadmodum iuriſdictio dicatur, conſiderandũ eſt. Et puto eo iuriſdictionem dici, quia ad officium pertineat ius dicentis, neque ad coercitionem pertineat. Si enim iuriſdictionem pro officio iuriſdicundi ſumimus, ius hoc dandi iudicis mandata iuriſdictione tranſiret. Iuriſdicundi enim vniuerſum officiũ mandata iuriſdictione tranſire ſcribit Vlpianus in l. i. de ſuſpect. tut. Cùm ergo mandata iuriſdictione, ius hoc dandorum iudicum non tranſeat: mandata autem iuriſdictione, vniuerſum iuriſdicundi officium tranſire ſcribat Vlpia. in l. i. de ſuſpect. tut. iam citata: licentia dandi iudicis iuriſdictio non erit, ſi pro munere officióque iuriſdicundi ſumatur iuriſdictio. Et ſanè cum iudices prætor dat, nullum ius dicere videtur. De iudicibus autem & ſuperiore capite diximus, & dicemus ad l. qui iudicare. Hoc in præſentia dixiſſe ſufficiat, iudices tantùm ad pecuniarias, & priuatas cauſas dari: criminales nanque ipſi ſuſcipiunt magiſtratus. Et in publicis iudicijs ſorte electi iudices, ex eo ordine, ordinibúſue, penes quem, quóſue iudicia erant, conſidebant. Et hæc de lege Imperium.*

Ad l. iiij.

Idem lib. i. ad edictum.

IVBERE cauere prætoria ſtipulatione, & in poſſeſſionem mittere, imperij magis eſt, quam iuriſdictionis.

GOVEA-

GOVEANVS.

❧ Capite ſuperiore duabus in rebus iuriſdictionem prætoris poſuit
Vlpianus, in decernendo, & iudicibus dandis. Hoc capite decre-
torum exequi mihi videtur diuiſionem, vt ſcilicet in quibuſdam
maior imperij poteſtatíſque vis eluceat, in quibuſdã verò minor.
Quod enim ſine cauſæ cognitione conſtituit prætor, vt cùm damni
infecti cauere iubet, & niſi caueatur, in poſſeßionem mittit, ma-
gis imperioſè conſtituere videtur, quàm quod cauſa cognita decer-
nit. Hoc enim non tam pro imperio ſtatuit, quàm iuris æquitatíſq;
ratione, cuius ipſe ſacerdos quidam eſt, ac magiſter: & quod ita
decernit, contrario decreto prætor non mutat. Quod autem iubet,
vetátue, contrario imperio tollere poteſt l. quod iußit. de re iud.
Quod iußit (ait iurecoſ.) vetuítue prætor, cõtrario imperio tollere „
poteſt, vel remittere: licet de ſententijs cõtrà. Quod ego intelligo, li- „
cet ſecus de decretis, quæ cauſa cognita interponuntur: quæ ſententiæ
prætoriæ appellari poſſunt. Vlpianus in l. ſi opus. de oper. no. nũciat. „
Si opus nouum prætor iuſſerit nunciari, deinde prohibuerit, ex prio- „
re nunciatione agi non poteſt, quaſi aduerſus eius edictum factum „
ſit. Idem in l. Valeriano. de prætor. ſtipul. Valeriano reſpondi. Si „
præſes qui ante triennium caueri iuſſerat, poſtea in longum tempus „
caueri præceperit, quia à prima ſtipulatione prorſus diſcedi volue- „
rit &c. Quin autem & iubere cauere ſtipulatione prætoria, & „
mittere in poſſeßionẽ, iurſdictionis ſint, dubitari non poteſt. Iurecoſ.
in l. i. de dam. infect. Cùm res damni infecti celeritatem deſideret, „
& periculoſa dilatio prætori videatur, ſi ex hac cauſa ſibi iuriſ- „
dictionem reſeruet, ideo magiſtratibus municipalibus delegandum „
hoc rectè putauit. Neque verò vlla dubitatio eſt, quin quod præ- „
tor vrbis decreto exequitur, iuriſdictionis ſit, cuius munus vni-
uerſum iuriſdictionem conſtat appellari. Sed huius muneris quòd

iuriſdictio appellatur, pars quædam magis imperioſa eſt, quædam magis, vt ita dicam, iuridica: illa interdum & quod iniquum eſt imperat, vt cum demoliri prætor iubet opus id, quod iure fortaſſe ædificatum eſt. Vlpia. in l. prætor ait. §. ait prætor. de oper. nou.
» *nuncia. Ait prætor,* Quod factum eſt, reſtituas. *Quod factum*
» *eſt, iubet reſtitui: neque intereſt, iure factum ſit, an non. ſiue igitur*
» *iure factum eſt, ſiue non iure factum eſt, interdictum locum habe-*
» *bit. Pars igitur iuriſdictionis magis imperioſa, rem etiam iniquam iubet. Neque eo tamen iniquitatis prætorem condemno, cui ſemper præ oculis æquitatẽ eſſe ſcio. Quæ nãque iniqua ex ſeſe ſunt, iuſtiſſimè interdùm imperantur. Præſtat enim factũ iure opus reſtitui, quàm prætoris imperiũ cõtemptũ videri. Vbi enim animis hominũ magiſtratuũ exceßit reuerentia, turbari miſceriq́; omnes res neceſſe eſt. Iuridica aũt iuriſdictionis pars, cui nomẽ hoc iuriſdictionis maximè videtur cõuenire, id ſemper quod æquũ eſt cauſa cognita cõſtituit. Quemadmodũ aũt iuriſdictionis partẽ quãdã magis imperioſam facimus, quãdã magis iuridicã, cùm tamẽ vtraq; iuriſdictionis nomine cõtineatur: ſic etiã imperij quod in danda bonorum poſſeßione conſiſtit, hoc eſt, imperij quod in iuredicundo verſatur, de quo ſuperiore capite diximus, pars quædã magis iuridica, quædam magis imperioſa dici poteſt. Vtrum autem quæcunque ſine cauſæ cognitione expediũtur, magis imperij ſint quàm iuriſdictionis, quærendum eſt. Et vix eſt vt dare bonorum poſſeßionem ex edicto (quædam enim bonorum poſſeßio edictalis eſt, decretalis quædam) magis imperij ſit, quàm iuriſdictionis. Quam cùm vel ſecundum tabulas non minus multis ſignis, quàm è lege oportet ſignatas, vel ab inteſtato proximis agnatis, vel liberis præteritis contra tabulas, nihil imperat, nihil vetat: tum verò hæc prætor pro ſuo arbitrio non adminiſtrat. Cogitur enim & ſecundum tabulas, & ab inteſtato, & contra tabulas bonarum poſſeßionem*

dare: vt in eo quod cogitur, vix eius imperiũ elucere dici poſſit. Poſtremò imperium cõtrario imperio tolli poteſt ex l. quod iuſſit, iam citata. At hæc decreta, quibus aliquid alieni dat prætor, vix eſt vt prætor reuocet. Quod etiam M. Tullius in prætura vrbana Verri obijcit ijs verbis. Nam quæſo redite in memoriam iudices, quæ libido iſtius in iuredicundo fuerit, quæ varietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſolent, quàm plena ac referta Chelidonis: à qua muliere cùm erat ad eum ventum, & in aurem eius inſuſurratum, aliâs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretúmque mutabat, aliâs contrarium inter alios decernebat, ac pauloantè proximis decreuerat. Eſt autem perdifficile generaliter definire, quæ magis ſunt imperij, quàm iuriſdictionis. Cùm enim omnes in iure definitiones periculoſæ ſunt, tum in re tam obſcura periculoſiſſimæ. Cùm tamen prætor aut det, aut dicat, hoc eſt imperet ex l. cum prætor dicat. de verb. ſign. quæ ſimplex iuſſio appellatur l. vlt. §. vlt. de eo quod. me. cau. aut addicat: ea magis imperij eſſe quàm iuriſdictionis videntur, quæ ad ſecundam prætorij muneris partem pertinent, cùm ſcilicet aliquid vel iubet, vel vetat prætor ad alicuius poſtulationem: vt cùm iubet cauere damni infecti, & niſi caueas, mittit in poſſeſſionem aduerſarium: quæ pœna eſt non promittentis l. vlt. ne ius fiat ei &c. cùm reſtitui opus factum iubet, cùm vim factam reſtitui iubet. M. Tullius pro Cecinna. Sum ex proximo vicini fundo deiectus, quà adibam ad iſtum fundum, ſum de via, ſum certè alicunde, ſiue de priuato, ſiue de publico: eò reſtitui ſum iuſſus. reſtituiſſe te dixiſti. nego me ex prætoris decreto reſtitutum eſſe. Ac paulopoſt. Si prætor non diſtinxit locum quo me reſtitui iuberet, & reſtitui iuſſit, non ſum ex edicto reſtitutus. Talia cætera quoque putem interdicta, ſiue exhibitoria ſiue prohi-

bitoria, ſiue miſta. Horum autem quæ magis imperij ſunt, quàm iuriſdictionis, altero tantùm iuris ciuilis loco mentio fit, in l. videlicet, ea quæ. ad municip. Paulus ait. Ea quæ magis imperij ſunt, quàm iuriſdictionis magiſtratus municipalis facere nō poteſt. Magiſtratibus municipalibus non permittitur in integrum reſtituere, aut bona rei ſeruandæ cauſa iubere poßidere, aut dotis ſeruandæ, vel legatorum ſeruandorum cauſa. Qui locus valde lubricus eſt. Primum enim quomodò magiſtratus municipalis, quæ magis imperij ſunt quàm iuriſdictionis facere non poteſt? An non magis imperij ſunt quàm iuriſdictionis, iubere cauere ſtipulatione prætoria, & mittere in poſſeßionem? At vtrunque hoc magiſtratibus municipalibus prætor iniunxit. Vlpianus in l. dies. de dam. infect. Duas ergo res magiſtratibus municipalibus prætor, vel præſes iniunxit, cautionem, & poſſeßionem, cætera ſuæ iuriſdictioni reſeruauit. Idem in l. i. eod. tit. Cùm res damni infecti celeritatem deſideret, ideo magiſtratibus municipalibus delegandum hoc rectè putauit. Si ergo magiſtratibus municipalibus edicto in perpetuū prætor conceßit, vt poßint iubere cauere, & mittere in poſſeßionem, quæ magis imperij quàm iuriſdictionis eſſe cōſtat, negari nō poteſt, quin municipales magiſtratus poßint facere, quæ magis imperij ſunt quàm iuriſdictionis. Sed dicet aliquis, hæc ex ſeſe facere magiſtratum municipalem non poſſe. Quaſi verò id tantùm poſſe dicamur, quod ex nobis poſſumus. Prætor vrbis, præſes, legatus, cui mandata iuriſdictio eſt, tutores dare poſſe dicuntur, nominatim tamen ijs tutoris datio conceditur. Proconſul, proprætor, præſes, legatus, cui mandata iuriſdictio eſt, iudices dare poſſunt, at ſuo iure non poſſunt: legis enim beneficio & conceſſu id poſſunt. Tum verò quid intereſt inter ea quæ magis imperij ſunt, quàm iuriſdictionis, & quæ contrà? vt illa magiſtratus municipalis facere non poteſt, ita neque hæc poteſt. vt illa conceſſu prætoris facere

poteſt

poteſt,ita & hæc facere poteſt:ſpecialiter nanque mandari poſſunt l.cognitio.de off.eius cui &c. Hæc igitur differentia erit, quòd quæ imperij magis ſunt, quàm iuriſdictionis, quia cauſæ cognitionem non deſiderent,facere poſſunt magiſtratus municipales,hoc eſt, non ſunt incapaces huiuſce iuriſdictionis. Itaque nihil abſurdi fecit prætor,cùm duas eis res edicto conceßit,cautionem,& mißionem in poſſeßionem. Eas verò res quæ cauſæ cognitionem deſiderant, abſurdè feciſſet,ſi magiſtratibus municipalibus in perpetuum dediſſet (non dico mandaſſet) incapacibus ſcilicet huiuſce iuriſdictionis. Vti enim Paulus ſcribit,vbicunque cauſæ cognitio neceſſaria eſt, ibi prætor deſideratur. Tribunal nanque cauſæ cognitio requirit. Itaque Vlpianus in l.dies,jam citata.Si forte duretur non caueri, vt poßidere liceat,quod cauſa cognita fieri ſolet, non duumuiros, ſed pratores,vel præſides permiſſuros:item vt ex cauſa decedatur de poſſeßione. Et Paulus in hac ipſa l.ea quæ, Magiſtratibus municipalibus non permittitur in integrum reſtituere,aut bona rei ſeruandæ cauſa iubere poßidere &c. Sed de hoc alias conſiderabimus. Supereſt videamus quamobrem in l. noſtra appoſitum ſit, ſtipulatione prætoria. Et propter iudicialem appoſitum videtur. Nam & iudex cauere iubet de dolo,de perſequendo ſeruo, qui in fuga eſt,cùm expediri res aliter non poteſt §.iudiciales. de diuiſ. ſtip.in inſt. Iudicis autem imperium non eſt,argumento l. obligationes.de act.& obl.de quo iam antea diximus. Quare eius iußiones non erunt magis imperij,quàm iuriſdictionis. Illud quoque prætermittendum non eſt,quem prætor in poſſeßionem mittit,non poſſidere,ſed magis rerum cuſtodiam habere l. cùm legati. quibus ex cauſ.in poß.eat.l.is cui.vt leg.ſeu fideicom.ſeruan.&c.l.iij.§.vlt. de acquir.poß.& l.ſi quis ante. §.idem Pomponius eodem tit. Neque obſtat l.prætoris officium.de dam.inf. Vbi dicitur prætoris officium eſſe,vt miſſus in poſſeßionem,etiam eam per longi tem-

poris ſpacium in ſuum dominium capere poßit. Nihil enim eo loco aliud dicit ureconſultus, quàm prætorem, non duumuiros, miſſum in poſſeßionem iubere poßidere. Id quod & in l. dies §. ſi forte, di-
» *ctum fuerat. Itaque intelligitur l. ijs qui. eod. tit. Iis qui pignori rem*
» *acceperunt potior eſt is, cui damni infecti non cauetur, ſi poßidere,*
» *& per longum tempus rem capere ei permiſſum fuerit, hoc eſt, ſi*
» *poßidere iubeatur. Hic enim poteſt vſucapere: creditor autem nunquam vſucapit, niſi forte ex cauſa iudicati pignus captum ſit. Licet enim huiuſmodi pignus vendi potius, quàm iure dominij poßideri conſueuit, tamen ſi per calliditatem condemnati inueniri emptor non poßit, autoritate principis dominium creditori addici ſolet l. vlt. ſi in cau. iud. pig. cap. ſit C. Notandum tamen eſt, ſolum principem id facere poſſe. Unde titulum habemus, de iure dominij impetrando. Licet autem miſſus in poſſeßionem non poßideat, ius tamen pignoris habet l. non eſt mirum. de pig. act. Qui autem iubetur poßidere, & rem ſibi habere, is dominus rei fit l. i. de fundo dot. & l. ſed ſi res. com. diuid. Et hæc quidem ad l. iubere cauere ſufficiunt.*

Ad L. v.

Iulianus lib. i. Digeſt.

MORE maiorum ita comparatum eſt, vt is demum iuriſdictionem mandare poſsit, qui eam ſuo iure, non alieno beneficio habet.

GOVEA-

GOVEANVS.

✠ Quibus vel in vrbe, vel in prouincia generalis mandatur iuriſdictio, eos mandare rurſum iuriſdictionem poſſe negat Iulianus. More nanque maiorum (qui mandandæ iuriſdictionis licentiam dat rei nulla lege permiſſæ) is ſolùm mandare iuriſdictionem poteſt, qui eam ſuo iure habet, hoc eſt, ipſi magiſtratus, non ij qui à magiſtratibus mandatam iuriſdictionem accipiunt. Quod ſummam rationem habet. Quomodo nanque quod tuum non eſt, quod tibi proprie datum non eſt, ſed commiſſum tanquam vicario exercendum, alij mandare poßis? Neque verò vt id poßis, is à quo iuriſdictionem accepiſti, facere valeat. Videbitur fortaſſe alicui dicere Iulianus, eum duntaxat iudicem dare poſſe, qui ſuo iure iuriſdictionem habet: ſed malè. Nam neque proconſules more maiorum iudices dant, ſed lege, vt ſcribit Paulus in l. cùm prætor. de iud. qui tamen ſuo iure non alieno beneficio iuriſdictionem habent: & legati, qui alieno beneficio iuriſdictionẽ habent: & ij, quibus in vrbe prætor iuriſdictionem ſuam mandat, iudices dare poſſunt. Porro autem quod hic Iulianus ait more maiorum mandari iuriſdictionem, Papinianus quoque ſcribit in l. i. §. qui mandatam de off. eius cui &c. Qui mandatam (ait) iuriſdictionem ſuſcepit, proprium nihil habet, ſed eius qui mandauit iuriſdictione vtitur. „ Verius eſt enim more maiorum iuriſdictionem transferri &c. „ More autem maiorum quod fit, ſine lege fit, vt & quod moribus licere dicitur l. de quibus. de leg. & ſenatuſconſ. l. omnes populi. de iuſtit. & iur. l. cùm prætor. de iud. l. ſororis. de ritu nup. l. magiſtratus. ad municip. Unde etiam moribus recepta ea dicitur ſubſtitutio, quæ legitima & vulgaris non eſt, quemadmodum ſcripſimus ad l. iam hoc iure. de vulg. & pupil. quem commentarium breui edemus. Extremum illud eſt in l. noſtra, Non alieno beneficio.

Scire igitur oportet alieno beneficio habere iuriſdictionem, qui mandatam habent; idque verè beneficium eſſe. Nec enim cogitur magiſtratus iuriſdictionem cuiquam mandare, Ulpianus in l. ſolet de off. procoſ. & leg. Sicut autem mandare iuriſdictionem, vel non mandare, eſt in arbitrio proconſulis: ita adimere mandatam iuriſdictionem licet quidem proconſuli, non autem debet inconſulto principe hoc facere. Et hæc ad l. more.

Ad L. vj.

Paulus lib. ij. ad edictum.

ET quia nec principaliter ei iuriſdictio data eſt, nec ipſa lex defert, ſed confirmat mandatam iuriſdictionem, ideoq; ſi is qui mandauit iuriſdictionem deceſſerit, antequàm res ab eo cui mandata eſt iuriſdictio, geri cœperit: ſolui mandatum Labeo ait, ſicut in reliquis cauſis.

GOVEANVS.

Quia is cui mandata eſt iuriſdictio alienam iuriſdictionem exercet, mortuo eo cuius iuriſdictio eſt, mandatum ſoluitur, niſi in ijs quæ geri cœpta ſunt ante eius mortẽ. Et hæc ſententia legis noſtræ eſt. Quin & iudicum datorum ab eo, qui mandatam iuriſdictionem accepit, iuriſdictio expirat eius morte, non qui eos dedit, ſed eius, à quo hic iuriſdictionem mandatam acceperat. Hoc autem ita, ſi res coram iudice ante eius mortem agi cepta non ſit: tum enim etiam eo mortuo, iudicis durat iuriſdictio. Agi autem incipit res lite conteſtata. Tum enim iudex per narrationem negotij cauſam audire incipit; vt ſcribit imperator l. i. de litis conteſt.

Neque

Neque videtur ante litis conteſtationem res in iudicium deducta ex eadem lege. Tum verò ante litis conteſtationem recuſari iudex poteſt: quare nondum eius eſſe vlla videtur in litigatores iuriſdictio l. nemo. de iuriſdi. om. iud. C. Iudicis igitur à legato dati, non extinguitur legati morte iuriſdictio, ſed proconſulis, qui iuriſdictionem legato mandauerat: vt non tam legatus quàm proconſul iudicem dare videatur, eíque iuriſdictionem mandare. Morte nanq; mandantis ſolui quoduis mandatum conſtat, ſi res integra adhuc eſt § . rectè. de manda. in inſt. Morte autem procõſulis, iudicis à legato dati extinguitur iuriſdictio, non morte legati. Ipſe ergo proconſul, nõ legatus, iudici mandaſſe iuriſdictionẽ videbitur. Sed verba videamus. Paulus ait. Et quia nec principaliter ei iuriſdictio data eſt.) *Mandatum enim tantùm habet: principalis penes magiſtratum, qui mandat, remanet. Principalis propria eſt, mandata aliena. A principali pendet mandata, & ea quam qui mandatam accepit dat, hoc eſt, iudicum ſpecialium, quos is dat, cui mandata iuriſdictio eſt. Principalis eius duntaxat qui habet morte extinguitur: ſuo enim iure habet, & lex quæ de imperio magiſtratuum eſt, nunquam interit. Mandata vt ab arbitrio pendet mandantis, ita cum eo extinguitur, argumento inſtitoris à tutore præpoſiti, cuius mortuo tutore durat mandatum l. ſi quis mancipijs §. ſi impubes. de inſtit. act. Paulus ait.* Nec ipſa lex defert.) *Principalem ergo iuriſdictionem is, cui mandatur iuriſdictio, non habet. Qui enim mandat, principalem non dat, neque verò dare poteſt. Nulla lex iuriſdictionem ei dat: ſolis nanque magiſtratibus iuriſdictionem lex dat. Aliũde quàm à magiſtratu, vel à lege iuriſdictionem habere non poteſt: ergo præcipuam iuriſdictionem non habet is, cui mandatur iuriſdictio, ſed penes eum, vti iam diximus, remanet magiſtratum, cuius morte & eius qui mandatam iuriſdictionem ſuſcepit, & eius qui ab hoc porrò accepit, poteſtas*

extinguitur. Sed non immeritò dubitauerit quis, quomodo iudicis à legato dati morte proconſulis expiret poteſtas, cùm lex dandi iudicis licentiam legato tribuat, ex Paulo in l. cùm prætor. de iud.
» *Paulus lib. 18. ad edict. Iudices autem dare poſſunt quibus lege,*
» *vel ſenatuſconſ. vel conſtitutione conceditur. lege, ſicut procon-*
» *ſul. Is quoque cui mandata eſt iuriſdictio, iudicem dare poteſt,*
» *vt ſunt legati proconſulum. Cùm ergo legatis proconſulum lege, vel conſtitutione, vel ſenatuſconſul. quæ legis vim habent, tributum ſit ius hoc dandorum iudicum, ipſorum morte legatorum deberet iudicum extingui iuriſdictio. Sed magis eſt, vt proconſulum morte mandatum ſoluatur. Non enim legatis conceſſum eſt iudices dare, ſed ijs quibus mandata eſt iuriſdictio. Itaque ſi legato procoſ. non mandet iuriſdictionem, legatus iudi-*
» *ces dare non poteſt. Idem Paulus in l. legatus. de off. procoſ.*
» *Legatus mandata ſibi iuriſdictione iudicis dandi ius habet. Neque hoc duntaxat ius ita habent, ſi mandata eis ſit iuriſdictio. Nihil proprium habent niſi à proconſule eis ſit mandata iuriſdictio, vt ſcribit Pomponius in l. legati. de off. procoſ. & leg. Cùm igitur ius hoc ita habeant legati, ſi eis mandetur à proconſule iuriſdictio: hoc autem mandatum, vt cætera omnia, morte mandantis ſoluatur, non poteſt non extingui morte proconſulis iudicum à legato datorum iuriſdictio. Paulus ait.* Sed confirmat mandatam. *Confirmare mandatam iuriſdictionem lex videtur, cùm ei cui mandatur tribuit, vt iudices dare poſſit: cùm legato, cui mandata eſt iuriſdictio, dat & tutoris dandi ius, & de ſuſpecto tutore cognitionē. Paulus ait.* Ideò ſi is qui iuriſdictionē mādauit deceſſerit.) *Idē dicēdū eſt ſi poteſtate abierit, vel à principe poteſtate priuetur. Paulus ait.* Antequam res ab eo, cui mandata eſt iuriſdictio, geri cœperit.) *In iis igitur rebus quæ ante proconſulis mortem cœptæ à le-*
gato

gato geri ſunt, mandatum non ſoluitur. Cæptæ autem geri videntur, cum à litigatoribus aditus eſt, argumento l. ſi conuenerit. in noſtro titulo. Quod ſecus eſt in dato iudice, vti iam diximus, arg. l. ſi cum §. eo autem. ſol. matr. & hæc de l. & quia.

Ad l. vij.

Vlpianus lib. tertio ad edict.

SI quis id, quod iuriſdictionis perpetuæ cauſa, non quòd (prout res incidit) in albo, vel in charta, vel in alia materia propoſitum erit, dolo malo corruperit: datur in eũ quinquaginta aureorũ iudicium, quod populare eſt. Serui quoque, & filijfam. verbis edicti continentur: ſed & vtrunque ſexum prętor complexus eſt. Quòd ſi dum proponitur, vel ante propoſitionem quis corruperit, edicti quidem verba ceſſabunt. Pomponius autẽ ait, ſententiã edicti ad hæc porrigendam eſſe. In ſeruos autẽ, ſi non defendantur à dominis, & in eos qui inopia laborant, corpus torquendum eſt. Doli mali autem ideò in verbis edicti fit mentio, quia ſi per imperitiam, vel ruſticitatem, vel ab ipſo prætore iuſſus, vel caſu aliquis fecerit, nõ tenetur. Hoc verò edicto tenetur, & qui tollit, quamuis non corruperit: item & qui ſuis manibus facit, & qui alij mãdat. Sed ſi alius ſine dolo malo fecerit, alius dolo malo mandauerit, qui mandauit tenebitur. Si vterque dolo malo fecerit, ambo tenebuntur. Nã etſi plures fecerint, vel corruperint, vel mandauerint, omnes tenebuntur.

GOVEANUS.

⁋ Caput hoc nullam obſcuram habet ſententiam. Satis igitur erit curſim verba explicare. *Ait Vlpianus.* Iuriſdictionis perpetuæ cauſa, non quidem prout res incidit.) *Pratoria iuriſdictio ante tẽpora Adriani imperatoris arbitraria fuit, edicebatq́ quiſque vt volebat. Quod prætoris honori cõcedebatur, vt in ſuum annum duntaxat poſſet ius conſtituere. Adrianus edictum componi iuſſit, ex quo pratores in poſterum ſemper ius dicerent, eóque perpetuum edictum eſt appellatum. Compoſuit autem, vti ſcribit imp. in l. ij. de veter. iur. enucl. C. Saluius Iulianus, clauſuláſque quaſdam de ſuo addidit, quæ nouæ ſunt appellatæ l. qui duos, de coniung. cum emanci. lib. &c. Hoc edictum qui corrumpit, prætoris imperium contemnere videtur. Quæ autem alijs de rebus edicta prætores proponunt, vt citatorium, peremptorium, de quibus in tit. de iud. l. ad peremptorium, cum ſex legibus ſequentibus, hæc inquam edicta, quia priuatæ rei ergo proponuntur, qui corrumpit, prætorem non tam apertè contemnere videtur.* Propoſitũ erit.) *loco publico affixum. Ita ſumitur in l. ij. de orig. iur. in l. ſi pupillus. de inſt. act. Vnde in C. Iuſtiniani leges plurimas videmus dici propoſitas: hoc enim notant duo PP. Suetonius in Caligula. Edicta & literis minutiſſimis, & locis anguſtiſſimis propoſuit. Cicero ad Att. Bibuli edicta ita leguntur, vt quo loco proponuntur, tranſire non poſſimus.* Quinquaginta aureorum.) *Sed cur non Aquilia datur in eos qui corrumpunt album prætoris, cùm in eos qui vinum, vel quamuis aliam rem corrumpunt, detur? Et verius eſt Aquiliam in eos dari, qui alienam rem corrumpunt, in l. ſi ſeruus. §. inquit lex. ad l. Aq. Prætoris autem edictum in nullius bonis eſt. Porrò autem aureus mille*

mille HS.ab imperatore æſtimatur in tit. de ſucceſ. lib. in inſt. HS:autem mille,magnũ vnum faciunt:quare aureus & ſeſterciũ idem eſſe videntur. Aureus porrò duobus Hiſpanicis ducatis & ſemis pendet,eóque pondere vetera ſunt aurea numiſmata. Quo pondere percuſſus eſt annis ſuperioribus in Luſitania noſtra aureus numus ab inuictiſſimo rege Ioanne iij. domino meo (Sanctum Thomam vocant) valétque mille realibus æris, vt nos loquimur. Reale ſex obuli faciunt, quem paruum ſeſtertium fuiſſe puto. Reale autem non à rege dictum puto,ſed ab ære: vt quod nos dicimus patrio ſermone, mil reis, veteres mille æris dixiſſe videantur. Quinquaginta igitur aureorũ iudicium dabatur in edicti corruptores. Pœnæ autem huius pars actori dabatur,pars fiſco inferebatur l. lege cornelia. ad S.C. Sylla. Quod populare eſt.) *Popularia iudicia ſunt ea,ad quæ quiuis de populo accedere poteſt. Publicæ nanque vtilitatis quiuis de populo vindex eſſe poteſt, & verò debet. Cum tamen plures agere volebant,magis idoneo actio dabatur:quod iudicij genus Diuinatio appellabatur. Hoc autem iudicium populare à publico eo differt,quòd publicum iudicium populi ſit,& lege publicorum iudiciorum conſtitutum, hoc eſt, lege quæ alicuius rei quæſtionem ad populum pertinere voluiſſet,quemadmodum ſcribit M. Tullius in Prætura vrbana,de quo antè iam diximus.* Serui quoq; & filijfamilias.) *quamuis propriũ nihil habeant. Nam pro filijs parentes,pro ſeruis domini, qui defenſionem ſuſceperunt,ſoluunt:ſi non ſuſceperũt,tum corpus ſerui torquetur,vt mox ſcribit.* Sententiã edicti.) *vnde actiones vtiles naſcuntur,de quibus ſcripſimus ad l.ſi menſor.ſi men.ſal.mod. dix.quem cõmentariũ de actionibus breui edemus.* In ſeruos autem,ſi non defendantur à dominis, & eos qui inopia laborant,corpus torquendum eſt.) *Ita Vlpianus in l. i.§. generaliter.de pœn. Generaliter placet in legibus publicorum iudicio-* „ „

„ rum, vel priuatorum criminum, qui extra ordinem cognoſcunt
„ præfecti, vel præſides, vt eis qui pœnam pecuniariam egentes elu-
„ dunt, coercitionem extraordinariam indicant. Idem in l. ſi quis. de
„ iniur. Si quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemnere iniuriarum
„ iudicium poßit ob infamiam ſuam & egeſtatem, prætor acriter
„ exequi hanc rem debet: & eos qui iniuriam fecerint, coercere. Pau-
„ lus in l. quod ſi minor. §. ſi ſeruus. de minor. Seruum qui circun-
„ ſcripſit minorem, ſi in rem domini nihil vertit, ſi ex ſuo peculio
„ non ſatisfacit, verberibus caſtigari ait, aut noxæ dedi. In l. igitur,
ſi quis. de iniur. & l. quod ſi minor. de minor. prætorem videmus coercere & grauiter coercere. Quomodo igitur in l. vlt. de in ius vocan. libertum, qui prætoris iniuſſu patronum in ius vocauit, inopia laborantem, ad præfectum vrbi caſtigandum remittit? Quod & facere debere videtur, vt iam antea ſcripſimus, cùm merum ipſe imperium non habeat. Dicendum igitur eſt, in ſeruos, aut viles ob infamiam & egeſtatem perſonas, cùm pecuniariam pœnam eludunt, hoc prætorem poſſe. Argumento illud fuerit, quòd & magiſtratibus municipalibus coercitio illa grauißima vltimi ſupplicij in ſeruos denegatur, modica non denegatur l. magiſtratibus. in noſtro tit. In alias verò perſonas hoc prætori non licet. Itaque & in l. vlt. de in ius vocan. libertum ad præfectum vrbi remittit prætor, & tutores & curatores, qui malè in tutela ſiue cura verſati ſunt, in l. i. §. ſolent. de off. præf. vrb. de quo iam antea ſcripſimus. In ſeruos igitur edicti corruptores, ſi pro eis non ſoluant domini, torquendum corpus eſt. Sed cur noxæ etiam non deduntur vt in l. quod ſi minor? Sed verius eſt hic dedi noxæ non poſſe. Cui enim damnum dederunt? Quid filiofami. fiet, ſi inopia pater laboret? Et putem ex hoc edicto corpus torquendum. Cur ergo in l. quod ſi minor. ſeruus qui non ſatiſfacit minori doloſè circunſcripto, verberibus caſtigatur: filius

autem

autem familias duntaxat condemnatur, & executio fit, vt Accurſius ſcribit, cùm aliquid habere incipit? Et dicendum videtur hic factũ pœna notari, quæ, vti diximus, fiſco inferenda eſt: illìc agi de reſtituendo eo, in quo filiusfamilias dolo minorem circumuenerat, cui rei nulla pœna eſt conſtituta. Vbi autem certa pœna pecuniaria maleficio conſtituitur, qui eam propter egeſtatem eludit, corpore puniendus eſt, & coercendus. Quin & ſi pœna non ſit conſtituta, ſerui autem perſona interueniat, cuius dolus probetur, vel verberibus caſtigatur, vel noxæ deditur. Ponamus patrem inopia non laborare, nolle tamen pro filio ſoluere. Et puto non intereſſe quomodo pœna non ſoluatur, & ideò filium coercendum, ſiue inopia pater laboret, ſiue pro filio nolit ſoluere. Hoc edicto tenetur & qui tollit, quamuis non corruperit.) *Actione vtili, non directa. Vt autem ex eodem edicto & vtiles & directæ actiones oriuntur, ita eodem modo concipiuntur. De quo in commentario noſtro de actionibus ſcripſimus.* Vel corruperint, vel mandauerint.) *Vtrum interpretis verba hæc ſunt? Et illud ſatis erat, Nam etſi plures fecerint Sed verius eſt non propriè facere videri, qui mandauit, arg. l. ſi familia. in fine hoc noſtro titulo. Et hæc ad l. ſi quis.*

Ad L. viij.

Caius lib. i. ad edictum.

ADEO quidem vt non ſufficiat vnum eorum pœnam luere.

GOVEANVS.

Pœna quæ delictis imponitur, ſi plures deliquerunt, à ſingulis ſolida exigitur l. item Mela. §. ſed ſi plures. ad l. Aquil. & ſi cum vno agatur, ait Vlpianus, cæteri non liberantur. Nam ex lege Aquilia quod alius præſtitit, alium non liberat, cùm ſit pœna. Illud autem, Si cum vno agatur, intelligo, ſi ab vno exigatur ex l. & quidem, cum l. ſeq. de ijs qui deiecer. vel. effuder. ex l. i. §. penult. de exercit. act. l. idem erit. de inſt. act. & l. peculium. §. vlt. de pecul. Vbi tamen ad id quod intereſt agimus (quod quidem nō pœnam, ſed vtilitatem noſtram reſpicit) ſi ab vno, cæteri liberantur l. i. de eo per quem factum eſt &c.

Ad L. ix.

Paulus lib. iij. ad edictum.

SI familia alicuius album corruperit, non ſimiliter hic edicitur, vt in furto, ne in reliquos actio detur, ſi tātum dominus (cùm defenderet) vnius nomine præſtitit, quantum liber præſtaret. fortaſſe quia hîc & contempta prætoris maieſtas vindicatur, & plura facta intelliguntur: quemadmodum & cùm plures ſerui iniuriam fecerunt, vel damnum dederunt, plura facta ſunt, non (vt in furto) vnum. Octauenus hîc quoque domino ſuccurrendum ait. Sed hoc poteſt dici, ſi dolo malo curauerit, vt ab alio album corrumperetur: quoniam tunc vnum conſilium ſit, nec plura facta. Idem Pomponius libro decimo notat.

GOVEA-

GOVEANVS.

Quot delinquentium perſonæ ſunt, tot delicta numerantur, & tot facta intelliguntur, & à ſingulis, vti iam diximus, ſolida pœna exigitur. Neque intereſt ſerui ſint qui delinquant, an liberi: & ſerui plurium dominorum, an vnius, niſi in furto: quod ſi alicuius familia faciat, prætor, cui ſemper præ oculis æquitas eſt, ne dominus omnes noxæ dedens, aut pro ſingulis ſolidam litis æſtimationē ſoluens, omnibus fortunis euertatur, vtiliſſimè edixit retenturum dominum familiam, ſi tantum offerat, quantum ſi vnus liber furtum feciſſet, quemadmodum ſcribit Vlpianus in l. i. ſi fami. furt. fec. &c. facit. l. illud. ad l. Aq. Cuius edicti rationem iureconſulti ad damnum à familia datum traxerũt. Vlpianus in l. i. ſi famil. &c. iam citata. Si plures ſerui damnum culpa dederint, æquiſſimum eſt eandem facultatem domino dari. Caius in l. illud, iam citata. Illud quæſitum eſt, an quod procoſ. in furto obſeruat, quod à familia factum ſit, id eſt, vt non in ſingulos detur pœnæ perſecutio, ſed ſufficiat id præſtari, quod præſtandum foret, ſi id furtum vnus liber feciſſet, debeat & in actione damni iniuriæ obſeruari. Sed magis viſum eſt idem eſſe obſeruandum, & meritò. Cùm enim circa furti actionem hæc ratio ſit, ne ex vno delicto tota familia dominus careat, eaq; ratio ſimiliter in hac actione damni iniuriæ interueniat, ſequitur vt idem debeat exiſtimari, præſertim cùm interdum leuior ſit hæc cauſa delicti, veluti ſi culpa & non dolo damnum detur. Hæc Caius. Eodem ergo prorſus iure ſunt furtum & damnum datum: quorum vtrunque ſi à pluribus, vel à liberis, vel ſeruis, plura facta intelliguntur, & à ſingulis in ſolidum pœna exigitur. Apud Terentium Phormio Chremeti & Demiphoni ſe per vim retinentibus,

Vna iniuria eſt

Tecum Chr. lege agito ergo Phor. altera eſt tecum Chreme.

K Si.

Si autem à familia fiat, propter eam rationem quam diximus ex iureconſultis, vnum factum intelligitur: quia non plus nomine familiæ dominus præſtat, quàm ſi vnus liber feciſſet. Quod ſecus in iniuria eſt à familia facta. Plura nanque
„ *facta intelliguntur, propterea quòd grauius iniuriæ, quàm damna*
„ *pecuniaria ſentiũtur. Vnde Caius in l. ſi plures. de iniur. Si plures,*
„ *inquit, ſerui aliquẽ ſimul ceciderint, aut cõuicium alicui fecerint, ſin-*
„ *gulorum proprium eſt maleficiũ: & tanto maior eſt iniuria, quãto à pluribus admiſſa eſt: immo etiam tot iniuriæ ſunt, quot perſonæ iniuriã facientium. Quæ lex de familia intelligẽda eſt. Nulla enim dubitatio eſt, plures plurium dominorum ſeruos meliore eſſe iure, quàm plures liberos, nõ debere. At ſi plures liberi faciant iniuriam, plura facta intelligi conſtat. In familia illa ratio eſſe videbatur, quæ pratorẽ mouit, vt in furto à familia facto, vnum factum intelligeret. Sed quoniam, vti diximus, omnibus pecuniarijs damnis, ſi ſimul omnia conferantur, contumelia & iniuria grauior eſt, non poteſt prætoris ratio ad iniuriam à familia factam accommodari. Idem ergò iniuria à familia facta, quod in Albo à familia corrupto, iuris eſſe ſtatuẽdum eſt, vt in vtroq; plura facta intelligantur. Itaq; ait iureconſultus,* Et plura facta intelliguntur, quemadmodum & cùm plures ſerui iniuriam fecerunt, plura facta ſunt, non, vt in furto, vnum.) *Sed quid eſt quod ait iurecõſultus.* Quemadmodum cùm plures ſerui iniuriam fecerunt, vel damnum dederunt.) *An non in damno à familia dato, vnum factum intelligi, quemadmodũ & in furto, oſtendimus, & in iniuria contra plura? Quamobrem res diuerſas iniuriam & damnum iureconſultus coniungit: damnum autem & furtum ſimilimas res disiungit. In damno à pluribus dato, plura facta intelliguntur: in furto à pluribus facto, plura facta intelliguntur. In damno à familia dato, vnum factum intelligitur: in furto item, vnum. Si quis in*

damno

damno plura eſſe facta non intelligi dicat, idem quoque in furto dicendum ei ſit. Tum verò verba illa iureconſulti. Plura facta ſunt.) *ſic accipienda ſunt. Plura facta intelliguntur, alioquin ſimilia non eſſent, Album à familia corruptum, iniuria facta, & damnum datum: quæ ille tamen ſimilia eſſe vult. Niſi ergo differentiæ inter damnum à familia datum, & factum furtum ratio adferatur, recuſare non poſſumus, quin aut non ita ſcripſiſſe, aut malè ſcripſiſſe iureconſultum fateamur. Dicendum igitur eſt, in damno dato à familia, non intelligi à prætore vnum factum, in furto intelligi, de quo nominatim edixit: prudentúmque duntaxat interpretatione factum vnum intelligi, cùm in paribus cauſis paria iura æquitas deſideraret. Itaque in principio legis noſtræ non ſimiliter in Albo corrupto, vt in furto, edixiſſe prætorem ait iurecoſ. vt quod nunc dicit plura facta, & in iniuria à familia data, & in damno dato intelligi, dicat non malè. Sic accipi poſſunt, edicto prætoris non intelligi vnum, qui de furto edixit, de damno non edixit. Quod vt non inſubtiliter dici poßit, mihi tamen planè non ſatisfacit. Quod enim ex edicti ratione fit, ex edicto fieri videtur. Cui rei argumento illud fuerit, quòd vtilis actio, quæ ex edicti ſententia naſcitur, naſci ex edicto dicitur, quemadmodum diximus ad l. ſi quis id quod. Argumento illud quoque fuerit, quòd legitima tutela patronorum dicatur, eò ſcilicet, quod ex ratione legis à prudentibus introducta, non quòd de ea in lege quicquam nominatim caueatur, vt ſcribit imperator in tit. de legit. patro. tut. in inſt.*

Quoniam tunc vnum conſilium ſit, neque plura facta.) *Succurritur domino, cuius familia cōſilium corrumpendi Albi dedit, vt non plus præſtet, quàm vnus liber præſtaret: non ſuccurritur ei, cuius familia Album corrupit. Non igitur paria ſunt mandare & facere. Et hæc ad l. ſi familia.*

Ad L.x.

Vlpianus lib.iij.ad edictum.

QVI iuriſdictioni præeſt, neq; ſibi ius dicere debet, neque vxori, neque liberis ſuis, neque libertis, neq; cæteris, quos ſecum habet.

GOVEANVS.

In priuatis ciuilibúſque negotijs patrem in cauſa filij, contraq; filium in cauſa patris iudicem eſſe poſſe ſcribit Africanus in l. in priuatis.de iud. Id quod ex eo etiam intelligimus, quòd lex Cornelia.de iniur. filium in cauſa patris, & in filij contrà patrem iudicare prohibet l. lex Cornelia.de iniur. Stultè nanque lex id Cornelia prohiberet, ſi iudicare omnino in alterius cauſa alter non poſſet,
,, argumento l. ex eo. de teſt. in qua ait iureconſultus. Ex eo quòd
,, prohibet lex Iulia.de adult. teſtimonium dicere damnatam mulie-
,, rem, colligi etiã, mulieres teſtimonij dicendi ius in iudicijs habere. In iudicijs autem (vt id obiter dicam) eò addidit iurecoſ. quoniam in teſtamentis obſignandis adhiberi mulieres teſtes non poſſunt §. teſtes.de teſt. ord. in inſt. Puto neque in actibus, in quibus teſtes lex adhiberi vult. Semper enim puberes ciues Romanos lex requirit. Quod autem teſtimonij in iudicijs dicendi ius fæminas habuiſſe ſcribit iureconſultus, non ſatis liquet, cũ lib.6.cap.7. ita ſcribat Gell.
,, Tarraciæ autẽ viuæ ampliſſimi honores à populo Romano habiti.
,, Et Tarraciã quidem virginẽ veſtalẽ fuiſſe, lex Horatia teſtis eſt,
,, quæ ſuper ea ad populũ lata eſt. qua lege ei plurimi honores fiũt: in-
,, ter quos ius quoq; teſtimonij dicendi ei tribuitur, teſtabiliſq; vna omnium

nium fœminarũ vt ſit, datur. id verbum eſt ipſius legis Horatiæ. „ Hæc Gellius. Niſi dicamus ea lege rogatũ, vt in ijs actibus in quibus adhiberi mulieres teſtes non poſſunt, Tarracia teſtis eſſe poſſet. Sed hoc nihil ad preſens inſtitutũ. Ex eo igitur quod lex Cornelia de iniur. filium in cauſa patris, & in filij contrà patrem iudicare vetat, poſſe alterum in alterius cauſa iudicare intelligimus. Quod non ita accipi conuenit, quaſi recuſari alter in alterius cauſa non poßit: ſed quia niſi recuſetur, & in iudice litigatores conſentiant, iudex vterque in alterius re ac negotio eſſe poßit, negotio inquam priuato, vt in l. in priuatis, iam citata, ſcribit Africanus. In publicis nanque iudicijs, aut omnino criminalibus, neque leges, neque humanitas ipſa ferat, de capite ac fortunis patris filium ſedere, aut contrà de filij patrẽ. Licet autem iudicem pater filium habeat, nihil tamen de patria poteſtate & authoritate detrahitur. Non enim filio, ſed publici numeris miniſtro ſubijcitur pater. Publicũ quippe munus iudicare eſt l. quippe. de iud. Iudicare igitur in patris cauſa filius, & in filij pater potuit: ius pater filio dicere non potuit, neque vxori, neque libertis, neque ijs quos ſecum habet, multóque minus ſibi: adeóque ſibi ius dicere nemo poteſt, vt ne iudicare quidem in ſua cauſa quiſquam poßit l. vnic. nequis in ſua cauſa iud. vel ius dicat C. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus. „ Generali lege decernimus neminem ſibi eſſe iudicem, vel ius ſibi „ dicere debere. In re enim propria valde iniquum eſt, alicui licen- „ tiam tribuere ſententiæ. Quæ conſtitutio ita in codice Theodoſij, vnde deſumpta eſt, ſcripta reperitur. Imppp. Valens, Gratianus „ & valentinianus A A A. Promiſcua generalitate decernimus, „ neminem ſibi eſſe iudicem debere. Cùm enim omnibus in re propria „ dicendi teſtimonij iura facultatem ſubmouerint, iniquum admodũ „ eſt licentiam tribuere ſententiæ. Titulus autem ſub quo hæc ponitur cõſtitutio eſt, Ne in ſua cauſa quis iudicet, aut teſtimonium dicat.

GOVEANUS.

Caput hoc nullam obſcuram habet ſententiam. Satis igitur erit curſim verba explicare. Ait Vlpianus. Iuriſdictionis perpetuæ cauſa, non quidem prout res incidit.) *Prætoria iuriſdictio ante tēpora Adriani imperatoris arbitraria fuit, edicebatq; quiſque vt volebat. Quod prætoris honori cōcedebatur, vt in ſuum annum duntaxat poſſet ius conſtituere. Adrianus edictum componi iuſsit, ex quo prætores in poſterum ſemper ius dicerent, eóque perpetuum edictum eſt appellatum. Compoſuit autem, vti ſcribit imp. in l. ij. de veter. iur. enucl. C. Saluius Iulianus, clauſuláſque quaſdam de ſuo addidit, quæ nouæ ſunt appellatæ l. qui duos, de coniung. cum emanci. lib. &c. Hoc edictum qui corrumpit, prætoris imperium contemnere videtur. Quæ autem alijs de rebus edicta prætores proponunt, vt citatorium, peremptorium, de quibus in tit. de iud. l. ad peremptorium, cum ſex legibus ſequentibus, hæc inquam edicta, quia priuatæ rei ergo proponuntur, qui corrumpit, prætorem non tam apertè contemnere videtur.* Propoſitū erit.) *loco publico affixum. Ita ſumitur in l. ij. de orig. iur. in l. ſi pupillus. de inſt. act. Vnde in C. Iuſtiniani leges plurimas videmus dici propoſitas: hoc enim notant duo PP. Suetonius in Caligula. Edicta & literis minutiſsimis, & locis anguſtiſsimis propoſuit. Cicero ad Att. Bibuli edicta ita leguntur, vt quo loco proponuntur, tranſire non poſsimus.* Quinquaginta aureorum.) *Sed cur non Aquilia datur in eos qui corrumpunt album prætoris, cùm in eos qui vinum, vel quamuis aliam rem corrumpunt, detur? Et verius eſt Aquiliam in eos dari, qui alienam rem corrumpunt, in l. ſi ſeruus. §. inquit lex. ad l. Aq. Prætoris autem edictum in nullius bonis eſt. Porrò autem aureus* mille

mille HS. ab imperatore æſtimatur in tit. de ſucceſ. lib. in inſt. HS. autem mille, magnũ vnum faciunt: quare aureus & ſeſterciũ idem eſſe videntur. Aureus porrò duobus Hiſpanicis ducatis & ſemis pendet, eóque pondere vetera ſunt aurea numiſmata. Quo pondere percuſſus eſt annis ſuperioribus in Luſitania noſtra aureus numus ab inuictiſsimo rege Ioanne iij. domino meo (Sanctum Thomam vocant) valétque mille realibus æris, vt nos loquimur. Reale ſex obuli faciunt, quem paruum ſeſtertium fuiſſe puto. Reale autem non à rege dictum puto, ſed ab ære: vt quod nos dicimus patrio ſermone, mil reis, veteres mille æris dixiſſe videantur. Quinquaginta igitur aureorũ iudicium dabatur in edicti corruptores. Pœnæ autem huius pars actori dabatur, pars fiſco inferebatur l. lege cornelia. ad S.C. Sylla. Quod populare eſt.) *Popularia iudicia ſunt ea, ad quæ quiuis de populo accedere poteſt. Publicæ nanque vtilitatis quiuis de populo vindex eſſe poteſt, & verò debet. Cum tamen plures agere volebant, magis idoneo actio dabatur: quod iudicij genus Diuinatio appellabatur. Hoc autem iudicium populare à publico eo differt, quòd publicum iudicium populi ſit, & lege publicorum iudiciorum conſtitutum, hoc eſt, lege quæ alicuius rei quæſtionem ad populum pertinere voluiſſet, quemadmodum ſcribit M. Tullius in Prætura vrbana, de quo antè iam diximus.* Serui quoq; & filijfamilias.) *quamuis propriũ nihil habeant. Nam pro filijs parentes, pro ſeruis domini, qui defenſionem ſuſceperunt, ſoluunt: ſi non ſuſceperũt, tum corpus ſerui torquetur, vt mox ſcribit.* Sententiá edicti.) *vnde actiones vtiles naſcuntur, de quibus ſcripſimus ad l. ſi menſor. ſi men. ſal. mod. dix. quem cõmentariũ de actionibus breui edemus.* In ſeruos autem, ſi non defendantur à dominis, & eos qui inopia laborant, corpus torquendum eſt.) *Ita Vlpianus in l. i. §. generaliter. de pœn. Generaliter placet in legibus publicorum iudicio-* „ „

„ rum, vel priuatorum criminum, qui extra ordinem cognoſcunt „ præfecti, vel præſides, vt eis qui pœnam pecuniariam egentes elu- „ dunt, coercitionem extraordinariam indicant. Idem in l. ſi quis. de „ iniur. Si quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemnere iniuriarum „ iudicium poßit ob infamiam ſuam & egeſtatem, prætor acriter „ exequi hanc rem debet: & eos qui iniuriam fecerint, coercere. Pau- „ lus in l. quod ſi minor. §. ſi ſeruus. de minor. Seruum qui circun- „ ſcripſit minorem, ſi in rem domini nihil vertit, ſi ex ſuo peculio „ non ſatisfacit, verberibus caſtigari ait, aut noxæ dedi. In l. igitur, ſi quis. de iniur. & l. quod ſi minor. de minor. prætorem videmus coercere & grauiter coercere. Quomodo igitur in l. vlt. de in ius vocan. libertum, qui prætoris iniuſſu patronum in ius vocauit, inopia laborantem, ad præfectum vrbi caſtigandum remittit? Quod & facere debere videtur, vt iam antea ſcripſimus, cùm merum ipſe imperium non habeat. Dicendum igitur eſt, in ſeruos, aut viles ob infamiam & egeſtatem perſonas, cùm pecuniariam pœnam eludunt, hoc prætorem poſſe. Argumento illud fuerit, quòd & magiſtratibus municipalibus coercitio illa grauißima vltimi ſupplicij in ſeruos denegatur, modica non denegatur l. magiſtratibus. in noſtro tit. In alias verò perſonas hoc prætori non licet. Itaque & in l. vlt. de in ius vocan. libertum ad præfectum vrbi remittit prætor, & tutores & curatores, qui malè in tutela ſiue cura verſati ſunt, in l. i. §. ſolent. de off. præf. vrb. de quo iam antea ſcripſimus. In ſeruos igitur edicti corruptores, ſi pro eis non ſoluant domini, torquendum corpus eſt. Sed cur noxæ etiam non deduntur vt in l. quod ſi minor? Sed verius eſt hìc dedi noxæ non poſſe. Cui enim damnum dederunt? Quid filiofami. fiet, ſi inopia pater laboret? Et putem ex hoc edicto corpus torquendum. Cur ergo in l. quod ſi minor. ſeruus qui non ſatiſfacit minori doloſè circunſcripto, verberibus caſtigatur: filius

autem

autem familias duntaxat condemnatur, & executio fit, vt Accurſius ſcribit, cùm aliquid habere incipit? Et dicendum videtur hìc factũ pœna notari, quæ, vti diximus, fiſco inferenda eſt: illìc agi de reſtituendo eo, in quo filiusfamilias dolo minorem circumuenerat, cui rei nulla pœna eſt conſtituta. Vbi autem certa pœna pecuniaria maleficio conſtituitur, qui eam propter egeſtatem eludit, corpore puniendus eſt, & coercendus. Quin & ſi pœna non ſit conſtituta, ſerui autem perſona interueniat, cuius dolus probetur, vel verberibus caſtigatur, vel noxæ deditur. Ponamus patrem inopia non laborare, nolle tamen pro filio ſoluere. Et puto non intereſſe quomodo pœna non ſoluatur, & ideò filium coercendum, ſiue inopia pater laboret, ſiue pro filio nolit ſoluere. Hoc edicto tenetur & qui tollit, quamuis non corruperit.) *Actione vtili, non directa. Vt autem ex eodem edicto & vtiles & directæ actiones oriuntur, ita eodem modo concipiuntur. De quo in commentario noſtro de actionibus ſcripſimus.* Vel corruperint, vel mandauerint.) *Vtrum interpretis verba hæc ſunt? Et illud ſatis erat, Nam etſi plures fecerint Sed verius eſt non propriè facere videri, qui mandauit, arg. l. ſi familia. in fine hoc noſtro titulo. Et hæc ad l. ſi quis.*

Ad L. viij.

Caius lib. i. ad edictum.

ADEO quidem vt non ſufficiat vnum eorum pœnam luere.

GOVEANVS.

¶ Pœna quæ delictis imponitur, ſi plures deliquerunt, à ſingulis ſolida exigitur l. item Mela. §. ſed ſi plures. ad l. Aquil. & ſi cum vno agatur, ait Vlpianus, cæteri non liberantur. Nam ex lege Aquilia quod alius præſtitit, alium non liberat, cùm ſit pœna. Illud autem, Si cum vno agatur, intelligo, ſi ab vno exigatur ex l. & quidem, cum l. ſeq. de ijs qui deiecer. vel. effuder. ex l. i. §. penult. de exercit. act. l. idem erit. de inſt. act. & l. peculium. §. vlt. de pecul. Vbi tamen ad id quod intereſt agimus (quod quidem nõ pœnam, ſed vtilitatem noſtram reſpicit) ſi ab vno, cæteri liberantur l. i. de eo per quem factum eſt &c.

Ad L. ix.

Paulus lib. iij. ad edictum.

SI familia alicuius album corruperit, non ſimiliter hic edicitur, vt in furto, ne in reliquos actio detur, ſi tãtum dominus (cùm defenderet) vnius nomine præſtitit, quantum liber præſtaret. fortaſſe quia hîc & contempta prætoris maieſtas vindicatur, & plura facta intelliguntur: quemadmodum & cùm plures ſerui iniuriam fecerunt, vel damnum dederunt, plura facta ſunt, non (vt in furto) vnum. Octauenus hîc quoque domino ſuccurrendum ait. Sed hoc poteſt dici, ſi dolo malo curauerit, vt ab alio album corrumperetur: quoniam tunc vnum conſilium ſit, nec plura facta. Idem Pomponius libro decimo notat.

GOVEANVS.

AS *Quot delinquentium perſonæ ſunt, tot delicta numerantur, & tot facta intelliguntur, & à ſingulis, vti iam diximus, ſolida pœna exigitur. Neque intereſt ſerui ſint qui delinquant, an liberi: & ſerui plurium dominorum, an vnius, niſi in furto: quod ſi alicuius familia faciat, prætor, cui ſemper præ oculis æquitas eſt, ne dominus omnes noxæ dedens, aut pro ſingulis ſolidam litis æſtimationē ſoluens, omnibus fortunis euertatur, vtiliſſimè edixit retenturum dominum familiam, ſi tantum offerat, quantum ſi vnus liber furtum feciſſet, quemadmodum ſcribit Vlpianus in l.i. ſi fami. furt. fec. &c. facit. l. illud. ad l. Aq. Caius edicti rationem iureconſulti ad damnum à familia datum traxerūt. Vlpianus in l.i. ſi famil. &c. iam citata. Si plures ſerui damnum culpa dederint, æquiſſimum eſt eandem facultatem domino dari. Caius in l. illud, iam citata.* ”
Illud quæſitum eſt, an quod procoſ. in furto obſeruat, quod à fami- ”
lia factum ſit, id eſt, vt non in ſingulos detur pœnæ perſecutio, ſed ”
ſufficiat id præſtari, quod præſtandum foret, ſi id furtum vnus ”
liber feciſſet, debeat & in actione damni iniuriæ obſeruari. Sed ”
magis viſum eſt idem eſſe obſeruandum, & meritò. Cùm enim ”
circa furti actionem hæc ratio ſit, ne ex vno delicto tota familia ”
dominus careat, eaq́; ratio ſimiliter in hac actione damni iniuriæ ”
interueniat, ſequitur vt idem debeat exiſtimari, præſertim cùm in- ”
terdùm leuior ſit hæc cauſa delicti, veluti ſi culpa & non dolo ”
damnum detur. Hæc Caius. Eodem ergo prorſus iure ſunt furtum ”
& damnum datum: quorum vtrunque ſi à pluribus, vel à liberis, ”
vel ſeruis, plura facta intelliguntur, & à ſingulis in ſolidum pœna exigitur. Apud Terentium Phormio Chremeti & Demiphoni ſe per vim retinentibus,

Vna iniuria eſt ”
Tecum Chr. lege agito ergo Phor. altera eſt tecum Chreme. ”

K. Si.

Si autem à familia fiat, propter eam rationem quam diximus ex iureconſultis, vnum factum intelligitur: quia non plus nomine familiæ dominus præſtat, quàm ſi vnus liber feciſſet. Quod ſecus in iniuria eſt à familia facta. Plura nanque facta intelliguntur, propterea quòd grauius iniuriæ, quàm damna
„ *pecuniaria ſentiũtur. Vnde Caius in l. ſi plures. de iniur. Si plures,*
„ *inquit, ſerui aliquẽ ſimul ceciderint, aut cõuicium alicui fecerint, ſin-*
„ *gulorum proprium eſt maleficiũ: & tanto maior eſt iniuria, quãto*
„ *à pluribus admiſſa eſt: immo etiam tot iniuriæ ſunt, quot perſonæ iniuriã facientium. Quæ lex de familia intelligẽda eſt. Nulla enim dubitatio eſt, plures plurium dominorum ſeruos meliore eſſe iure, quàm plures liberos, nõ debere. At ſi plures liberi faciant iniuriam, plura facta intelligi conſtat. In familia illa ratio eſſe videbatur, quæ prætorẽ mouit, vt in furto à familia facto, vnum factum intelligeret. Sed quoniam, vti diximus, omnibus pecuniarys damnis, ſi ſimul omnia conferantur, contumelia & iniuria grauior eſt, non poteſt prætoris ratio ad iniuriam à familia factam accommodari. Idem ergò iniuria à familia facta, quod in A. bo à familia corrupto, iuris eſſe ſtatuẽdum eſt, vt in vtroq; plura facta intelligantur. Itaq; ait iureconſultus,* Et plura facta intelliguntur, quemadmodum & cùm plures ſerui iniuriam fecerunt, plura facta ſunt, non, vt in furto, vnum.) *Sed quid eſt quod ait iurecõſultus.* Quemadmodum cùm plures ſerui iniuriam fecerunt, vel damnum dederunt.) *An non in damno à familia dato, vnum factum intelligi, quemadmodũ & in furto, oſtendimus, & in iniuria contra plura? Quamobrem res diuerſas iniuriam & damnum iureconſultus coniungit: damnum autem & furtum ſimilimas res disiungit. In damno à pluribus dato, plura facta intelliguntur: in furto à pluribus facto, plura facta intelliguntur. In damno à familia dato, vnum factum intelligitur: in furto item, vnum. Si quis in*

damno

damno plura eſſe facta non intelligi dicat, idem quoque in furto dicendum ei ſit. Tum verò verba illa iureconſulti. Plura facta ſunt.) *ſic accipienda ſunt. Plura facta intelliguntur, alioquin ſimilia non eſſent, Album à familia corruptum, iniuria facta, & damnum datum: quæ ille tamen ſimilia eſſe vult. Niſi ergo differentiæ inter damnum à familia datum, & factum furtum ratio adferatur, recuſare non poſſumus, quin aut non ita ſcripſiſſe, aut malè ſcripſiſſe iureconſultum fateamur. Dicendum igitur eſt, in damno dato à familia, non intelligi à prætore vnum factum, in furto intelligi, de quo nominatim edixit: prudentumque duntaxat interpretatione factum vnum intelligi, cùm in paribus cauſis paria iura æquitas deſideraret. Itaque in principio legis noſtræ non ſimiliter in Albo corrupto, vt in furto, edixiſſe prætorem ait iurecoſ. vt quod nunc dicit plura facta, & in iniuria à familia data, & in damno dato intelligi, dicat non malè. Sic accipi poſſunt, edicto prætoris non intelligi vnum, qui de furto edixit, de damno non edixit. Quod vt non inſubtiliter dici poßit, mihi tamen planè non ſatisfacit. Quod enim ex edicti ratione fit, ex edicto fieri videtur. Cui rei argumento illud fuerit, quòd vtilis actio, quæ ex edicti ſententia naſcitur, naſci ex edicto dicitur, quemadmodum diximus ad l. ſi quis id quod. Argumento illud quoque fuerit, quòd legitima tutela patronorum dicatur, eò ſcilicet, quod ex ratione legis à prudentibus introducta, non quòd de ea in lege quicquam nominatim caueatur, vt ſcribit imperator in tit. de legit. patro. tut. in inſt.* Quoniam tunc vnum conſilium fit, neque plura facta.) *Succurritur domino, cuius familia cōſilium corrumpendi Albi dedit, vt non plus præſtet, quàm vnus liber præſtaret: non ſuccurritur ei, cuius familia Album corrupit. Non igitur paria ſunt mandare & facere. Et hæc ad l. ſi familia.*

Ad L.x.

Vlpianus lib.iij.ad edictum.

QVI iuriſdictioni præeſt, neq; ſibi ius dicere debet, neque vxori, neque liberis ſuis, neque libertis, neq; cæteris, quos ſecum habet.

GOVEANVS.

In priuatis ciuilibúſque negotijs patrem in cauſa filij, contraq; filium in cauſa patris iudicem eſſe poſſe ſcribit Africanus in l. in priuatis. de iud. Id quod ex eo etiam intelligimus, quòd lex Cornelia. de iniur. filium in cauſa patris, & in filij contrà patrem iudicare prohibet l. lex Cornelia. de iniur. Stultè nanque lex id Cornelia prohiberet, ſi iudicare omnino in alterius cauſa alter non poſſet,
„ argumento l. ex eo. de teſt. in qua ait iureconſultus. Ex eo quòd
„ prohibet lex Iulia. de adult. teſtimonium dicere damnatam mulie-
„ rem, colligi etiã, mulieres teſtimonij dicendi ius in iudicijs habere. In iudicijs autem (vt id obiter dicam) eò addidit iurecoſ. quoniam in teſtamentis obſignandis adhiberi mulieres teſtes non poſſunt §. teſtes. de teſt. ord. in inſt. Puto neque in actibus, in quibus teſtes lex adhiberi vult. Semper enim puberes ciues Romanos lex requirit. Quod autem teſtimonij in iudicijs dicendi ius fœminas habuiſſe ſcribit iureconſultus, non ſatis liquet, cũ lib. 6. cap. 7. ita ſcribat Gell.
„ Tarraciæ autẽ viuæ ampliſſimi honores à populo Romano habiti.
„ Et Tarraciã quidem virginẽ veſtalẽ fuiſſe, lex Horatia teſtis eſt,
„ quæ ſuper ea ad populũ lata eſt. qua lege ei plurimi honores fiũt: in-
„ ter quos ius quoq; teſtimonij dicendi ei tribuitur, teſtabiliſq; vna om-

nium fœminarũ vt ſit,datur.id verbum eſt ipſius legis Horatiæ. ,,
Hæc Gellius. Niſi dicamus ea lege rogatũ,vt in ijs actibus in quibus adhiberi mulieres teſtes non poſſunt, Tarracia teſtis eſſe poſſet. Sed hoc nihil ad preſens inſtitutũ. Ex eo igitur quod lex Cornelia de iniur. filium in cauſa patris,& in filij contra patrem iudicare vetat, poſſe alterum in alterius cauſa iudicare intelligimus. Quod non ita accipi conuenit, quaſi recuſari alter in alterius cauſa non poßit: ſed quia niſi recuſetur, & in iudice litigatores conſentiant, iudex vterque in alterius re ac negotio eſſe poßit, negotio inquam priuato,vt in l. in priuatis,iam citata, ſcribit Africanus. In publicis nanque iudicijs,aut omnino criminalibus, neque leges,neque humanitas ipſa ferat,de capite ac fortunis patris filium ſedere, aut contra de filij patrẽ. Licet autem iudicem pater filium habeat,nihil tamen de patria poteſtate & authoritate detrahitur. Non enim filio, ſed publici numeris miniſtro ſubijcitur pater. Publicũ quippe munus iudicare eſt l. quippe. de iud. Iudicare igitur in patris cauſa filius,& in filij pater potuit: ius pater filio dicere non potuit, neque vxori,neque libertis,neque ijs quos ſecum habet, multóque minus ſibi: adeóque ſibi ius dicere nemo poteſt,vt ne iudicare quidem in ſua cauſa quiſquam poßit l. vnic. ne quis in ſua cauſa iud. vel ius dicat C. Imppp. Valens,Gratianus,& Valentinianus. ,,
Generali lege decernimus neminem ſibi eſſe iudicem, vel ius ſibi ,,
dicere debere. In re enim propria valde iniquum eſt, alicui licen- ,,
tiam tribuere ſententiæ. Quæ conſtitutio ita in codice Theodoſij, vnde deſumpta eſt,ſcripta reperitur. Imppp. Valens, Gratianus ,,
& valentinianus A A A. Promiſcua generalitate decernimus, ,,
neminem ſibi eſſe iudicem debere. Cùm enim omnibus in re propria ,,
dicendi teſtimonij iura facultatem ſubmouerint,iniquum admodũ ,,
eſt licentiam tribuere ſententiæ. Titulus autem ſub quo hæc ponitur cõſtitutio eſt, Ne in ſua cauſa quis iudicet, aut teſtimonium dicat.

Tribonianus autem & titulum, & conſtitutionem immutauit. Quod non in principum modò conſtitutionibus fecit, ſed in ipſis quoque iureconſultorum libris, ut hodie pro principibus, pro iureconſultis Tribonianum legamus. Sed de hoc aliâs. Nemo igitur ſibi ius dicere poteſt: ſed ne iudicare, ſed ne teſtimonium quidem dicere. Cùm enim pater in filij cauſa, & filius contrà in patris iudex eſt, ſibi iudex non eſt. Nam ſi eſt, ſibi quoque pater ius diceret, cum filio diceret. quod non ita eſt: A iureconſulto enim ius ſibi dicere, & liberis dicere, ſeparantur in noſtra lege. Praterea cum teſtis ſibi eſſe nemo poßit, nunquam filius in re patris teſtis eſſe poſſet. At imperator in teſtamentis obſignandis filij teſtimonium reprobatum eſſe ait in tit. de teſta. ord. in inſt. ijs verbis, Sed ſi filiusfamilias de caſtrenſi peculio poſt mißionem faciat teſtamentum, nec pater ei rectè adhibetur teſtis, neque is qui in poteſtate eiuſdem patris eſt. Reprobatum enim eſt ea in re domeſticum teſtimonium. Vnde colligi poteſt, non in re omni reprobatum eſſe domeſticum teſtimonium. Non ergo per omnia eadem filij & patris perſona eſt. Sed videamus quamobrem pater, qui iudicare in filij negotio nõ prohibetur, ius dicere prohibetur. Et puto cauſam eſſe quia in eius poteſtate qui ius dicit, ſunt omnes fortunæ noſtræ ſitæ, vt ne iudex quidem bonus afferre quicquam opis poßit: vt in iudicio Agonidis, de quo antea ex Cicerone diximus, videmus accidiſſe. Tum verò qui ius dicit, iudices dat quos vult, iudicum ſententias exequitur, de appellationibus ab ijs interpoſitis cognoſcit: vt multò ſit periculoſius permittere patrẽ in cauſa filij ius dicere, quàm iudicare: cùm in hominum fortunas & famam maior ſit ius dicentis, quàm iudicantis poteſtas. Et hæc quidem de ſententia legis noſtræ. Nunc verba videamus. Qui iuriſdictioni præeſt.)
Magiſtratus qui tribunali præeſt, iuriſdictioni dicitur præeſſe l. qui neque. de iud. Qui neque iuriſdictioni præeſt, neque à principe poteſtate

ſtate aliqua præditus eſt. Quæ poſtrema verba intelligenda ſunt „
de procuratore Cæſaris, qui inter certas perſonas iudicandi poteſtatem habet l.i. de iur. om. iud. C. De eodem extrema verba intelligi puto in l.i. de iud. vel qui iuriſdictionem aliam habet. Non ſolum enim is qui tribunali præeſt, inter conſentientes iuriſdictionem habet, verùm & is, qui inter certas perſonas notionem, & iudicandi poteſtatem habet, vt procurator Cæſaris ex l.i. de iuriſdic. om. iud. C. iam citata. Quam notionem, & iudicandi inter certas perſonas poteſtatem, iuriſdictionem principio diximus interdùm appellari. Quod autem de eo qui iuriſdictioni præeſt ait iureconſultus, dicendum quoque eſt de eo, cui is generalem iuriſdictionem mandat, cùm par in vtroque ſit ratio. Ait Vlp. Neq; ſibi, neq; vxori, neq; liberis.) Aliud igitur eſt ſibi, aliud liberis ius dicere: neque eadẽ per omnia filij & patris perſona cenſetur. Quæ enim lex permittit patrem in re filij, & filium contrà in patris eſſe iudicẽ, permittere videretur, vt ſibi aliquis iudex eſſet. Quod abſurdũ valde eſt. Vxori autem quod ait, puto non intereſſe iuſtæ ne an iniuſtæ: Duo nanq; matrimonij genera Caliſtratus facit l. de iure. ad municipal. legitimum & non legitimum. Et M. Tullius in topicis, vxores quaſdam matresfamilias facit, quaſdam quæ tãtummodò vxores habẽtur. De quibus puto loqui iureconſultũ in l. in liberæ. de ritu nup. In liberæ mulieris cõſuetudine, nõ cõcubinatus ſed nuptiæ „
intelligendæ ſunt, ſi nõ corpore quæſtũ fecerit. Multùm itaque inter „
vxores non iuſtas & cõcubinas intereſt. De vxore non iuſta intelligo illud Terentii in Adelph.

> Poſtremò quando ego conſcia mihi ſum, à me culpam eſſe „
> hanc procul.
>
> Neque precium, neque rem vllam interceſſiſſe, illa aut me „
> indignam, Geta, experiar.

Vxor igitur Aeſchini erat Philumena, non concubina: alioquin quì auderet mater experiri?

Concubinæ poßítne ius dici, meritò quæri poteſt. Et non poſſe puto, non per verbum hoc, uxori, ſed per verba illa, neque cæteris, quos ſecum habet. Ei autem quæ uxor fuit, ius dici poteſt, quia ſolutum matrimonium eſt: & reuerentia coniugalis quæ olim fuit, hac re minimè violatur. Liberis. *ait iureconſultus.) In infinitum, neq; ijs duntaxat qui in poteſtate ſunt, ſed & emancipatis. Naturalis nanq; charitas emãcipatione nihil imminuitur. Quin & naturalibus putem ius dici non debere. Certè nepotes ex filia non propriè noſtrorum liberorum appellatione continentur: ſed tamen neque ijs ius rectè dicetur. propius nanque nos quàm liberti, quàm ij qui nobiſcũ ſunt, attingunt, quibus tamen ius non rectè dicitur. Sed videamus quamobrem iureconſultus nõ addidit. Neque patri. Et dici poteſt, quia eadem ratio in utroque ſit, ſatis eſſe alterum dicere. Niſi illud magis placeat, ſcripſiſſe hæc Vlpianum ad edictum prouinciale: in prouincias autẽ patres à filijs duci nõ ſolere, uxores liberas, libertos, totãq; familiã ſolere. Ait iurecõſultus,* Neq; libertis.) *Serui nanque poſtulare non poſſunt, argumento l. ſi ſeruus. de bon. poß. neque conuenire quenquam, neque conueniri ipſi poſſunt l. quoties. ſiquis cautionib. neque procurator eorum nomine actionem intentare l. ſeruum. de procur. Quod autem ait iureconſultus,* Neque libertis, neque ijs quos nobiſcum habemus, *liberis hominibus ius dicamus, non perpetuò verum eſt. Vt enim Macer ſcribit in l. ſenatuſconſulto. de off. præſ. Senatuſconſulto cauetur, ut de ijs quæ prouincias regentes, comitéſue, aut liberti eorum, antequàm in prouinciam venirent contraxerunt, parciſsimè ius dicatur: & ut actiones amißæ ob eam cauſam quòd inſtitutæ non ſint, poſteaquàm quis eorum ea prouincia exceſſerit, reſtituantur. Si quid tamen inuito accidit, veluti ſi iniuriam, aut furtum paſſus eſt, hactenus ius dicendum eſt, ut lis conteſtetur, réſque ablata exhibeatur & deponatur, aut ſiſti exhiberiue ſatiſdato promittatur. Et hæc ad l. qui iuriſdictioni.*

Ad l.xj.

Caius lib.i. ad edict.prouin.

SI idem cum eodem pluribus actionibus agat, quarum ſingularum quantitas intra iuriſdictionem iudicantis ſit, coaceruatio verò omnium excedat modũ iuriſdictionis eius, apud eum agi poſſe Sabino, Caſsio, & Proculo placuit. Quæ ſententia reſcripto Seueri & Antonini imperatorum confirmata eſt. Sed & ſi mutuæ ſint actiones, & alter minorem quãtitatem, alter maiorem petat, apud eundem iudicem agendum eſt ei, qui quantitatem minorem petit: ne in poteſtate calumnioſa aduerſarij mei ſit, an apud eundem litigare poſsim. Si vna actio communis ſit plurium perſonarum, veluti familiæ erciſcundæ, communi diuidundo, finium regundorum, vtrũ ſingulæ partes ſpectandæ ſint circa iuriſdictioné eius qui cognoſcit? quod Ofilio, & Proculo placet, quia quiſque de parte ſua iudicat. An potius tota res, quia tota res in iudicium venit, & vel vni adiudicari poteſt? quod Caſsio, & Pegaſo placet. Et ſanè eorum ſententia probabilior eſt.

GOVEANVS.

Lex hæc nullam habet obſcuram ſententiam. Caius ait. Intra iuriſdictionem iudicantis.) *Iuriſdictio igitur hoc loco eſt iudicantium, ſed eorum quibus generalitas aliqua cauſarũ data eſt, non eius qui in vno aliquo negotio iudex datur. vt ecce pedanei iudices negotia vilia iudicant nõ expectato præſide l. vlt. de ped.*

L. iudi-

iudicibus C. Defenſores item ciuitatum de cauſis vſque ad trecentos aureos cognoſcunt §. & iudicare in nouella de defen. ciuita. In vilibus igitur negotijs pedanei iudices, in cauſis CCC. aureorum defenſores ciuitatum iuriſdictionem habere dici poſſunt, non tamen propriè. Notio nanque hæc eſt, non iuriſdictio, ex l. ait prætor. de re iud. iam citata. Itaque etiam in nouel. iam citata. de defen. iuriſ-
» *dictionem non habere ijs verbis ſignificat. Nemo inſuper prohi-*
» *beatur apud defenſores in acta referre quibus de rebus vult, ſiue*
» *præſes in ciuitatibus præſto ſit, ſiue non ſit: ijs ſolis exceptis quæ iu-*
» *riſdictionem requirunt, & ex ipſa præſidum authoritate pendent.*
(*Caius ait.* Apud eũ agi poſſe.) *Non ergo fit coaceruatio ſummarum ad impediendam iuriſdictionem. Interdum coaceruatio fit, vt caſu l. ſi plures. de pact. in fauorẽ puto debitoris, neque ſummarum modò, verùm etiam vſurarum.* (*Caius ait.* Sabino Caſſio & Proculo.) *Vnius ſectæ authoribus, vt ſcribit Pomp. l. ij. de orig. iur.* (*Caius ait.* Seueri & Antonini.) *Aelius Spartianus*
» *in Seuero. Ob hoc etiam filium eius Baßianum Antoninum, qui*
» *Cæſar appellatus iam fuerat, annum tertium decimum iam agen-*
» *tem, participem imperij dixerũt milites. Cæſares autem (vt id obiter dicam) imperatores deſignati appellantur. Caius ait.* Sed ſi mutuæ ſint actiones.) *Mutuæ actiones conuentiones ſunt & reconuentiones, de quibus idem iudex cognoſcit, in nouel. de execut. conuent. & reconuent. §. illud quoque. & l. penul. de ſenten. & interloc. C.* (*Caius ait.* Si vna communis actio.) *Qui enim duplicibus iudicijs agunt, omnes actores ſunt, & rei l. in tribus. de iudic. Licet autem actores omnes ſint, & omnes rei (poßident enim, & poßident & petunt. §. ſanè. de acti. in inſt.) ne tamen iudicium confundatur, quòd ſine actore & reo eſſe non poteſt, actor vnus intelligitur, is ſcilicet qui iudicem primus appellauit l. nihil intereſt. com. diuid. & in l. in tribus, iam citata*

tata. Sed cùm ſimul ad iudicium prouocant, ſorte res diſcernitur l. ſed cum. de iudic. Caius ait. Et vel vni adiudicari poteſt.) *Cùm ſcilicet diuiſionem non recipit § . ſi familiæ. de off. iudi. in inſtit. Caius ait.* Quod Caſsio & Pegaſo placet.) *Diuerſæ ſectæ authoribus. Et hæc ad l. ſi idem.*

Ad l. xij.

Vlpianus lib. 18. ad edict.

MAgiſtratibus municipalibus ſupplicium de ſeruo ſumere non licet: modica autem caſtigatio non eſt eis deneganda.

GOVEANVS.

Municipes qui ſint ſcribit Gellius lib. 18. cap. 13. Et iurecoſ. in l. i. ad municip. docet, & qui proprie ſint municipes, & qui dicantur abuſiuè, cuiuſque videlicet ciuitatis ciues. Vnde & magiſtratus municipales, ſunt ciuitatis cuiuſque magiſtratus, non Pop. Rom. neque à Pop. Rom. miſsi. Appellantur autem duumuiri l. vnic. ſi quis ius dicen. non ob. Creabantur ex ordine decurionum. Vlpianus l. ait prætor § . vlt. de pecul. Si filiusfamilias duumuir pupillo rem ſaluam fore caueri non curauit, Papinianus lib. ix. quæſtionum de peculio actionem competere ait. Neque quicquam mutare arbitror, an voluntate patris decurio factus ſit, quoniam Rempublicam ſaluam fore pater obſtrictus eſt. Qui locus ita eſt intelligendus.

Non ideo in ſolidum patrem nomine filij duumuiri teneri, quia filius voluntate patris ad decurionatum aſcendit, ex quo ordine ſuo tempore creari filium duumuirum neceſſe erat. Pater nanque decurio, qui ſalutem reipublicæ ſuæ conſeruaturum ſe iurauerat, ordinem augere debuit eum, ex quo magiſtratus creari poſſent, ſine quibus Reſp. ſalua eſſe nullo modo poteſt: vt ei imputari nõ poßit, quòd eius volũtate factus decurio filius eſt. Ait Caius. Magiſtratibus municipalibus ſupplicium de ſeruo ſumere non licet.) *Magiſtratus municipales ne in ſeruos quidem illud habent imperium, quod antea merum diximus appellari, hoc eſt, ius grauioris vllius animaduerſionis. Licere autem id dicitur, quod lege vel permittitur, vel non prohibetur l. quidã Iberius. de ſeruit. vrb. præd. l. in conſtantibus. de rit. nupt. l. i. de iuſt. & iur. Nõ licere cõtrà dicitur, quod iure prohibitum eſt. Ita ſumitur in l. tranſigere & paciſci. de tranſact. C. Ita in l. i. de iuſt. & iur. iam citata, illicitum accipitur, & ab iniquo ſeparatur, vt & ab æquo licitũ. Antequã enim exteris gentibus Roma iura daret, cuiúſque ciuitatis magiſtratus animaduertebant in facinoroſos homines. Vbi autem externa Romani regere imperia cœperunt, ius hoc animaduertendi ſuum eſſe voluerunt. Itaque in noſtris literis Iudæi Pilato reſpõdent, ſibi non licere interficere quenquam, cùm ille iußiſſet, vt ſecũdum ſuas leges de Chriſto ſtatuerent. Ait Caius.* Modica autẽ caſtigatio non eſt eis deneganda.) *In ſeruos duntaxat: quam ipſam iure vindicare ſibi nõ poſſunt, cùm eam iuriſdictionem, quã modica hæc caſtigatio ſequitur & coercitio, non habeant. Argumento id fuerit, quòd neque eam quam habent iuriſdictionem qualemcunque pœnali iudicio defendunt l. i. ſi quis ius dic. non obt. De modica autẽ caſtigatione antea diximus. Et hæc ad l. magiſtratibus.*

Ad l.

Ad L.xiij.

Idem lib.ij.ad Sabinum.

EVM qui iudicare iubet, magiſtratum eſſe oportet. Magiſtratus autem,vel qui in poteſtate aliqua ſunt,vt puta proconſul,vel proprætor,vel alij qui prouincias regunt,iudicare iubere eo die,quo priuati futuri ſunt, non poſſunt.

GOVEANVS.

Vlpianus ait. Eum qui iubet,magiſtratum eſſe oportet.) *Qui ergo extra ordinem vtilitatis gratia creantur, iudices dare non poſſunt,qualis eſt præfectus annonæ,qualis præfectus vigilum,qui magiſtratus non ſunt l.ij. de orig. iur.Ii igitur ad eas cauſas quarum notionem habent iudices dare non poſſunt. Præfectus autem vrbi licet à Pomponio in ijs magiſtratibus, qui iura reddebant non numeretur (notionem enim,vt antea oſtendimus, habebat)tamen iudices dabat l.vlt.de off.præf.vrb. & l.cũ prætor.de iud.Item ij(ait Vlpianus)quibus id more conceſſum eſt propter vim imperii,ſicuti præfectus vrbi,cæteríque Romæ magiſtratus.Neque hoc tamen ſic accipi conuenit,quaſi omnes Romæ magiſtratus iudices dare potuerint. Aliud enim eſt neminem dare iudicem in vrbe poſſe niſi magiſtratũ,aliud verò omnem magiſtratũ poſſe iudicem dare.Ii igitur magiſtratus dare iudicẽ more maiorũ poſſunt,quibus propter vim imperii conceſſum id eſt:vt qui imperii eam vim non habeant,iudices dare non poſſint. Hos autẽ eſſe puto,quos in ius ſine fraude vocare poſſumus,qui coercere nõ poſſũt.*

 argu-

argumento l. i. de in ius voc. & l. nec magiſtratibus. de iniur. Quid ergo dicemus de magiſtratibus prouincialibus qui iudices dant, neque propriè magiſtratus ſunt, vt iam antea docuimus, ſed poteſtates? Quid dicemus de ijs, quibus vel in vrbe, vel in prouincia mandatur iuriſdictio? Et magis eſt, vt ij omnes ius dandi iudicis à lege habeant nominatim l. cùm prætor, iam citata. Hoc aũt loco de ijs loquitur Vlpianus, quibus more maiorum id licet. Magiſtratum igitur eſſe oportet eum, qui iubet iudicare. Prætor ergo qui iudicare iubet, non iudicat. M. Tullius in epiſt. ad Q. fratrem, „ cuius principium eſt, Statuis. Quid? prætor iudicare ſolet nõ deberi? „ Neq; obſtat l. ſi prætor. de iud. vbi ait iureconſultus. Si prætor iuſſe„ rit eum à quo debitum petebatur adeſſe, & ordine edictorũ peracto „ pronunciauerit abſentem debere, non vtiquè iudex &c. In ea enim lege prætor ſine figura iudicij cognoſcit, abſente ſcilicet reo, cuius abſentia latam in iudicio ſententiam nullam facit l. quæſitum. de re iudic. Non obſtat l. à diuo Pio. §. ſi ſuper, vbi ex cõſtitutione principis prætor cognoſcit de cauſa proprietatis incidente in ſentẽtiæ executionem, quæ propria magiſtratuum eſt. l. à diuo Pio, iam citata. Summatim præterea cognoſcit: adeo vt eius ſentẽtia nõ præiudicet ei aduerſus quem lata eſt, quo minus iure ordinario, hoc eſt, ſolemni iudicio coram dato iudice rem petere ab eo, cui reſtituta eſt, poßit, cùm res iudicata inter eos, inter quos iudicata eſt, pariat exceptionem rei iudicatæ. Non obeſt l. qui pro tribunali. de re iud. vbi etiam in cauſa executionis cognoſcit prætor. Non ſolebant igitur ipſi cognoſcere magiſtratus, niſi extraordinariæ eſſent cognitiones, de quibus titulum prætor propoſuit. Quæ eo appellantur extraordinariæ, quia extra ordinem à prætore ſuſciperentur, aut à magiſtratibus in prouincijs, cùm ex ordine dare iudices deberent. De actionibus quoq; popularibus cognoſcebãt magiſtratus, & cauſis ſtatus l. nõ diſtinguemus. §. Iulianus. de recept. arb. De tranſactione quoque ſuper alimen-

alimentis cognoſcebant l. cùm ij. §. nec mandare. de tranſact. Cognoſcebant in cauſis executionis ſententiarum iudicum ab eis datorum, & de proprietatis quæſtionibus in executiones incidentibus, vti iam diximus, ex l. à diuo Pio. §. ſi ſuper. Cognoſcebant de appellationibus à iudicibus datis interpoſitis l. i. & vlt. quis & à quo app. & l. impp. de appel. Quæ tamen cognitiones de appellationibus multùm à datorum iudicum cognitione differunt. Dati nanq; iudices de facto quærebant: prætor an contra leges, vel constitutiones lata ſit ſententia l. ante ſententiam. de app. recip. modò non apertè contra leges lata eſſet: tales enim ſententiæ ſine appellatione reſcindebantur l. i. quæ ſenten. ſine ap. reſc. vt ſi iudex pronunciaret teſtamentum impuberis valere. Factum ergo de quo iudex datus cognouit, iterum prætor fingit, illudq; vnum quærit, iuſténe de eo facto iudex, an iniuſte iudicauit. Ait Vlpianus. Magiſtratus autem, vel qui in poteſtate aliqua ſunt.) *Magiſtratus propriè vrbani ſunt, inde dicti quòd quidam veluti populi magiſtri ſunt. Vnde dictator qui ſummam poteſtatem habebat, magiſter populi appellatur à M. Tullio lib. iij. de legibus. Definire autem magiſtratum ſemper difficile exiſtimauit Aemilius Ferretus parens alter meus, iureconſultorum memoriæ noſtræ facile princeps, neque id ſane abs re. Puto tamen magiſtratum non malè definiri poſſe, poteſtatem Pop. Ro. ordinariam. Poteſtatem certè & imperium conſtat eſſe magiſtratum. Vnde à M. Tullio, vti iam antea diximus, lib. iij. de legibus imperiũ pro magiſtratu ſumitur. Populi aũt Romani dico, vt municipiorũ magiſtratus excludamus à definitione noſtra. Ordinariã autẽ dico, vt eos, qui extra ordinẽ in vrbe creantur, excludã, de quibus Põponius in l. ij. de orig. iur. & eos qui in prouincias mittũtur, procoſſ. proprætt. præſides. eæ nanq; poteſtates extraordinariæ ſunt. M. Tul. in epiſt. ad Attic. cùm Ciliciæ proconſule præeſſet, proconſulatũ ſuũ munus extraordinariũ vocat.*

Itaque

Itaque etiam non magiſtratus, ſed poteſtates appellantur nomine generis in noſtra lege, & aliis iuris locis compluribus, quos iam antea citauimus. Legati autem poteſtates non vocantur. M. Tullius
» *lib. 5. in Verrem (quem ego 3. facio) Pertinere hoc ad eorum vtili-*
» *tatem qui iudicent, qui in prouinciis cum poteſtate, aut cum legatione futuros ſe aliquando arbitrẽtur. Ait Vlpianus.* Vt procoſ. vel prætor.) *Legendum puto proprætor vel proprætore, vt proconſul, licet proprætores proconſules M. Tullius interdum appellet, quemadmodum à nobis notatum eſt in Vatinianam interrogationem. Quin & titulus de officio procõſulis, & ad proprætores etiam pertinet. Ait Vlpianus.* Vel alij qui prouincias regũt.) *Reliquos præſides, qui ex ordine ſenatorio non mittuntur. Sed & eos intelligit Vlpianus, qui ſub nomine præſidis non mittuntur, vt præfectos Auguſtales, de quibus iam antea ſcripſimus. Nec eos ſolùm qui vniuerſas prouincias regunt, ſed & eos qui ciuitatẽ vnam regunt, qualis eſt iuridicus Alexandriæ, quales correctores ciuitatũ Italiæ, De quibus Hermogenianus in l. de omnibus. de off. præſ. Quod nomẽ noſtra Luſitania retinuit vocatq́;* Corregedores. *Ait Vlp.* Quo die priuati futuri ſunt.) *Vrbani magiſtratus exacto anno priuati ſunt: prouinciales exacto eo tempore ad quod miſſi ſunt, quod ad poteſtatem exercendam attinet. Vt enim ſcribit Vlp.*
» *l. vlt. de off. procoſ. Proconſul portam Romæ ingreſſus deponit imperium, hoc eſt, inſignia imperii: non quòd tum demum deſinat habere imperium in prouincia quam adminiſtrauit. Cuius rei argumẽto*
» *eſt quod idem Vlpianus ſcribit in l. 1. eodem tit. Proconſul vbique*
» *quidem proconſularia inſignia habet ſtatim atque vrbem egreſſus*
» *eſt, poteſtatem autem non exercet niſi in eadem prouincia, quæ ei*
» *decreta eſt. Sciendum autem eſt etiam ſuo tempore exacto, quandiu tamen ſucceſſor non venit, eos priuatos non intelligi l. meminiſſe. de off. procoſ. argumẽto l. vẽditor. §. iudices. de iu. l. Et hæc ad l. eũ qui.*

Ad

Ad l. xiiij.

Idem lib. XXXIX. ad edict.

EST receptum, eóque iure vtimur, vt ſi quis maior, vel æqualis ſubijciat ſe iuriſdictioni alterius, poſsit ei, & aduerſus eum ius dici.

GOVEANVS.

Ait Vlpianus. Eſt receptum.) *Moribus, & conſuetudine inueterata, de qua Iulianus in l. de quibus. de leg. & ſenatuſconſ. Quæ autem moribus recipiuntur, ea ferè contra ius recipiuntur: cuiuſmodi eſt pupillaris ſubſtitutio, cùm ipſo iure alteri hæredem nemo det: cuiuſmodi & hoc, quod in l. noſtra receptum eſſe ſcribit iureconſultus. Nam cùm ipſo iure ſancitum eſſet ne conſulem, ne prætorem, ne cæteros magiſtratus, qui imperium habent, in ius quis vocaret, ad conſtituendam magiſtratuum maieſtatem, quam ne ipſi quidem imminuere poſſent magiſtratus: receptum tamen moribus eſt, vt collegæ collegis, maiores minoribus ſe ſubijcere poſſent l. iiij. de recept. arb. l. ille à quo. ad ſenatuſconſ. Trebel. hoc eſt, receptũ eſt, vt maieſtatem imperij, vti iam dictum eſt, poſſent imminuere, quod ipſo iure fieri nullo modo poteſt. Receptum autem hoc eſt, in contentioſa non in voluntaria iuriſdictione. l. apud. de manumiſs. Neque obſtat l. apud filiumfa. §. apud collegam. de manumiſs. vind. Quem locum ipſe etiam Accurſius notat ab alijs negatiuè legi & quidem rectè meo iudicio. Itaque in l. vn. de off. coſ. ſcribit Vlpianus, nullam eſſe dubitationem quin coſſ. apud ſe ſeruos ſuos poßint manumittere. Sed ſi eueniat vt minor xx. annis coſ. ſit, apud ſe manumittere non poteſt, cùm ipſe ſit qui ex*

ſenatuſconſ. conſilij cauſam examinet: apud collegam verò cauſa probata, poſſe. Puto quia neque adoptare, neque emancipare, neq; manumittere abſentes, aut per alium poſſumus l. poſt mortem §. neque adoptare. de adopt. & magna fieret diminutio maieſtatis, ſi coſ. ad coſ. vel prætorem veniret. litigare autē per aliū poſſumus. Liuius, vt rem nouam & inauditam, ſcribit conſulem quendam ad prætoris, cui mandata à ſenatu delectus cura erat, tribunal veniſſe. Manumiſsionis autem cauſam abſentes per procuratorem probare poſſumus l. etiã §. abſens. de man. vind. manumittere per procuratorem non poſſumus l. nec mulierem C. de vind. lib. &c. De maioribus & minoribus magiſtratibus vide Gell. lib. xiij. cap. xiiij. & hæc ad l. eſt receptum.

Ad l. xv.

Idem lib. ij. de omnibus tribunalibus.

SI per errorem alius pro alio prætor fuerit aditus, nihil valebit quod actum eſt. Nec enim ferendus eſt, qui dicat conſenſiſſe eos in præſidem: cùm, vt Iulianus ſcribit, non conſentiant qui errant. Quid enim tam contrarium eſt conſenſui, quàm error qui imperitiam detegit?

GOVEANVS.

Qui in magiſtratum conſentiunt, cuius iuriſdictioni ſubiectos ſe non eſſe ſciunt, quominus iudicatum faciant, recuſare nõ poſſunt. Sed & ſi non ſit magiſtratus in quem conſenſerunt, iuriſdictioni tamen alicui præſit, qualis eſt procurator Cæſaris, ſententiæ parêre coguntur l. i. de iuriſd. om. iud. C. & l. i. de iud. Secus autem ſi in priuatum

priuatum conſenſerint. Priuatorum nanque cõſenſus iudicem facere minime poteſt l. priuatorum. de iuriſd. om. iud. C. Conſentire autem videntur, qui non errant. Errant porrò & qui eum prætorem qui de repetundis quærit, pro vrbano adeunt, & qui eius prætoris qui de repetundis quærit, iuriſdictionem eſſe putant: illi in facto, ij in iure errant l. ij de iud. Nihil enim conſenſui tam contrariũ eſt, quàm error. Conſenſus enim plurium congruentes voluntates continet: at qui errat, non id vult quod facit, ſed id potius quod non facit. Neque poteſt dici vim & metum magis contraria eſſe voluntati, quàm errorem. Qui enim minis aut malo coacti aliquid faciunt, id potius videntur malle facere, quàm pati. Et coacta voluntas, voluntas cenſetur l. ſi mulier §. ſi quis coactus. de eo quod met. cau. quo in loco ſcribit iurecoſ. eum qui metu coactus hæreditatem adit, reſtitutionis in integrum auxilio indigêre. Hæres igitur eſſe voluit. Alioquin quid opus eſſet reſtitutione ei, qui hæres non fuit? Sed videamus ne errantis quoque voluntas eſſe videatur. Si enim paterfamilias ſeruum alienum, quem liberum putabat, hæredem inſtituerit dato cohærede, ſemis in quo ſeruus inſtitutus eſt, inter cohæredem & ſerui dominum diuiditur: idque Tiberius in perſona Parthenij ſerui ſui conſtituit l. ſi paterfa. de hæred. inſtituen. Quæ diuiſio non fieret, ſi quem errans inſtituit, inſtituiſſe non videretur: cum teſtamentum aliud nihil ſit, quàm voluntatis noſtræ ſententia, nulláque errantis ſit voluntas. Videamus tamen ne non errauerit teſtator in l. ſi paterfamilias. Et ſi quidem Pamphilum pro Sticho hæredem ſcripſiſſet, tum erraſſet, neque eſſet Pamphilus hæres, ſi error probaretur. Erraſſet quoq; ſi exulem hæredem inſtituiſſet, putans cum eo teſtamenti factionem eſſe. Hic autem eum, quem inſtituere voluit, inſtituit, inſtituítque eum, qui cum teſtamenti factio eſt. At ſi putaſſet ſeruum, non inſtituiſſet. Hoc ergo expreſſiſſet, ita eum ſe hæredem eſſe velle, ſi liber ſit.

Nam etiam cum ſeruis teſtamentifactio eſt. Quod cùm non cauerit, & eum quem volebat hæredem inſtituerit, & quem per legem licebat inſtituere, nõ videtur ita erraſſe, vt qui prætorem, qui de repetundis cognoſcit, pro prætore vrbano adeunt. Dicet quis. Quamobrem ergo non totum ſemiſſem aufert ſerui dominus? Tiberium Cæſarem in ſua cauſa ex æquitate quod ſolidum auferre poterat, cum cohærede ſerui ſui diuiſiſſe, motum defuncti etiam non expreſſa voluntate.

Ad l.xvj.

Idem libro iij. de omnibus tribunalibus.

SOlet prætor ſuam iuriſdictionem mandare: & aut omnem mandat, aut ſpeciem vnam. & is cui mandata iuriſdictio eſt, fungitur vice eius qui mandauit, non ſua.

GOVEANVS.

" ☙ *Ait Vlpianus.* Solet prætor.) *More enim maiorum re-*
" *ceptũ id eſt, vt is iuriſdictionem mandet, qui eam ſuo iure habet,*
" *non alieno beneficio l. more maiorum. hoc eod. tit.* Suam iuriſdictionem mandare.) *Propriam iuriſdictionem, ita enim appellat Macer in l. cognitio. de off. eius cui &c. Nã cùm iudicare iubet, nõ mandat ſuam iuriſdictionem, cùm ipſe non ſoleat iudicare, vti iã docuimus. Suam ergo iuriſdictionem cùm mandat, vniuerſum iuriſdicundi munus mãdat l. i. de ſuſpect. tut. quod in dãdo, dicẽdo, & addicẽdo poſitũ eſt. Huius muneris non eſt, quẽadmodũ iã diximus, iudicis dãdi licẽtia, licet iuriſdictio appelletur in l. imperiũ.*

Omne

Omne igitur hoc munus tranſit in eum,cui prætor omnem iuriſdictionem ſuam mandat,eámque miſtum imperium,ſiue non merũ, ſiue modica coercitio comitatur:alioquin deridicula ſit, ſiue potius nulla.l.vlt.de off.eius cui & c.Mãdat aũt & prætori l.ſed etſi.de off.eius &c.& priuato l.vlt.cod.tit.iam citata.Quid ergo? coercebit etiam priuatus non obtemperantes?certe,ſed non quaſi ſibi,ſed quaſi ius dicenti,hoc eſt,ipſi prætori cuius vices gerit.Sedebit ne pro tribunali?Et magis eſt vt ſedeat,vt & legatus in prouincia, cui mandata iuriſdictio eſt.Inſignibus prætoris non vtetur,quæ honori tributa ſunt.Mandabit autem prætor iuriſdictionem,ſi iuſta aliqua cauſa erit:vt ſi proficiſcatur l.i.de off.eius cui & c. ſi morbo ſontico laboret. Aut ſpeciem vnam.) *Macer in l.cognitio,iam citata.Vt poſſeſsio bonorum detur, vel ſi cui damni nomine non caueatur,vt is poßidere iubeatur,aut ventris nomine mulier, vel is cui legatum eſt,legatorum ſeruandorum cauſa in poſſeßionem mittatur,mandari poteſt.Sed an & is non obtemperantes coercebit?Et puto coerciturum,ſi ipſe prætor coerciturus erat, argumento l.dies cautioni:de dam.inf.An tamen(ait Vlpianus)is qui nõ admittet,etiã captis pignoribus à magiſtratibus coerceatur? Non puto,ſed in factum actione tenebitur.Nam & ſi à prætore miſſus nõ admittatur,eadem actione vtendum eſt. Si igitur prætor coerceret non admittentem,magiſtratus etiam,cui duas res iniunxit prætor, cautionem,& poſſeßionem,coerceret. Idem dicendum videtur de eo,cui ſpeciem vnam ſuæ iuriſdictionis mandat prætor.Mandare autem ſpeciem vnam poteſt,cui & omnẽ iuriſdictionẽ.Mandare autem non eſt edicto iniungere:quod enim edicto iniungitur, vt municipalibus magiſtratibus cautio,& poſſeßio, in perpetuum iniungitur.* Et is cui mandata iuriſdictio eſt, fungitur vice eius qui mandauit,non ſua.) *Vel omnis,vel ſpecies.Fungi aũt vice eius qui mandauit,non ſua,verum eſt,etiam ſi prætor ſit, cui*

 manda-

mandata eſt iuriſdictio l.etſi.de off.eius cui &c. Vt neque cõſilium præbere poſsit manumittere volẽtibus, neque permittere prædij minoris alienationem. Quorum tamen vtrunque prætori datum eſt. Et hæc ad l.ſolet.

Ad L.xvij.

Idem lib.1.opinionum.

PRætor ſicut vniuerſam iuriſdictionẽ mandare alij poteſt, ita & in perſonas certas, vel ad vnam ſpeciem poteſt, maximè cùm iuſtam cauſam ſuſceptæ ante magiſtratum aduocationis alterius partis habuerit.

GOVEANVS.

Prætor vniuerſam interdum iuriſdictionem mandat, ſpeciem interdum vnam, quemadmodum ad legem ſuperiorem proximam ſcripſimus. Mandat interdum quoq; in certas perſonas iuriſdictionem, maximè cùm alterius partis aduocatus ante magiſtratũ fuit. Cùm autẽ in certas perſonas mandat, vniuerſalem in eas perſonas iuriſdictionẽ mãdat, hoc eſt, vt eis omnino ius dicatur, vt res cunq; poſtulabit. Iudicare nanq; iubere, id verò ſemper atque ordine facit. Et hæc ad l.prætor.

Ad L.xviij.

Africanus lib.6.Quæſt.

SI cõuenerit vt alius prætor, quàm cuius iuriſdictio eſſet, ius diceret, & priuſquam adiretur mutata voluntas fuerit, procul dubio nemo tenetur huiuſmodi cõuẽtioni ſtare.

GOVEA-

GOVEANVS.

✠ *Africanus ait.* Si conuenerit.) *Vlpianus in l.ij.de iud.* (*Cō-* ”
uenire autem vtrum inter priuatos ſufficiat, an verò ipſius etiam ”
prætoris conſenſus neceſſarius eſt? lex Iulia iudiciorũ ait. Quomi- ”
nus inter priuatos conueniat.) *Sufficit ergo priuatorum con-
ſenſus. Proinde ſi priuati conſentiant, prætor autem ignoret cõſen-
tire, & putet ſuam iuriſdictionem eſſe, an legi ſatisfactum ſit vi-
dendum eſt. Et puto poſſe defendi, eius iuriſdictionem eſſe. Litiga-
torum itaque non errantium conſenſus iuriſdictionẽ ei prætori dat,
qui iuriſdictionem non habet, neque ipſius prætoris ſcientia requiri-
tur. Sed ponamus mutatam litigatorum voluntatem. Et dicendũ
erit eius non amplius eſſe iuriſdictionẽ, ſiue antequàm adirent, ſiue
poſteà mutata eorũ volũtas eſt. Nã & ſi inter litigatores trãſi-
gere inter ſe volentes conueniat, ne prætor cuius eſt iuriſdictio ius
dicat, ceſſant prætoris partes, cuius propoſitum eſt lites dirimere l.i.
§. inde quæritur. de oper. no. nunci. Quid ſi vnus conuentioni ſtare
nolit? Et puto intereſſe an antequàm prætor aditus eſt, an pòſt à
conuentione reſiliat. Antequàm enim aditus prætor ſit, cõuentioni
ſtare non cogetur: poſteà verò quam aditus eſt, alterius poſtulatu
cogetur, ne prætoris maieſtas illudi videatur. Prætori igitur cuius
iuriſdictio nõ eſt, duo dant iuriſdictionem, conſenſus & aditio. Si
igitur antequàm prætor adeatur, conuentioni nemo ſtare cogitur,
quid eſt quod in l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. qui in inſtru-
mento conſcribendo fori præſcriptioni renunciauerit, declinare forũ
non poteſt? Et dicendum eſt, ne decipiatur qui tecum aliter non cõ-
traxiſſet, niſi tu fori præſcriptioni renunciaſſes, id eſſe à Iuſtiniano
conſtitutum. In caſu autem noſtræ legis nihil tale eſt. Et hæc ad
l. ſi conuenerit.*

Ad l. xix.

Vlpianus lib. VI. fideicommiſ.

QVædam puella apud competentem iudicem litem ſuſceperat, deindeq́ condemnata ad viri matrimonium, alij iuriſdictioni ſubiecti, peruenerat: quærebatur, an prioris iudicis ſententia exequi poſſet? Dixi poſſe, quia antè fuerat dicta ſententia. Sed & ſi poſt ſuſceptam cognitionem, ante ſententiam hoc eueniret, idem putarem de ſentẽtia, quæ à priore iudice rectè ferretur. Quod generaliter & in omnibus huiuſmodi caſibus obſeruandum eſt. Quoties de quantitate ad iuriſdictionem pertinente queritur, ſemper quantum petatur quærendum eſt, non quantum debeatur.

GOVEANVS.

℞§ Si poſtquàm lata aduerſum te ſententia eſt forum mutaſti, non eo eius executio impeditur. Idem dicendum, ſi poſt litem conteſtatam forum mutaſti. Lata enim iure poſteà ſententia executioni mandabitur. Ait Vlpianus. Quædam Puella.) *Quæ in iudicio cum tutore ſtare poterat l. i. qui legit. perſ. hab. C. & l. i. de adminiſtrat. tut. quemadmodum & manumittere poteſt l. pupillus. de manumiſſ. vind. ſi impubes eſt: ſi pubes, cum curatore ſtare poteſt.* Apud competentem iudicem.) *Competens iudex ad differentiam dati dicitur l. penult. iud. ſol. l. ſed & hæ. de procur.* Litẽ ſuſceperat.) *Ergo infans non erat. Et ſanè pueri ſiue puellæ à ſeptimo anno dicuntur, infra infantes l. ſi infanti de iure delib.*

& l. i.

& l.i.§.i.de admi.& peric.tut. Ad matrimoniũ viri, alij iuriſdictioni ſubiecti.) *Concubinæ forũ non mutant, neq; vxores quæ non ſunt legitimæ vt iam ſupra ſcripſimus. Solæ vxores legitimæ forum & domicilium mutant l.filij.§.i.l.ſponſa l.de iure. ad municip.* Quæ à priore iudice recte ferretur.) *Repugnant enim rectè ferri, & executioni non mandari. Sed quomodo mandabitur, cùm extra territorium ius dicenti impunè non paretur?* & *de hoc ad l.ſequentem dicemus.* Ad iuriſdictionem.) *Quemadmodum hoc loco iuriſdictio accipi debeat, ex ijs quæ ſcripſimus ad l.ſi idem intelligi poteſt. Et hæc ad l. quædam puella.*

Ad L. xx.

Paulus lib.i.ad edictum.

EXtra territorium ius dicenti impunè non paretur. Idé & ſi ſupra iuriſdictionem ſuam velit ius dicere.

GOVEANVS.

❧ *Idẽ ſcribit iureconſultus in l.cum vnus §.is.de bon.autor.iud. poſ. & in l.intra centeſimum de off.præf.vrb. Quomodo igitur in caſu legis ſuperioris proximæ, ſentẽtia aduerſus puellam quæ forum mutauerat lata, executioni mandari poſſe dicitur, ſi extra territoriũ impunè ius dicenti non paretur? Et dicendum puto, ſi quidem bona habuit in ea iuriſdictione quam mutauit, poſſe in ijs fieri executionem. Si verò nulla bona habuit, iuſſu principis is qui iuriſdictioni præeſt, cui ſubiecta eſſe cœpit, ſententiã exequetur. Argumento l.à diuo Pio.§.i. Sententiã (ait Vlpianus) Romæ dictam, in prouincijs* »
poſſe præſides, ſi hoc iuſſi fuerint (ſic enim eo loco, non, ſi hoc viſum »
fuerit, legitur in vetere meo codice) ad finẽ perſequi. Idem impera- »
tor noſter cum patre ſuo reſcripſit. Principis itaq; iuſſione opus eſt. »
Vrbani nanq; magiſtratus nullum in prouincijs imperiũ eſt. Quod ſi legimus, ſi hoc viſum fuerit, in arbitrio erit præſidis exequi ſen-

N tentias

Concubinæ poßítne ius dici, meritò quæri poteſt. Et non poſſe puto, non per verbum hoc, vxori, ſed per verba illa, neque cæteris, quos ſecùm habet. Ei autem quæ vxor fuit, ius dici poteſt, quia ſolutum matrimonium eſt: & reuerentia coniugalis quæ olim fuit, hac re minimè violatur. Liberis. *ait iureconſultus.) In infinitum, neq; ijs duntaxat qui in poteſtate ſunt, ſed & emancipatis Naturalis nanq; charitas emãcipatione nihil imminuitur. Quin & naturalibus putem ius dici non debere. Certè nepotes ex filia non propriè noſtrorum liberorum appellatione continentur: ſed tamen neque ijs ius rectè dicetur. propius nanque nos quàm liberti, quàm ij qui nobiſcũ ſunt, attingunt, quibus tamen ius non rectè dicitur. Sed videamus quamobrem iureconſultus nõ addidit. Neque patri. Et dici poteſt, quia eadem ratio in vtroque ſit, ſatis eſſe alterum dicere. Niſi illud magis placeat, ſcripſiſſe hæc Vlpianum ad edictum prouinciale: in prouincias autẽ patres à filijs duci nõ ſolere, vxores liberas, libertos, totãq; familiã ſolere. Ait iurecõſultus,* Neq; libertis.) *Serui nanque poſtulare non poſſunt, argumento l. ſi ſeruus. de bon. poß. neque conuenire quenquam, neque conueniri ipſi poſſunt l. quoties. ſiquis cautionib. neque procurator eorum nomine actionem intentare l. ſeruum. de procur. Quod autem ait iureconſultus,* Neque libertis, neque ijs quos nobiſcum habemus, *liberis hominibus ius dicamus, non perpetuò verum eſt. Vt enim Macer ſcribit in l. ſenatuſconſulto. de off. præſ. Senatuſconſulto cauetur, vt de ijs quæ prouincias regentes, comitéſue, aut liberti eorum, antequàm in prouinciam venirent contraxerunt, parcißimè ius dicatur: & vt actiones amiſſæ ob eam cauſam quòd inſtitutæ non ſint, poſteaquàm quis eorum ea prouincia exceſſerit, reſtituantur. Si quid tamen inuito accidit, veluti ſi iniuriam, aut furtum paſſus eſt, hactenus ius dicendum eſt, vt lis conteſtetur, réſque ablata exhibeatur & deponatur, aut ſiſti exhiberíue ſatiſdato promittatur. Et hæc ad l. qui iuriſdictioni.*

Ad l.xj.

Caius lib.i. ad edict.prouin.

SI idem cum eodem pluribus actionibus agat, quarum ſingularum quantitas intra iuriſdictionem iudicantis ſit,coaceruatio verò omnium excedat modũ iuriſdictionis eius,apud eum agi poſſe Sabino, Caſsio, & Proculo placuit.Quæ ſententia reſcripto Seueri & Antonini imperatorum confirmata eſt.Sed & ſi mutuæ ſint actiones, & alter minorem quãtitatem,alter maiorem petat, apud eundem iudicem agendum eſt ei,qui quantitatem minorem petit:ne in poteſtate calumnioſa aduerſarij mei ſit, an apud eundem litigare poſsim.Si vna actio communis ſit plurium perſonarum,veluti familiæ erciſcundæ,communi diuidundo,finium regundorum,vtrũ ſingulæ partes ſpectandæ ſint circa iuriſdictioné eius qui cognoſcit? quod Ofilio,& Proculo placet,quia quiſq; de parte ſua iudicat.An potius tota res,quia tota res in iudicium venit,& vel vni adiudicari poteſt?quod Caſsio,& Pegaſo placet.Et ſanè eorum ſententia probabilior eſt.

GOVEANVS.

Lex hæc nullam habet obſcuram ſententiam.Caius ait. Intra iuriſdictionem iudicantis.) *Iuriſdictio igitur hoc loco eſt iudicantium,ſed eorum quibus generalitas aliqua cauſarũ data eſt, non eius qui in vno aliquo negotio iudex datur. vt ecce pedanei iudices negotia vilia iudicant nõ expectato præſide l. vlt.de ped.*

L. iudi-

iudicibus C. Defenſores item ciuitatum de cauſis vſque ad trecen-
tos aureos cognoſcunt §. & iudicare in nouella de defen.ciuita. In
vilibus igitur negotijs pedanei iudices,in cauſis C C C. aureorum
defenſores ciuitatum iuriſdictionem habere dici poſſunt,non tamen
propriè. Notio nanque hæc eſt,non iuriſdictio,ex l.ait prætor.de re
iud. iam citata.Itaque etiam in nouel . iam citata.de defen. iuriſ-
» dictionem non habere ijs verbis ſignificat. Nemo inſuper prohi-
» beatur apud defenſores in acta referre quibus de rebus vult, ſiue
» præſes in ciuitatibus præſto ſit,ſiue non ſit:ijs ſolis exceptis quæ iu-
» riſdictionem requirunt,& ex ipſa præſidum authoritate pendent.
(Caius ait. Apud eũ agi poſſe.) Non ergo fit coaceruatio ſum-
marum ad impediendam iuriſdictionem. Interdum coaceruatio
fit,vt caſu l. ſi plures.de pact.in fauorẽ puto debitoris,neque ſum-
marum modò,verùm etiam vſurarum.(Caius ait.Sabino Caſ-
ſio & Proculo.)Vnius ſectæ authoribus,vt ſcribit Pomp. l. ij.
de orig.iur.(Caius ait.Seueri & Antonini.) Aelius Spartianus
» in Seuero. Ob hoc etiam filium eius Baſsianum Antoninum,qui
» Cæſar appellatus iam fuerat,annum tertium decimum iam agen-
» tem,participem imperij dixerũt milites.Cæſares autem (vt id obi-
ter dicam) imperatores deſignati appellantur. Caius ait. Sed ſi
mutuæ ſint actiones.) Mutuæ actiones conuentiones ſunt &
reconuentiones,de quibus idem iudex cognoſcit,in nouel. de execut.
conuent.& reconuent.§. illud quoque. & l.penul. de ſenten. &
interloc. C.(Caius ait. Si vna communis actio.) Qui enim du-
plicibus iudicijs agunt, omnes actores ſunt, & rei l.in tribus.de
iudic. Licet autem actores omnes ſint, & omnes rei (poſsident
enim, & poſsident & petunt. §. ſanè. de acti. in inſt.) ne ta-
men iudicium confundatur, quòd ſine actore & reo eſſe non po-
teſt, actor vnus intelligitur, is ſcilicet qui iudicem primus ap-
pellauit l. nihil intereſt. com. diuid. & in l. in tribus, iam ci-

tata

tata. Sed cùm ſimul ad iudicium prouocant, ſorte res diſcernitur l. ſed cum. de iudic. (Caius ait. Et vel vni adiudicari poteſt.) *(Cùm ſcilicet diuiſionem non recipit §. ſi familiæ. de off. iudi. in inſtit. Caius ait.* Quod Caſsio & Pegaſo placet.) *Diuerſæ ſectæ authoribus. Et hæc ad l. ſi idem.*

Ad l. xij.

Vlpianus lib. 18. ad edict.

MAgiſtratibus municipalibus ſupplicium de ſeruo ſumere non licet: modica autem caſtigatio non eſt eis deneganda.

GOVEANVS.

Municipes qui ſint ſcribit Gellius lib. 18. cap. 13. Et iurecoſ. in l. 1. ad municip. docet, & qui proprie ſint municipes, & qui dicantur abuſiuè, cuiuſque videlicet ciuitatis ciues. Vnde & magiſtratus municipales, ſunt ciuitatis cuiuſque magiſtratus, non Pop. Rom. neque à Pop. Rom. miſsi. Appellantur autem duumuiri l. vnic. ſi quis ius dicen. non ob. Creabantur ex ordine decurionum. Vlpianus l. ait prætor §. vlt. de pecul. Si filiusfamilias duumuir pupillo rem ſaluam fore caueri non curauit, Papinianus lib. ix. quæſtionum de peculio actionem competere ait. Neque quicquam mutare arbitror, an voluntate patris decurio factus ſit, quoniam Rempublicam ſaluam fore pater obſtrictus eſt. Qui locus ita eſt intelligendus.

L ij   *Non*

Non ideo in ſolidum patrem nomine filij duumuiri teneri, quia filius voluntate patris ad decurionatum aſcendit, ex quo ordine ſuo tempore creari filium duumuirum neceſſe erat. Pater nanque decurio, qui ſalutem reipublicæ ſuæ conſeruaturum ſe iurauerat, ordinem augere debuit eum, ex quo magiſtratus creari poſſent, ſine quibus Reſp. ſalua eſſe nullo modo poteſt: vt ei imputari nõ poßit, quòd eius volũtate factus decurio filius eſt. Ait Caius. Magiſtratibus municipalibus ſupplicium de ſeruo ſumere non licet.) *Magiſtratus municipales ne in ſeruos quidem illud habent imperium, quod antea merum diximus appellari, hoc eſt, ius grauioris vllius animaduerſionis. Licere autem id dicitur, quod lege vel permittitur, vel non prohibetur l. quidã Iberius. de ſeruit. vrb. præd. l. in conſtantibus. de rit. nupt. l. i. de iuſt. & iur. Nõ licere cõtrà dicitur, quod iure prohibitum eſt. Ita ſumitur in l. tranſigere & paciſci. de tranſact. C. Ita in l. i. de iuſt. & iur. iam citata, illicitum accipitur, & ab iniquo ſeparatur, vt & ab æquo licitũ. Antequã enim exteris gentibus Roma iura daret, cuiúſque ciuitatis magiſtratus animaduertebant in facinoroſos homines. Vbi autem externa Romani regere imperia cœperunt, ius hoc animaduertendi ſuum eſſe voluerunt. Itaque in noſtris literis Iudæi Pilato reſpõdent, ſibi non licere interficere quenquam, cùm ille iußiſſet, vt ſecũdum ſuas leges de Chriſto ſtatuerent. Ait Caius.* Modica autẽ caſtigatio non eſt eis deneganda.) *In ſeruos duntaxat: quam ipſam iure vindicare ſibi nõ poſſunt, cùm eam iuriſdictionem, quã modica hæc caſtigatio ſequitur & coercitio, non habeant. Argumento id fuerit, quòd neque eam quam habent iuriſdictionem qualemcunque pœnali iudicio defendunt l. i. ſi quis ius dic. non obt. De modica autẽ caſtigatione antea diximus. Et hæc ad l. magiſtratibus.*

Ad l.

Ad L.xiij.

Idem lib.ij.ad Sabinum.

EVM qui iudicare iubet, magiſtratum eſſe oportet. Magiſtratus autem,vel qui in poteſtate aliqua ſunt,vt puta proconſul,vel proprætor,vel alij qui prouincias regunt,iudicare iubere eo die,quo priuati futuri ſunt, non poſſunt.

GOVEANVS.

Vlpianus ait. Eum qui iubet,magiſtratum eſſe oportet.) *Qui ergo extra ordinem vtilitatis gratia creantur, iudices dare non poſſunt,qualis eſt præfectus annonæ,qualis præfectus vigilum,qui magiſtratus non ſunt l.ij. de orig. iur. Ii igitur ad eas cauſas quarum notionem habent iudices dare non poſſunt. Præfectus autem vrbi licet à Pomponio in ijs magiſtratibus, qui iura reddebant non numeretur (notionem enim,vt antea oſtendimus, habebat) tamen iudices dabat l.vlt.de off.præf.vrb. & l.cũ prætor.de iud. Item ij (ait Vlpianus) quibus id more conceſſum eſt propter vim imperii,ſicuti præfectus vrbi,cæteríque Romæ magiſtratus. Neque hoc tamen ſic accipi conuenit,quaſi omnes Romæ magiſtratus iudices dare potuerint. Aliud enim eſt neminem dare iudicem in vrbe poſſe niſi magiſtratũ,aliud verò omnem magiſtratũ poſſe iudicem dare. Ii igitur magiſtratus dare iudicẽ more maiorũ poſſunt,quibus propter vim imperii conceſſum id eſt: vt qui imperii eam vim non habeant,iudices dare non poßint. Hos autẽ eſſe puto,quos in ius ſine fraude vocare poſſumus,qui coercere nõ poßũt.*

argumento l. i. de in ius voc. & l. nec magiſtratibus. de iniur. Quid ergo dicemus de magiſtratibus prouincialibus qui iudices dant, neque propriè magiſtratus ſunt, vt iam antea docuimus, ſed poteſtates? Quid dicemus de ijs, quibus vel in vrbe, vel in prouincia mandatur iuriſdictio? Et magis eſt, vt ij omnes ius dandi iudicis à lege habeant nominatim l. cùm prætor, iam citata. Hoc aũt loco de ijs loquitur Vlpianus, quibus more maiorum id licet. Magiſtratum igitur eſſe oportet eum, qui iubet iudicare. Prætor ergo qui iudicare iubet, non iudicat. M. Tullius in epiſt. ad Q. fratrem, " cuius principium eſt, Statuis. Quid? prætor iudicare ſolet nõ deberi? " Neq; obſtat l. ſi prætor. de iud. vbi ait iureconſultus. Si prætor iuſſe- " rit eum à quo debitum petebatur adeſſe, & ordine edictorũ peracto " pronunciauerit abſentem debere, non vtique iudex &c. In ea enim lege prætor ſine figura iudicij cognoſcit, abſente ſcilicet reo, cuius abſentia latam in iudicio ſententiam nullam facit l. quæſitum. de re iudic. Non obſtat l. à diuo Pio. §. ſi ſuper, vbi ex cõſtitutione principis prætor cognoſcit de cauſa proprietatis incidente in ſentẽtiæ executionem, quæ propria magiſtratuum eſt. l. à diuo Pio, iam citata. Summatim præterea cognoſcit: adeo vt eius ſentẽtia nõ præiudicet ei aduerſus quem lata eſt, quo minus iure ordinario, hoc eſt, ſolemni iudicio coram dato iudice rem petere ab eo, cui reſtituta eſt, poſſit, cùm res iudicata inter eos, inter quos iudicata eſt, pariat exceptionem rei iudicatæ. Non obeſt l. qui pro tribunali. de re iud. vbi etiam in cauſa executionis cognoſcit prætor. Non ſolebant igitur ipſi cognoſcere magiſtratus, niſi extraordinariæ eſſent cognitiones, de quibus titulum prætor propoſuit. Quæ eo appellantur extraordinariæ, quia extra ordinem à prætore ſuſciperentur, aut à magiſtratibus in prouincijs, cùm ex ordine dare iudices deberent. De actionibus quoq; popularibus cognoſcebãt magiſtratus, & cauſis ſtatus l. nõ diſtinguemus. §. Iulianus. de recept. arb. De tranſactione quoque ſuper alimen-

alimentis cognoſcebant l. cùm ij. §. nec mandare. de tranſact. Cognoſcebant in cauſis executionis ſententiarum iudicum ab eis datorum, & de proprietatis quæſtionibus in executiones incidentibus, vti iam diximus, ex l. à diuo Pio. §. ſi ſuper. Cognoſcebant de appellationibus à iudicibus datis interpoſitis l. i. & vlt. quis & à quo app. & l. impp. de appel. Quæ tamen cognitiones de appellationibus multùm à datorum iudicum cognitione differunt. Dati nanque iudices de facto quærebant: prætor an contra leges, vel conſtitutiones lata ſit ſententia l. ante ſententiam. de app. recip. modò non apertè contra leges lata eſſet: tales enim ſententiæ ſine appellatione reſcindebantur l. i. quæ ſenten. ſine ap. reſc. vt ſi iudex pronunciaret teſtamentum impuberis valere. Factum ergo de quo iudex datus cognouit, iterum prætor fingit, illudque vnum quærit, iuſténe de eo facto iudex, an iniuſte iudicauit. Ait Vlpianus. Magiſtratus autem, vel qui in poteſtate aliqua ſunt.) *Magiſtratus propriè vrbani ſunt, inde dicti quòd quidam veluti populi magiſtri ſunt. Vnde dictator qui ſummam poteſtatem habebat, magiſter populi appellatur à M. Tullio lib. iij. de legibus. Definire autem magiſtratum ſemper difficile exiſtimauit Aemilius Ferretus parens alter meus, iureconſultorum memoriæ noſtræ facile princeps, neque id ſane abs re. Puto tamen magiſtratum non malè definiri poſſe, poteſtatem Pop. Ro. ordinariam. Poteſtatem certè & imperium conſtat eſſe magiſtratum. Vnde à M. Tullio, vti iam antea diximus, lib. iij. de legibus imperiũ pro magiſtratu ſumitur. Populi aũt Romani dico, vt municipiorũ magiſtratus excludamus à definitione noſtra. Ordinariã autẽ dico, vt eos; qui extra ordinẽ in vrbe creantur, excludã, de quibus Põponius in l. ij. de orig. iur. & eos qui in prouincias mittũtur, procoſs. proprætt. præſides. eæ nanque poteſtates extraordinariæ ſunt. M. Tul. in epiſt. ad Attic. cùm Ciliciæ proconſule præeſſet, proconſulatũ ſuũ munus extraordinariũ vocat.*

Itaque

Itaque etiam non magiſtratus, ſed poteſtates appellantur nomine generis in noſtra lege, & *aliis iuris locis compluribus, quos iam antea citauimus. Legati autem poteſtates non vocantur. M. Tullius* » *lib. 5. in Verrem (quem ego 3. facio) Pertinere hoc ad eorum utili-* » *tatem qui iudicent, qui in prouinciis cum poteſtate, aut cum legatione futuros ſe aliquando arbitrẽtur. Ait Vlpianus.* Vt procoſ. vel prætor.) *Legendum puto propraetor vel propraetore, ut proconſul, licet propraetores proconſules M. Tullius interdum appellet, quemadmodum à nobis notatum eſt in Vatinianam interrogationem. Quin & titulus de officio procõſulis,* & *ad propraetores etiam pertinet. Ait Vlpianus.* Vel alij qui prouincias regũt.) *Reliquos praeſides, qui ex ordine ſenatorio non mittuntur. Sed* & *eos intelligit Vlpianus, qui ſub nomine praeſidis non mittuntur, ut praefectos Auguſtales, de quibus iam antea ſcripſimus. Nec eos ſolum qui vniuerſas prouincias regunt, ſed* & *eos qui ciuitatẽ vnam regunt, qualis eſt iuridicus Alexandriae, quales correctores ciuitatũ* Italiae, *De quibus Hermogenianus in l. de omnibus. de off. praeſ. Quod nomẽ noſtra Luſitania retinuit vocatq;* Corregedores. *Ait Vlp.* Quo die priuati futuri ſunt.) *Vrbani magiſtratus exacto anno priuati ſunt: prouinciales exacto eo tempore ad quod miſſi ſunt, quod ad poteſtatem exercendam attinet. Ut enim ſcribit Vlp.* » *l. vlt. de off. procoſ. Proconſul portam Romae ingreſſus deponit imperium, hoc eſt, inſignia imperii: non quòd tum demum deſinat habere imperium in prouincia quam adminiſtrauit. Cui rei argumẽto* » *eſt quod idem Vlpianus ſcribit in l. 1. eodem tit. Proconſul vbique* » *quidem proconſularia inſignia habet ſtatim atque vrbem egreſſus* » *eſt, poteſtatem autem non exercet niſi in eadem prouincia, quae ei* » *decreta eſt. Sciendum autem eſt etiam ſuo tempore exacto, quandiu tamen ſucceſſor non venit, eos priuatos non intelligi l. meminiſſe. de off. procoſ. argumẽto l. vẽditor. § iudices. de iud. Et haec ad l. eiũ qui.*

Ad

Ad l. xiiij.

Idem lib. XXXIX. ad edict.

EST receptum, eóque iure vtimur, vt ſi quis maior, vel æqualis ſubijciat ſe iuriſdictioni alterius, poſsit ei, & aduerſus eum ius dici.

GOVEANVS.

❧ *Ait Vlpianus.* Eſt receptum.) *Moribus, et consuetudine inueterata, de qua Iulianus in l. de quibus. de leg. & ſenatuſconſ. Quæ autem moribus recipiuntur, ea ferè contra ius recipiuntur: cuiuſmodi eſt pupillaris ſubſtitutio, cùm ipſo iure alteri hæredem nemo det: cuiuſmodi et hoc, quod in l. noſtra receptum eſſe ſcribit iureconſultus. Nam cùm ipſo iure ſancitum eſſet ne conſulem, ne prætorem, ne cæteros magiſtratus, qui imperium habent, in ius quis vocaret, ad conſtituendam magiſtratuum maieſtatem, quam ne ipſi quidem imminuere poſſent magiſtratus: receptum tamen moribus eſt, vt collegæ collegis, maiores minoribus ſe ſubijcere poſſent l. iiij. de recept. arb. l. ille à quo. ad ſenatuſconſ. Trebel. hoc eſt, receptũ eſt, vt maieſtatem imperij, vti iam dictum eſt, poſſent imminuere, quod ipſo iure fieri nullo modo poteſt. Receptum autem hoc eſt, in contentioſa non in voluntaria iuriſdictione. l. apud. de manumiſſ. Neque obſtat l. apud filiumfa. §. apud collegam. de manumiſſ. vind. Quem locum ipſe etiam Accurſius notat ab alijs negatiuè legi & quidem rectè meo iudicio. Itaque in l. vn. de off. coſ. ſcribit Vlpianus, nullam eſſe dubitationem quin coſſ. apud ſe ſeruos ſuos poſsint manumittere. Sed ſi eueniat vt minor xx. annis coſ. ſit, apud ſe manumittere non poteſt, cùm ipſe ſit qui ex*

ſenatuſconſ.conſilij cauſam examinet:apud collegam verò cauſa probata,poſſe.Puto quia neque adoptare,neque emancipare, neq; manumittere abſentes,aut per alium poſſumus l.poſt mortem §. neque adoptare.de adopt.& magna fieret diminutio maieſtatis,ſi coſ. ad coſ.vel prætorem veniret.litigare autē per aliū poſſumus. Liuius,vt rem nouam & inauditam,ſcribit conſulem quendam ad prætoris,cui mandata à ſenatu delectuscura erat,tribunal veniſſe. Manumißionis autem cauſam abſentes per procuratorem probare poſſumus l.etiā §. abſens.de man.vind.manumittere per procuratorem non poſſumus l.nec mulierem C. de vind. lib. &c. De maioribus & minoribus magiſtratibus vide Gell.lib.xiij.cap. xiiij.& hæc ad l.eſt receptum.

Ad l. xv.

Idem lib. ij.de omnibus tribunalibus.

SI per errorem alius pro alio prætor fuerit aditus, nihil valebit quod actum eſt.Nec enim ferendus eſt,qui dicat conſenſiſſe eos in præſidem:cùm,vt Iulianus ſcribit, non conſentiant qui errant.Quid enim tam contrarium eſt conſenſui,quàm error qui imperitiam detegit?

GOVEANVS.

Qui in magiſtratum conſentiunt, cuius iuriſdictioni ſubiectos ſe non eſſe ſciunt,quominus iudicatum faciant,recuſare nō poſſunt. Sed & ſi non ſit magiſtratus in quem conſenſerunt, iuriſdictioni tamen alicui præſit,qualis eſt procurator Cæſaris,ſententiæ parere coguntur l.i.de iuriſd.om.iud. C. & l.i.de iud.Secus autem ſi in priuatum

priuatum conſenſerint. Priuatorum nanque cõſenſus iudicem facere minime poteſt l. priuatorum. de iuriſd. om. iud. C. Conſentire autem videntur, qui non errant. Errant porrò & qui eum prætorem qui de repetundis quærit, pro vrbano adeunt, & qui eius prætoris qui de repetundis quærit, iuriſdictionem eſſe putant: illi in facto, ij in iure errant l. ij de iud. Nihil enim conſenſui tam contrariũ eſt, quàm error. Conſenſus enim plurium congruentes voluntates continet: at qui errat, non id vult quod facit, ſed id potius quod non facit. Neque poteſt dici vim & metum magis contraria eſſe voluntati, quàm errorem. Qui enim minis aut malo coacti aliquid faciunt, id potius videntur malle facere, quàm pati. Et coacta voluntas, voluntas cenſetur l. ſi mulier §. ſi quis coactus. de eo quod met. cau. quo in loco ſcribit iurecoſ. eum qui metu coactus hæreditatem adit, reſtitutionis in integrum auxilio indigêre. Hæres igitur eſſe voluit. Alioquin quid opus eſſet reſtitutione ei, qui hæres non fuit? Sed videamus ne errantis quoque voluntas eſſe videatur. Si enim paterfamilias ſeruum alienum, quem liberum putabat, hæredem inſtituerit dato cohærede, ſemis in quo ſeruus inſtitutus eſt, inter cohæredem & ſerui dominum diuiditur: idque Tiberius in perſona Parthenij ſerui ſui conſtituit l. ſi paterfa. de hæred. inſtituen. Quæ diuiſio non fieret, ſi quem errans inſtituit, inſtituiſſe non videretur: cùm teſtamentum aliud nihil ſit, quàm voluntatis noſtræ ſententia, nullaque errantis ſit voluntas. Videamus tamen ne non errauerit teſtator in l. ſi paterfamilias. Et ſi quidem Pamphilum pro Sticho hæredem ſcripſiſſet, tum erraſſet, neque eſſet Pamphilus hæres, ſi error probaretur. Erraſſet quoq; ſi exulem hæredem inſtituiſset, putans cum eo teſtamenti factionem eſse. Hic autem eum, quem inſtituere voluit, inſtituit; inſtituítque eum, qui cum teſtamenti factio eſt. At ſi putaſset ſeruum, non inſtituiſset. Hoc ergo expreſiſset, ita eum ſe hæredem eſse velle, ſi liber ſit.

Nam etiam cum ſeruis teſtamentifactio eſt. Quod cùm non cauerit, & eum quem volebat hæredem inſtituerit, & quem per legem licebat inſtituere, nō videtur ita erraſſe, vt qui prætorem, qui de repetundis cognoſcit, pro prætore vrbano adeunt. Dicet quis. Quamobrem ergo non totum ſemiſſem aufert ſerui dominus? Tiberium Cæſarem in ſua cauſa ex æquitate quod ſolidum auferre poterat, cum cohærede ſerui ſui diuiſiſſe, motum defuncti etiam non expreſſa voluntate.

Ad l.xvj.

Idem libro iij. de omnibus tribunalibus.

SOlet prætor ſuam iuriſdictionem mandare: & aut omnem mandat, aut ſpeciem vnam. & is cui mandata iuriſdictio eſt, fungitur vice eius qui mandauit, non ſua.

GOVEANVS.

" ☞ *Ait Vlpianus.* Solet prætor.) *More enim maiorum re-*
" *ceptū id eſt, vt is iuriſdictionem mandet, qui eam ſuo iure habet,*
" *non alieno beneficio l. more maiorum. hoc eod. tit.* Suam iuriſdictionem mandare.) *Propriam iuriſdictionem, ita enim appellat Macer in l. cognitio. de off. eius cui &c. Nā cùm iudicare iubet, nō mandat ſuam iuriſdictionem, cùm ipſe non ſoleat iudicare, vti iā docuimus. Suam ergo iuriſdictionem cùm mandat, vniuerſum iuriſdicundi munus mādat l. i. de ſuſpect. tut. quod in dādo, dicēdo, & addicēdo poſitū eſt. Huius muneris non eſt, queādmodū iā diximus, iudicis dādi licētia, licet iuriſdictio appelletur in l. imperiū.*

Omne

Omne igitur hoc munus tranſit in eum,cui prætor omnem iuriſdictionem ſuam mandat,eámque miſtum imperium,ſiue non merũ, ſiue modica coercitio comitatur:alioquin deridicula ſit, ſiue potius nulla.l.vlt.de off.eius cui &c.Mãdat aũt & prætori l.ſed etſi.de off.eius &c.& priuato l.vlt.cod.tit.iam citata.Quid ergo? coercebit etiam priuatus non obtemperantes?certe,ſed non quaſi ſibi,ſed quaſi ius dicenti,hoc eſt,ipſi prætori cuius vices gerit.Sedebit ne pro tribunali?Et magis eſt vt ſedeat,vt & legatus in prouincia, cui mandata iuriſdictio eſt.Inſignibus prætoris non vtetur,quæ honori tributa ſunt.Mandabit autem prætor iuriſdictionem,ſi iuſta aliqua cauſa erit:vt ſi proficiſcatur l.i.de off.eius cui &c. ſi morbo ſontico laboret. Aut ſpeciem vnam.) *Macer in l.cognitio,iam citata.Ut poſſeßio bonorum detur, vel ſi cui damni nomine non caueatur,vt is poßidere iubeatur,aut ventris nomine mulier, vel is cui legatum eſt,legatorum ſeruandorum cauſa in poſſeßionem mittatur,mandari poteſt.Sed an & is non obtemperantes coercebit?Et puto coerciturum,ſi ipſe prætor coerciturus erat, argumento l.dies cautioni:de dam.inf.An tamen(ait Vlpianus)is qui nõ admittet,etiã captis pignoribus à magiſtratibus coerceatur? Non puto,ſed in factum actione tenebitur.Nam & ſi à prætore miſſus nõ admittatur,eadem actione vtendum eſt. Si igitur prætor coerceret non admittentem,magiſtratus etiam,cui duas res iniunxit prætor, cautionem,& poſſeßionem,coerceret. Idem dicendum videtur de eo,cui ſpeciem vnam ſuæ iuriſdictionis mandat prætor.Mandare autem ſpeciem vnam poteſt,cui & omnẽ iuriſdictionẽ.Mandare autem non eſt edicto iniungere:quod enim edicto iniungitur, vt municipalibus magiſtratibus cautio,& poſſeßio, in perpetuum iniungitur.* Et is cui mandata iuriſdictio eſt, fungitur vice eius qui mandauit,non ſua.) *Vel omnis,vel ſpecies.Fungi aũt vice eius qui mandauit,non ſua,verum eſt,etiam ſi prætor ſit, cui*

 manda-

mandata eſt iuriſdictio l.etſi.de off.eius cui &c.Vt neque cōſilium præbere poſſit manumittere volētibus,neque permittere prædij minoris alienationem.Quorum tamen vtrunque prætori datum eſt. Et hæc ad l.ſolet.

Ad L.xvij.

Idem lib.i.opinionum.

PRætor ſicut vniuerſam iuriſdictionē mandare alij poteſt,ita & in perſonas certas,vel ad vnam ſpeciem poteſt,maximè cùm iuſtam cauſam ſuſceptæ ante magiſtratum aduocationis alterius partis habuerit.

GOVEANVS.

Prætor vniuerſam interdum iuriſdictionem mandat,ſpeciem interdum vnam,quemadmodum ad legem ſuperiorem proximam ſcripſimus.Mandat interdum quoq; in certas perſonas iuriſdictionem,maximè cùm alterius partis aduocatus ante magiſtratū fuit. Cùm autē in certas perſonas mandat,vniuerſalem in eas perſonas iuriſdictionē mādat,hoc eſt,vt eis omnino ius dicatur,vt res cunq; poſtulabit.Iudicare nanq; iubere,id verò ſemper atque ordine facit. Et hæc ad l.prætor.

Ad L.xviij.

Africanus lib.6.Quæſt.

SI cōuenerit vt alius prętor,quàm cuius iuriſdictio eſſet, ius diceret,&priuſquam adiretur mutata voluntas fuerit,pculdubio nemo tenetur huiuſmodi cōuētioni ſtare.

GOVEA-

GOVEANVS.

¶ *Africanus ait.* Si conuenerit.) *Ulpianus in l.ij.de iud.* (*Cõ-* ”
uenire autem utrum inter priuatos ſufficiat, an verò ipſius etiam ”
prætoris conſenſus neceſſarius eſt? lex Iulia iudiciorũ ait. Quomi- ”
nus inter priuatos conueniat.) *Sufficit ergo priuatorum conſenſus. Proinde ſi priuati conſentiant, prætor autem ignoret cõſentire, & putet ſuam iuriſdictionem eſſe, an legi ſatisfactum ſit videndum eſt. Et puto poſſe defendi, eius iuriſdictionem eſſe. Litigatorum itaque non errantium conſenſus iuriſdictionẽ ei prætori dat, qui iuriſdictionem non habet, neque ipſius prætoris ſcientia requiritur. Sed ponamus mutatam litigatorum voluntatem. Et dicendũ erit eius non amplius eſſe iuriſdictionẽ, ſiue antequàm adirent, ſiue poſteà mutata eorũ volũtas eſt. Nã & ſi inter litigatores trãſigere inter ſe volentes conueniat, ne prætor cuius eſt iuriſdictio ius dicat, ceſſant prætoris partes, cuius propoſitum eſt lites dirimere l.i. §.inde quæritur.de oper.no.nunci. Quid ſi vnus conuentioni ſtare nolit? Et puto intereſſe an antequàm prætor aditus eſt, an pòſt à conuentione reſiliat. Antequàm enim aditus prætor ſit, cõuentioni ſtare non cogetur: poſteà verò quam aditus eſt, alterius poſtulatu cogetur, ne prætoris maieſtas illudi videatur. Prætori igitur cuius iuriſdictio nõ eſt, duo dant iuriſdictionem, conſenſus & aditio. Si igitur antequàm prætor adeatur, conuentioni nemo ſtare cogitur, quid eſt quod in l. ſi quis in conſcribendo. C.de pact. qui in inſtrumento conſcribendo fori præſcriptioni renunciauerit, declinare forũ non poteſt? Et dicendum eſt, ne decipiatur qui tecum aliter non cõtraxiſſet, niſi tu fori præſcriptioni renunciaſſes, id eſſe à Iuſtiniano conſtitutum. In caſu autem noſtræ legis nihil tale eſt. Et hæc ad l. ſi conuenerit.*

Ad

& l.i.§.i.de admi.& peric.tut. Ad matrimoniũ viri, alij iuriſdictioni ſubiecti.) Concubinæ forũ non mutant, neq; uxores quæ non ſunt legitimæ ut iam ſupra ſcripſimus. Solæ uxores legitimæ forum & domicilium mutant l.filij.§.i.l.ſponſa l.de iure. ad municip. Quæ à priore iudice recte ferretur.) Repugnant enim rectè ferri, & executioni non mandari. Sed quomodo mandabitur, cùm extra territorium ius dicenti impunè non paretur? & de hoc ad l.ſequentem dicemus. Ad iuriſdictionem.) Quemadmodum hoc loco iuriſdictio accipi debeat, ex ijs quæ ſcripſimus ad l.ſi idem intelligi poteſt. Et hæc ad l. quædam puella.

Ad L. xx.

Paulus lib.i.ad edictum.

Extra territorium ius dicenti impunè non paretur. Idẽ & ſi ſupra iuriſdictionem ſuam velit ius dicere.

GOVEANVS.

*Idẽ ſcribit iureconſultus in l.cum unus §.is.de bon.autor.iud. poſſ.& in l.intra centeſimum de off.præf.urb. Quomodo igitur in caſu legis ſuperioris proximæ, ſentẽtia aduerſus puellam quæ forum mutauerat lata, executioni mandari poſſe dicitur, ſi extra territoriũ impunè ius dicenti non paretur? Et dicendum puto, ſi quidem bona habuit in ea iuriſdictione quam mutauit, poſſe in ijs fieri executionem. Si verò nulla bona habuit, iuſſu principis is qui iuriſdictioni præeſt, cui ſubiecta eſſe cœpit, ſententiã exequetur. Argumento l.à diuo Pio.§.i.Sententiã (ait Vlpianus) Romæ dictam, in prouincijs ››
poſſe præſides, ſi hoc iuſſi fuerint (ſic enim eo loco, non, ſi hoc viſum ››
fuerit, legitur in vetere meo codice) ad finẽ perſequi. Idem impera- ››
tor noſter cum patre ſuo reſcripſit. Principis itaq; iuſſione opus eſt. ››
Vrbani nanq; magiſtratus nullum in prouincijs imperiũ eſt. Quod ſi legimus, ſi hoc viſum fuerit, in arbitrio erit præſidis exequi ſen-*

tẽtias in alia prouincia dictas. Niſi forte id cuius nomine damnati ſumus in proincia, in vrbe contractum fuerat: tum enim Romæ iudicatum facere cogimur arg. l. argentarium. §. nomine pupillæ. de iud. Nomine pupillæ (ait iureconſultus) tutoribus in prouincia condemnatis, curatores puellæ iudicatum Romæ facere coguntur, vbi mutuam pecuniam mater accepit, cui filia hæres extitit. Territoriũ autem ager eſt, qui ad municipium pertinet l. pupillus de verb. ſig. l. iij. §. non perpetuũ. de ſepulch. viol. Idem ſcribũt Iulius Frontinus, Aggenius vrbicus, & Varro de lingua latina, ſi modo Varronis is liber eſt: qua de re anteà ſcripſimus. Iureconſultus in l. pupillus, iã citata, à terrendo, hoc eſt, ſubmouendo, vt ego interpretor, populum dictum putat. Frontinus, quia terrendi hoſtis cauſa ſit conſtitutum. Varro à terra dictũ putat (id quod verius eſt) vt cuiuſq; ciuitatis ager & terra territorium appellatur. Hic autem territorium latius ſumemus, qua patet iudicis cuiuſq; iuriſdictio: vt non ad magiſtratus modò municipales, ſed ad defenſores quoq; ciuitatũ verba legis huius pertineant. Impunè.) *Sed idem videtur intra territoriũ, cùm pœnali iudicio magiſtratus municipales ſuã iuriſdictionẽ tueri non poſſint l. vnica. ſi quis ius dicẽti. Sed ĩ hoc ſubſiſtimus.* Idẽ ſi ſupra iuriſdictionẽ) *Niſi inter cõueniẽtes l. inter cõueniẽtes. ad municip.*

Habes Eguinari ſecũdas meas de iuriſdictione opiniones. De quibus ſi iudicare velis, quaſi non meis, hoc eſt, libero ab omni ſtudio & æmulatione animo, aliquid fortaſſe me vidiſſe dices, neque fruſtrà poſt tot & tales viros qui hac de re ſcripſerunt, laborem hũc ſumere voluiſſe. Sed de me & ſcriptis meis iudicabis tu quidẽ vt voles, voles autem vt debebis, itẽq; ego de te & de tuis. Cautio tamen vtriuſq; noſtrũ erit, ne qui iudicio certis duntaxat de rebus diſſentimus, animis quoque diſſidêre videamur. Cùm enim turpe id fuerit hominibus, & ſtudijs, & ratione interpretãdi iuris ciuilis, & propoſito in priſtinũ nitorẽ reſtituendi coniunctiſſimis: tũ verò

Hoc Itacus velit, & magno mercentur Atridæ.

hoc eſt, homines indoctiſsimi & infantiſsimi, quibuſcum pro iuris ciuilis dignitate iuſtum ac pium bellum gerimus. Cuius exitus qui futurus eſt, quis non videt? Vidimus ſpinoſam Theologiam, barbarã ac peregrinam Medicinã, vanã & loquacẽ Philoſophiã, Dialecticã ipſam omniũ artium effectricẽ & conſeruatricẽ, conſpurcatã & conſtupratã, Grãmaticã ridiculè argutã. Hæ omnes artes ſuo nitori reſtitutæ hodie ſunt. Ius Populi Rom. ſemper deturpatum & deformatũ aſpiciemus? Non hoc Deus Opt. Max. ſinat. Græcas & Latinas literas ad hæc ſtudia iuuẽtus e ludo adferat: adferat Dialecticã: adferat Philoſophiæ tantũ, quantũ capere ea ætas poteſt: adferat veteris memoriæ, maxime populi Roma. ſcientiã. Teneat Auenionẽ Aemylius Ferretus parẽs alter meus. Recuperet Ferrerios & Coraſios Toloſa: recuperet inquã Ferrerios, & Coraſios Toloſa: vereor enim ne illud non ſatis exaudierit. Teneat Cadurcũ Petrucia meus: tu Eguinari Bituriges. Redeat in pugnam Franciſcus Duarenus. Cedẽt opinione celerius Scholarũ poſſeſsione barbari: libros & literas omittẽt illiterati. Quod ad me attinet, vbi vbi ero, bellũ illis erit: et quocũq; in acie loco cõſtitero, pugnabunt. Quod ſi nullius in bello mei, nullus in acie vſus eſt, vota ſaltem pro veſtra victoria faciam, quorum nunquam niſi ſerò damnabor.

F I N I S.

Pagina 2. linea 2. neceſſariò fuit. Pa. 4. li. 10. ff. de tutel. Pa. 20. li. 14. cùm ipſe. Pa. 30. li. 9. à fine l. & in multis. Pa 37. li. 9. peteret. & li. 14. lex Curiata. Pa. 38. li. 14. expũge particulã &. Pa. 40. li. 22. Aduentitia. Pa. 49. li. 17. In caput igitur cõſules. Pa. 51. li. 8. remittebat. & li. 18. Sunt (inquit) præterea &c. & li. 9. à fine delenda ſunt hæc verba. Neq; tamen hoc ſic accipi velim quaſi præfectus gladii poteſtatẽ habuerit pro quibus hæc reponito. Dubitari tamẽ poteſt habuerit ne præfectus vrbi, quã præſides &c. Pa. 56. li. 3. expungẽda particula. Quod. Pa. 58. li. 5. à fine ſignatas dat, vel &c. Pa. 59. li. 3. aliquid alicui. & li. 5. Verri Pa. 80. li. 15. vxores, liberos Pa. 84. li. 7. Ait Vlp. & li. 11. vllius animaduerſionis. Verberandi ius habent l. ſed ſi onus. §. ſeruus ff. de iniur. & li. 13. l. ſemper in cõiunctionibus. de ritu nupt. & li. 22. Ait Vlp. Pag. 92. lin. 5. ſeruus dominus? Et dicendum videtur Tiberium Cæſarem &c.

GVIDO

BOVDEVILLAEVS
EXCVDEBAT TOLOSAE
ANNO

M. D. LII.

Menſe Ianuario.